Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy. Oddział Rękopisów.
Zespół (fond) 4.
Zbiór rękopisów Biblioteki Baworowskich

Dział (opys) 1

49. Pauli Georgii Austerii Liber Exercitorum. 1703.

STRONY NIEZAPISANE NIE ZOSTAŁY ZDIGITALIZOWANE

ЛЬВІВСЬКА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ім. В. СТЕФАНИКА НАН УКРАЇНИ

ВІДДІЛ РУКОПИСІВ

ФОНД 4 (Бав.)

ОПИС 1

ОД. ЗБ. 49

38. tekt

Pauli Georgii Austenii
Liber Exercitiorum
Aô. 1703. d. 20. Nov.
Omnia conando docilis solertia vincit.

BIBLIOTEKA * FUNDACYI * HR. BAWOROWSKIEGO * W.

8

J. N. J.

Ex

JOHANNIS HÜBNERI

Rect. Gymn. Martisburg.

Quæstionibus

è

POLITICÆ HISTORIÆ

QVARTA PARTE.

et quidem

ex

Speciali Historiâ

de

PRUSSIA

de

ALBERTO primô Duce

Prussiæ

ab A. 1525. usque ad A. 1568.

Ultimus Magister ordinis idemque primus Dux Prussiæ fuit. Quid in statu ejus Religioso evenerit, suprà dictum: reliqua hôc locô annectamus.

Et primò quidem, sub eô magna Religionis mutatio in Prussiâ contigit, quæ ultimis

annis magisterii sui initium sumsit, et to
primis annis Ducatûs sui finem habuit.
Initiô Reformationis Prussis Luthera-
na Religio arridebat, et hoc eò magis, qu
sub regimine Equitum Ordinis imbecillita-
tem et defectus Pontificiæ Religionis non
obscurè perspexerant, Regiomonti etiam
ultima supplicatio Aô. 1519. habebatur,
nec quisquam Lutheranam Religionem
suscipere prohibebatur.
Posteà Magister Ordinis Teutonici adera
Conventui Imperii Noribergæ habito, ibi
non solum audiebat D. ANDREAM OSI-
ANDRUM concionantem de abusib. Ecclesi
unde magnâ cupiditate novæ Religionis
incendebatur; sed etiam domum repeten
D. Lutherum conveniebat, qui ei autor er
ut habitum Equitum Ordinis Teutonici e
eret, matrimonium iniret, et terras suas
in secularem Ducatum mutaret.
Sequenti 1523. annô Lutherus efflagitatu
Magistri Ordinis Teutonici, duos Evange-
licos Theologos in Prussiam mittebat,
D. JOH. BRISMANNUM, et D. PETRUM

et AMANDUM, quos Aô. 1524. D. PAULUS SPERATUS sequebatur.

Tandem Albertus Aô. 1525. habitu Ordinis Teutonici deposito, publicè se Lutheranum profitebatur, quod etiam Episcopi faciebant, et Aô. 1526. liber ritualis ecclesiasticus conscribebatur, et D. Speratus novos hymnos ecclesiasticos componebat. Aô. 1527. Dux in matrimonium ducebat Danicam Principem DOROTHEAM et D. Lutherum ad nuptias invitabat. Tandem Aô. 1530. Augustina Confessio etiam in Prussiâ publicabatur et recipiebatur.

Ne verò eruditi aliunde petendi essent, Aô. 1541. Regiomonti Gymnasium et tribus annis post Aô. 1544. celeberrima Academia instituebatur.

Vix autem triticum Evangelii apud Prussos progerminaverat, cum satanas zizania jurgiorum et dissidiorum interfereret, quibus Prussica ecclesia ab Aô. 1549. usque ad

annum 1567. octodecim annos adeò perturbabatur, ut calamitatis illius narratio legi non possit, quin aliquis misericordiâ commoveatur.

Ut breviter summatimq rem describam, qui quia proprie ad historiam Ecclesiasticam pertinet, Aô. 1549. D. Andreas Osiander in Prussiam veniens novas doctrinas in aliquibus articulis præprimis de justificatione secum afferebat. Huic se opponebant alii Theologi, præprimis D. Joachim Morling et D. Franciscus Stancarus, et varia Colloquia habebant, sed Osiander nihil remittere de suô volebat, sed aliquando dicebat: nolo vinci, nolo vinci, et in hâc sententiâ perstabat, usq ad finem vitæ Aô. d. 19. Nov. ~~[illegible]~~ 1552.

Initiò credebatur interpositione et censurâ exterorum Lutheranæ Religionis Theologorum, controversiam hanc decidi posse, sed illorum sententiæ in diversum tendebant, et prætereà propter turbulentum aulæ statum jam hæ, jam illæ partes superiores vel inferiores erant; liti etiam huic immiscebantur, qui simul Theologi et Politici videri volebant, inter quos primarius erat notus M. JOHANNES FUNCCIUS. Aô. 1553. D. Morlinus concione invectivâ è suggestu habitâ fautores Osiandri graviter læserat, ut hanc ob causam in exilium ageretur. Duci ejus causâ multæ supplices petitiones offerebantur, quas verò omnes rejiciebat: Tandem quadringentæ fœminæ serie ac ordine ad arcem procedentes Ducis

conjugi literas supplices exhibebant, in quibus petebant, ut Morlinus restitueretur; puteum etiam in areâ arcis circumeuntes tres has flexanimas cantilenas cantabant. Ach Gott vom Himmel sieh darein. Es woll uns Gott genädig seyn. Erbarm dich mein ô Herre Gott. Sed hæc omnia Ducem nihil commovebant, quia Dux grandævus cogitationem hujus rei suscipere non valebat, et prætereà malis consiliariis, quibus aures dabat, cinc erat. Primarius PAULUS SCALICHIUS dicebatur, is ex Italiâ venerat, et se Italicum Principem ex familiâ Scaligerorum professus erat; tantam etiam benevolentiam Ducis sibi conciliabat, ut ejus causâ consiliarii dignitatibus dimoverentur, et alii ad honores promoverentur. d. 20. Nov.

Inter alios asseclas suprà memoratus JOHANNES FUNCCIUS acerrimus Osiandri propugnator et defensor ab eô etiam pendebat, qui quidem per hunc Scalichium adversam partem graviter affligebat; sed tandem pœnam meritam dabat. Non enim deerant, ostensuri, Scalichium non Principe sed rusticô prognatum, adeoque impostorem esse: Depositi verò Consiliarii, quibus Dux aures negabat, ad Regem Poloniæ Sigismundum Augustum se convertebant, et impetrabant, ut denominarentur, qui in Prussiâ politicas æquè ac Theologicas controversias cognoscerent. Scalichius quidem titulô legati in Galliam missus effugerat: ejus verò asseclæ, MATTHIAS HORST, JOHANNES SCHNELL, et JOHANNES FUNCCIUS Aô. 1566. in sic dictô Kneiphofio Regiomonti capite plectebantur. Fiebat id die Simonis et Judæ, unde Hexameter compositus:

Simonis Judæ, Schnell, Horst, Funck interiêre. De Funcciô celebri Chronologiâ disticho hoc notum est:

Disce meô exemplô mandatô munere fungi,
Et fuge ceu pestem τὴν πολυπραγμοσύνην.

Et hic erat litium finis, et brevi post ipse Dux Aô. 1568. vigesimo Martii decedebat, et eôdem die secunda ejus conjux Anna Maria etiam commoriebatur. d. 22. Nov.

ALBERTUS FRIDERICUS
Dux Prussiæ
ab A. 1568. usq ad A. 1578. mor. 1618.

Filius prioris, qui quindecim annos attigerat. Apud Regem Poloniæ Sigismundum Augustum Aô. 1569. sacramentum dixit, nec tantum libertatem religionis Augustanæ Confessioni addictis; sed etiam, quod appellationes in Poloniam attinet, ad vitæ suæ tempus egregia privilegia impetravit. Alberti unicq filius erat,

nec quisquam præter eum Prussicæ lineâ superêrat, exceptô Marchione Georgiô Friderico: quam ob causam Elector Brandenburgicus Joachimus II. commodis suis invigilans, à Sigismundô Augustô Rege Poloniæ Aô. 1569. felici successu simultaneam investituram sibi suisq posteris obtinebat.
Aô. 1573. hic Dux Albertus Fridericus Clivensem Principem MARIAM ELEONORAM in matrimonium ducebat: sed brevi ante nuptias Dux infirmitate mentis afficiebatur, ut, quid ei accidisset, nemo sciret. Etsi sponsa urgebat, ut matrimonium hôc impedimentô non obstante consummaretur; attamen hôc rerum statu Ducatus Prussicus adeò malè administrabatur, ut multô ære alienô obrueretur. d. 23. Nov. Tandem Marchio GEORGIUS FRIDERICUS proximus agnatus Aô. 1578 concedente Stephanô Rege Poloniæ; sed Duce animô ægrô ejusq conjuge invitis et repugnantibus,

administrationem Ducatus suscipiebat. Non obstante hâc animi infirmitate, hic Dux Albertus Fridericus ex Clivensi conjuge suâ quinque filias suscipiebat: natu maximam ANNAM hæres Electoratus Brandenburgici JOHANNES SIGISMUNDUS in matrimonium ducebat, tertia verò ELEONORA hujus Principis Parenti, JOACHIMO FRIDERICO Electori Brandenburgico nubebat: ut pater et filius matrimonio junoti essent cum duabus sororibus ex eisdem nuptiis prognatis. Cum natu maximâ Annâ jus controversiæ hæreditatis Juliacensis ad domum Electoralem Brandenburgicam pervenit: de quo in primâ parte sufficienter acti est.

GEORGIUS FRIDERICUS
Administrator Prussiæ
ab. A. 1578. usque ad A. 1604.

Pater ejus erat Georgius Pius Marchio Onoldsbacensis, atque adeò ipse et Albertus

Fridericus æger animô Dux patrueles erant.
Ducatum curatoriô, tantum nomine administravit.
Aô. 1587. D. JOHANNES WIGANDUS decedebat, cui per multos annos in Theologiâ cum
D. TILEMANNO HESHUSIO contentio fuerat:
quô tempore Prussici Episcopatus tollebantur,
econtra verò duo magna CONSISTORIA instituebantur. d. 26. Nov.

JOACHIMUS FRIDERICUS
Elector Brandenburgicus
et Administrator Prussiæ
ab A. 1605. usq; ad A. 1607.

Præcedens Georgius Fridericus ultimus Prussicæ lineæ fuerat, ut vi suprà memoratæ simultaneæ investituræ de Aô. 1569. Successio ad lineam Electoralem, cujus caput eô tempore Elector Joachimus Fridericus erat: equidem duo ejus fratres Christianus Culmbacensis, et Joachimus Ernestus Onoldsbacensis volebant, hæreditatem æqualibus partibus dividi; sed nihil à Rege Poloniæ obtinebant,

et Elector Joachimus Fridericus solus pro se suisque posteris Aõ. 1605. investituram consequebatur; licet tantum Curator viventis adhuc mente capti Ducis Alberti Friderici esset, cujus filiam Eleonoram in matrimoniô habebat. Curationem duos tantum annos gessit.

JOACHIMUS SIGISMUNDUS
Elector Brandenburgicus
et Administrator Prussiæ
ab A. 1609. usque ad A. 1619.

Filius antecedentis. Initiô Aõ. 1609. illi sola administratio Ducatus Prussiæ concedebatur. Quia verò desperabatur, de masculâ sobole ab ægrô Albertô Fridericô procreandâ, tandem Aõ. 1611. pro se suisque tribus fratribus ERNESTO, CHRISTIANO WILHELMO, et JOANNE GEORGIO de Ducatu Prussiæ investiebatur.

Tandem Aõ. 1618. æger dux ALBERTUS FRIDERICUS mortem obibat, qui, si usque ad mortem suam imperio præfuisset, ips

ejusq; pater ALBERTUS; si anni connumerantur, centum et qvinqve annos Prussiæ regnavissent.

Hic Elector Aô. 1614. Reformatum se profitebatur; et duobus annis post Aô. 1616. cultus reformatæ religionis primum in Prussiâ introducebatur: d. 29. Nov.

GEORGIUS WILHELMUS
Elector Brandenburgicus et Dux Prussiæ.
ab A. 1619. usq; ad A. 1640.

Filius antecedentis. Sub eô bellum inter Gustavum Adolphum Regem Sveciæ, et Sigismundum III. Regem Poloniæ suscitabatur. Svecis igitur iter Aô. 1626. in Regiam Prussiam dirigentibus, in Ducali Prussiâ portum PILLAVIAN et propugnaculum MEMELIAN occupabant: Cum etiam Aô. 1629. induciæ sexennes fierent, ambo loci in potestate Svecorum relinqvebantur; donec tandem Aô. 1635. omnia restituerentur.

4 Eô regnante Aô. 1635. historia de homine
in Prussiâ cultrum deglutiente contigit.
Rusticus è pagô Grünenwaldensi septem
milliaria à Regiomonto distante, nomi
ne ANDREAS GRVNHEIDE, vomitum
concitaturus cultrum collo immitte-
bat, sed imprudentiam per cultrum in-
gurgitabat. ~~Pauper~~ Miser homo capite ad terram
inclinato, pedibusque in sublime sublatis,
cultrum elicere conabatur. Tandem haustu
d. 3. Dec. cerevisiæ illam promovebat ad stomachum.
Cùm id divulgaretur, illi consulebatur,
ut Regiomontum se conferret, et faculta-
tis medicæ auxilium imploraret. Re pro
bè deliberatâ, latere ejus secto, culter feli
ci eventu eximebatur. Æger impavidô
animô spectans, quæ fierent, chirurgô
cultrum extrahente, lætus dicebat: Hi
meg est culter. Duobus annis pòst Rex VLA
DISLAVS IV. Aô. 1637. cultrum petiit,
postmodùm verò Bibliothecæ Regiomo

tanæ donatus est. Rusticus uxore ductâ, de nullô morbô conquestus est.

Hic Elector aliquando Neuenhausii in Prussiâ commorabatur, molestôque è Regiomonte de Polonis nunciô affectus: irâ plenus, pomô è patinâ arreptô, dicebat: Ita hoc pomum per fenestram projicio ut supremum Prussiæ dominium obtinebo. Sed fenestris omnibus apertis, pomum tamen medium fenestræ jugamentum impingens repercutiebatur, de quô Elector et ministri ejus non parum commovebantur.

FRIDERICUS WILHELMUS
Elector Brandenburgicus et Dux Prussiæ
ab A. 1640. usque ad A. 1688.

Filius prioris. Aô. 1641. quidem Wladislao IV. Regi Poloniæ sacramentum dicere cogebatur: attamen posteà supremum Prussiæ dominium acquisivit. d. 4. Dec.

Cùm enim Aô. 1655. CAROLUS GUSTAVUS Rex Sueciæ JOHANNI CASIMIRO Regi Poloniæ bellum inferret, Electori

Brandenburgico initiô tempori cedendum, erat, ideo Svecis se submittere cogebatur.

Cùm verò Rex Johannes Casimir, angustiis urgeretur, Elector Brandenburgic, particulari pace junctâ cùm Polonis, supremum Prussiæ dominium sibi paciscebatur.

Hi Tractat, Velaviæ inchoati Bidgosci vel Brombergæ Aô. 1657. finiebantur, unde jam PACTA VELAVIENSIA, jam BIDGOSTIENSIA, jam BROMBERGENSIA vocantur.

Pactio his articulis constabat: 1. Ut Ducatus Prussiæ ab illô tempore supremum imperium jure ac potestate gauderet: 2. deficiente electorali lineâ masculâ Prussia jure caducitatis ad Poloniam rediret. 3. sed tum Marchionibus Culmbacensibus et Onoldsbacensibus jure feudi conferretur. 4. Tandem

Elector Brandenburgicus urbem Elbingam
tam diu possideret, donec Poloni quadrin-
gentos mille thaleros illi solvissent. d. 6. Dec.
Interea pax olivæ Aō. 1660. inter Regem
Poloniæ, Regem Sveciæ et Electorem Bran-
denburgicum contrahebatur: ubi Poloni
Elbingam Electori Brandenburgico tradere
recusabant: sed de [in] supremô dominiô in Prussiam
Electori Brandenburgicô conferendô fidem
præstabant, [quod etiam] Aō. 1663. d. 18. Octobr. solenni
actu Regiomonti publicabatur, et si tur-
bulentis quibusdam animis Regiomonti
id displicebat.
In moneta memoriali ensis et sceptrum
decussatim ~~collocatis~~ sertôque intertextô . on,
[conspiciebantur]
cum inscriptione: PRO DEO ET POPULO:
superne corona manutenebatur, radiisque
solis illuminabatur, cum inscriptione:
A DEO DATA: In alterô latere hæc verba
legebantur: SUPREMO PRUSSIAE DO-
MINO FRIDERICO WILHELMO
PRINCIPI ELECT. BRANDEB. HO-

MAGNUM PRAEST. DIE XVIII.
OCTOBR. ANNO 1663.

Electore Brandenburgicô Aô. 1675. Germani Imperii partes contra Svecos defendente, Sveci Aô. 1678. copias Brandenburgicas distracturi, exercitus Ducem HENRICUM HORNIUM cum octodecies mille militibus è Livoniâ in Prussiam mittebant. Cum igitur Brandenburgicum Memeliæ præsidium suburbia combureret, ut eo fortius resisteret, ignis tecta urbis corripiens, maximam partem in cineres et favillas redigebat. Elector Fridericus Wilhelmus hyemalis temporis acerbitate non impeditus Aô. 1680. ope traharum præter opinionem Prussiam petebat, Svecosque terris suis expellebat. d. 7. Dec.
Cæterum sub hôc Electore Aô. 1664 lites inter Theologos, præprimis au

D. Christiano Dreiero propter Syncretismum excitabantur; de quô in historiâ 1. Ecclesiasticâ mentio fiet.

Interea in Brombergensibus Tractatibus Aô. 1657. etiam Reformata Religio privilegiis munita est, quae brevi tempore in Prussiâ disseminata est.

Cum Aô. 1649. multi Studiosi Regiomonti morte tollerentur, clarus M. Haldaricus Schönberger in numerô eorum erat. Hic morbillis tertiô aetatis annô luminibus oculorum amissis magnam doctrinam sibi comparaverat, ut non solum Mathematica et Musica Instrumenta tractare; sed etiam cum aliis sponsione factâ, orbem globis petere sciret.

FRIDERICUS III.

Elector Brandenburgicus et Dux Prussiae ab A. 1688. usque ad A. 1700.

Aô. 1690. Elector in Prussiam profectus fidelitates et hominia ipse suscipiebat.

A parte Polonorum Princeps Lubomirski aderat, eiq Polonorum nomine eveniente casu homagium præstabatur. In monetâ in memoriam huj. actq cusa, aquila alas vibrans, tenens Brandenburgicum sceptrum, conspiciebatur cum inscriptione: PATRIIS VIRTUTIBUS ORBEM. Infrà videbatur Ducatq Prussiæ cum inscriptione: FIDES ET FELICITAS PROVIDEBUNT.

Aô. 1697. Elector iterum cum aulicis universis in Prussiâ commorabatur; cum interea electio Regis Poloniæ peragere- tur. Eôdem annô magnq dux Moscoviæ clanculum Regiomontum veniens, à præsente adhuc Electore magnificè excipie- d. 10 Xbr. batur.

Tandem Elector Aô. 1699. urbis Elbingæ possessionem copiis suis capiebat, ob non solutos quadringenties mille thaleros à Polonis, postquam verò satisfecerunt Electori, urbs Polonis restituta est. Evolvatur suprà historia de Poloniâ.

Appendix
de
LIVONIA

Praeparatio.

I

Quae conditio olim Livoniae fuit?

Livonia olim latiùs patebat, quàm hodiè. Nam quatuor provincias continebat. Duae sitae trans Dunam erant, nimirum ESTHONIA et LETLANDIA. Duae citra Dunam nimirum CURLANDIA et SEMIGALLIA. +

Prisci incolae Livones vocati sunt, et sine dubiô Venedi populi fuerunt. Dicitur Romanus quidam nomine LIBO in terras has venisse vel legatus Julii Caesaris, vel Exul fugiens Neronem, vel timore Attilae, à quô terra ista Libonia vel Livonia nominata est. Sed incertitudo temporis efficit, ut omnia in dubium vocentur.

+. Hodiè verò Curlandia et Semigallia peculiares Ducatus constituunt, et nomine Livoniae dicae ulteriores provinciae Estia et Lettia intelliguntur.

Aeque in politicô statu ac in Ethnica Religione eadem jura et consvetudines cum finitimis Prussis habuerant. Quam ob causam de Livoniâ nihil notabile narrandum est, usque ad id tempus, quo hae terrae ad Christianam fidem conversae sunt. d. I[redacted]. Dec.

II.

Qvando Christiana Religio in Livoniâ plantata est?

Aõ. 1158. multi mercatores Lubecenses et Bremenses ad has oras accedentes, initiô prædiolum coluerunt, UXKUL nominatum.

Brevi pòst MAINHARDUS hactenus Canonicus Seebergæ oppidi Holsatiæ in Livoniam venit, et Aô. 1169. à Pontifice Alexandro III. primus Livoniæ Episcopus creatus est, qvô munere integros viginti qvatuor annos usq; ad extremum halitum Aô. 1193. functus est.

Seqvens Episcopus BERTHOLDUS vocabatur, Monachus Bremensis, hic non solùm præcipui in Livoniâ viri CEBBE dicti ad Christianam fidem conversi, magnam sibi benevolentiam conciliaverant; sed qvia tum sancta expeditio suscepta militaris erat,

multis Christianis persvadebat, ut contra infideles Livones militarent.
Armis autem post ad convertendos gentiles quam verbô dei usus, acie cadebat.
Caeterum hic episcopus urbem RIGAM condere coepit, et usq ad A. 1204. undecim annos ecclesiae praefuit.
Tertius Episcopus ALBERTUS Canonicus Bremensis erat, Rigam munitionibus firmare coepit, et quia pauci Christiani à tantâ multitudine Ethnicorum tuti non erant, Aô. 1204. sacrum Equitum Ordinem Ensiferorum, in Livoniam accivit.
Quartus Episcopus NICOLAUS Canonicus Rigae erat, sub quô Ethnici Rigam obsidione cingebant, sed irritô successu.
Quintus episcopus ALBERTUS tandem Aô. 1219. à Pontifice Innocentio III. primus Livoniae Archiepiscopus creabatur. Huic novo Archiepiscopatui vicini Episcopi in Prussiâ subjiciebantur; qui hactenus Archiepiscopum Bremensem agnoverant.

Et ab eô tempore Christianismus in Livoniâ non defecit. d. 13. Dec.

III.

Quomodo Livonia administrata fuit, postquam in Christianorum potestatem venit? (redacta est.)

Aô. 1204. abhinc annos plus minus quingentos Sacer Equitum Ordo in Livoniam venit. Et Aô. 1561. Livonia ditioni Regum Poloniæ et posteà Regum Sveciæ subjecta est. Hôc modô historia de Livoniâ sponte suâ in duas PERIODOS abit.

Prima PERIODUS ab Aô. 1204. durat usque ad A. 1561. complectens 357 annos, quibus Livoniam Sacer Equitum Ordo tenuit (fines tenuerunt).

Secunda PERIODUS ab Aô. 1561. durat usque ad A. 1700. continens 139. annos, quibus Livonia Secularibus Regibus paruit.

Caput I.
De Livoniâ sub equitibus
IV.

Qui Equites Livoniam gubernaverunt?

Primi Ensiferi fuerunt. Illi Aô. 1200.
et quidem, ut communiter tradunt
Scriptores, in Palæstinâ orti sunt. Hos
Rigensis Episcopus Albertus Aô. 1204.
in Livoniam arcessivit, qui terras has
triginta quinque annos moderati sunt.
Quia verò hic ordo Gentilibus resistendis
impar erat, ensiferi Aô. 1239. cum ordine
Cruciferorum in Prussiâ conjuncti sunt:
Et ab eô tempore Livoniæ ducentos septu-
aginta quatuor annos magister provin-
cialis præfuit, qui tamen Magistro Prus-
-siæ subditus erat.
Tandem Waltherus Plettenbergius Aô.
1513. superioritati Magistri Ordinis
Teutonici in Prussiâ Alberti, exsolutâ
certæ pecuniæ summâ, se subtraxit:

Ex quô tempore Livoniam quadraginta
octo annos Magister Exercitûs, nem
nem superiorem agnoscens, tenuit. d.
Dei

Hinc patet, tres mutationes sub guber
natione equitum in Livoniâ contigisse.
enim tenuerunt.

1. Ensiferi ab Aô. 1204. usq; ad A. 1239.
sic triginta quinq; annos.

2. Magistri provinciales Prussici ab Aô.
1239. usq; ad A. 1513. nimirum 274. an

3. Magistri exercitûs cum summâ potestat
ab Aô. 1513. usq; ad Annum 1561. adeoq; q
draginta octo annos.

V.

Qui magistri Exercitûs ensiferorum fue
runt?

VINNO de Rohrbach.

ab Aô. 1204. usq; ad A. 1223.

Ab Equite Ordinis Ensiferorum scelerati
ferrô confodiebatur. Sicarius Wigbert co
vocabatur. Eôdem tempore Waldemarus I
Rex Daniæ vehementer laborabat, infideles
Livones ad Christum convertere. Quô

Aº. 1219. in prælio in Livoniam commissô
lebratissimum vexillum Dannebroge de
lô decidisse dicitur, de quô in historiâ Dani-
mentio facta est. d. 17. Dec.

VOLQVINUS
de Winterstät
ab A. 1223. usq. ad A. 1238.

idebat se cum Ordine suô non emersurum
sse, hinc Hermanno de Saltza Magistro
russiæ significabat, sibi placere conjuncti-
nem cum Cruciferis. Sed differebatur
oc propositum, quia Pontificis approbatio
equirebatur. Interea Volquin. cum quad-
raginta octo ensiferis à Gentilibus Aº. 1238.
occidebatur; nec Pontifex Gregorius IX. postea
sequenti annô in conjunctionem consentire
dubitabat. Interea Waldemarus II. Rex
Daniæ Gentilibus resistebat, et Aº. 1238.
pars Livoniæ Estia vel Esthonia dicta se
subjiciebat.

VII.

Qui Prussici Magistri Provinciales Prus-
siam administrarent?

HERRMANN BALCK.
ab A. 1239. usque ad A. 1245.
Huic Magister Prussiæ Herrman de Sal[illegible] in Livoniam misso nomen Magistri Provincialis imponebat. Prius Magister Provinciali[illegible] in Prussiâ fuerat.

HENRICUS de Heimburg
ab A. 1245. usq; ad A. 1247.
hunc excipiebat

DIETRICUS de Gröningen
ab A. 1247. usq; ad A. 1250.

ANDREAS de Strickland
ab A. 1250. usq; ad A 1256

EBERHARDUS comes de Sayn
ab A. 1256. usq; ad A. 1258.

HANNO de Sangerhausen
ab A. 1258. usq; ad A. 1261.
Postea Magister Ordinis Teutonici in Prussiâ designatus est.

BURCKHARDUS de Hornhausen
ab A. 1261. usq; ad A. 1264.
In prælio in Livoniâ commisso cadebat.

GEORGIUS de Eichstädt
ab A. 1264. usq; ad A. 1267.
In quibusdam catalogis non reperitur.
WERNERUS de Breithausen
ab A. 1267. usq; ad A. 1269.
CONRADUS de Wändern
ab A. 1269. usq; ad A. 1272.
OTTO de Rodenstein
ab A. 1272. usq; ad A. 1274.
Cum quinquaginta duobus Equitib; Ordinis
sui à Lithuanis cædebatur.
ANDREAS de Westphalen
ab A. 1274. usq; ad A. 1275.
Ille etiam à Lithuanis trucidabatur.
WALTHERUS de Nordeck
ab A. 1275. usq; ad A. 1278.
ERNESTUS de Rossburg.
ab A. 1278. usq; ad A. 1279.
Cum unô et septuaginta Equitib; Ordinis
sui à Lithuanis occidebatur.
CONRADUS de Feuchtwangen
ab A. 1279. usq; ad A. 1281.

Postea Magister Ordinis Teutonici electus est suamque sedem Marpurgum in Hassiam transtulit.

WILHELMUS de Schürburg
ab A. 1281. usque ad A. 1287.
A Semgallis cum triginta tribus Equitibus Ordinis sui caedebatur.

CONRADUS de Hertzogenstein
ab A. 1287. usque ad A. 1289.

BOTHO de Hogenbach
ab A. 1289. usque ad A. 1294.

HENRICUS de Dumpeshagen
ab A. 1294. usque ad A. 1296.

BRUNO
ab A. 1296. usque ad A. 1298.

GOTTFRIED de Rogga
ab A. 1298. usque ad A. 1307.

CONRADUS de Jocke
ab A. 1307. usque ad A. 1326

EBERHARDUS de Mannheim
ab A. 1327. usque ad A. 1341. d. 18. De

BVRCKARDVS
de drey Löwen
ab A. 1341. usq; ad A. 1347.
Sub eô eqvites Aô. 1346. partem Livoniæ
Esthiam dictam à Waldemarô III. Rege
Daniæ octodecim millib9 sexlibrarum argen-
ti (marcarum) emebant, de qvô in historia
Danicâ. Alii scribunt, hoc sub seqventi ma-
gistrô factum esse

GOSWIN de Ercke
ab A. 1347. usq; ad A. 1360.
hunc seqvebatur

ARNOLDVS de Fittinghoff
ab A. 1360. usq; ad A. 1363.

WILHELMVS de Fimersen
ab A. 1363. usq; ad A. 1374.

LOBBE vel IOB de Hülsen
ab A. 1374. usq; ad A. 1394.

WALDMAR de Brüggney
ab A. 1394. usq; ad A. 1403.

CONRADVS de Fietinghoff
ab A. 1403. usq; ad A. 1413.

DIETRICVS Türcke
ab A. 1414. usq; ad A 1418.

SEYFERT de Spanheim
ab A. 1418. usq. ad A. 1425.

CYRSE de Rautenburg
ab A. 1425. usq. ad A. 1437.

FRANCKO de Kersdorff
ab A. 1437. usq. ad A. 1439.

HEINRICH de Buckenode
ab A. 1439. usq. ad A. 1442.

HEIDENREICH Fincke
ab A. 1442. usq. ad A. 145[illegible].

HANS OSTHOF de Mengeden
ab A. 1450. usq. ad A. 1470.
Cum Sylvestro Archiepiscopo Rigensi de
Jurisdictione vehementer contendebat,
Archiepiscopum etiam in carcerem mitteb
in quo hic etiam mortem obibat.

HANS de Waldhausen
ab A. 1475. usq. ad A. 1477.
Depellebatur ab officio, (deponebatur)
vitamq. suam in carcere transigebat.

BERNHARD de Burg
ab A. 1477. usq. ad A. 1486.

post eum

HANS FREYDACH
de Bringhawen
ab A. 1486. usq; ad A. 1495.

WALTHER de Plettenberg
ab A. 1495. usq; ad A. 1513.
Ultimus fuit, Magistro Ordinis Teutonici subjectus.
Cum enim ultimo Magistro Ordinis Teutonici
Alberto Brandenburgico ad bellum Polonicum
multæ impensæ opus essent, acceptâ certâ pecuniæ
summâ hunc Magistrum Provincialem Livoniæ
ab omni dominatione liberum renunciabat. d. 20. Dec.

VII.

Qui tandem liberi Magistri Exercitûs Livoniam tenuerunt.

WALTHER de Plettenberg
ab A. 1513. usq ad A. 1535.
Non solùm illi, ut suprà dictum, ab Alberto
Magistri Ordinis Teutonici supremum dominium concedebatur; sed etiam Imperator illum in numerum Principum Imperii cooptavit.

HERRMANN de Brüggeney
ab A. 1535. usq; ad A. 1549.
hunc seqvebatur

HANS de Recke.
ab A. 1549. usq; ad A. 1551.

HEINRICH de Galen
ab A. 1551. usq ad A. 1557.

Sub eô lites cum Archiepiscopô Rigensi initium capiebāt. Is WILHELMUS, origine Marchio Brandenburgicus, vocabatur, qui insciente Canonicorum Collegiô Christophorum Ducem Megapolitanum Coadjutorem elegerat, cui facto Exercitus Magister contradicebat.

WILHELMUS de Fürstenberg
ab A. 1557. usq ad A. 1559.

Competitorem habebat Casparum de Münster, hic repulsam ferens, Wilhelmo Archiepiscopo Rigensi se associabat, et cum Sigismundô Augustô Rege Poloniæ periculosa consilia communicabat: quam ob causam Magister Exercitus Wilhelmo Archiepiscopum Wilhelmum captivum in custodiam duci jubebat. Verum Sigismundus Augustus Rex Poloniæ se interponens, efficiebat, ut Archiepiscopus restitueretur. d. 28. Dec.

GOTTHARD KETTLER.
ab A. 1559. usq ad A. 1561.

Mosci perspicientes, Polonos Livoniam inhiare, idem jus, quod alius sibi arrogabat sibi tribuebant, quam ob causam Aô. 1559. horribili irruptione in Livoniam factâ, suprà memoratum Magistrum Wilhelmum de Fürstenberg cum multis millibus Livon

abducebant in Moscoviam, ubi clavis trucidati canibus objiciebantur.
Ordo quidem hunc novum Magistrum eligebat: quia verò Moschi à sævitiis suis non desistebant, quas in historiâ de Russiâ prolixius exponemus: sic Gotthard Kettler pactione cum Sigismundô Augustô Rege Poloniæ initâ Aô. 1561. totâ Livoniâ cedebat; reservatis verò sibi Curlandiâ et Semgalliâ titulô Ducatûs secularis feudatariô jure possidendis.

Caput II.
De Livoniâ sub Regibus.

VIII.
Qui Reges Livoniam tenuerunt?

Etsi ultimus exercitus Magister totâ Livoniâ Polonis cesserat, Rex tamen Poloniæ plenam Livoniæ possessionem adipisci non poterat; Moscis enim et Svecis cupido etiam partis opimæ prædæ incessebat; ~~et ideo~~ unde centum annos nempe ab Annô 1561. usque ad A. 1660. de Livoniâ non sine ~~cædibus~~ magnis et stragibus bellum gestum est; donec tandem Svecis in Olivensi pace sponsa petita maneret. 1704. d. 3. Jan.

IX.
Qui Reges de Livoniâ bellum gesserunt?

Rex Poloniæ, qui Aô. 1561. ab ultimô exercitûs Duce totam Livoniam adeptus est, SIGISMUNDUS AUGUSTUS vocabatur.

Eô autem tempore in Moscoviâ celeberrimus Tyrannus JOHANNES BASILIDES rerum potiebatur, qui ægrè hoc ferens Polonis bellô illatô Livoniam igne ferroq vastabat. Urbs REVELIA à Moscis sibi timebat, et tamen aversô à Polonis erat animô: hinc urbs et adjecta Esthonia Aô. 1561. ERICO XIV. Regi Sveciæ se dedebat.

Et sic Livonia sublatô Eqvitum ordine tribus eôdem tempore dominis parebat, quorum qvilibet totam affectabat: nimirum 1. SIGISMUNDO AUGUSTO Regi Poloniæ 2. ERICO XIV. Regi Sveciæ, 3. JOHANNI BASILIDI Magno Duci Moscoviæ. Qvia verò juxta proverbium una domus non duos, multo minus tres alit catulos, misera tum Livoniæ erat facies. d. 4. Jan.

Eôdem tempore Aô. 1562. Johannes Dux Finlandiæ, Erici XIV. Regis Sveciæ frater, in matrimonium ducebat Polonicam Principem Catharinam, qvô etiam tempore Sigismundo Augusto Regi Poloniæ octoginta millia thalerorum mutuô dabat, in cujus pecuniæ securitatem illi Wittenstein, Karchis, Frichtad, Helmuld, Ermis, Ruja et Bortvrick arces Livoniæ pignori opponebantur, qvia verò Rex Ericus, Johanne fratre suô Aô. 1563. in carcerem conjecto, ejus bona sibi addicebat, nominatæ etiam arces Livoniæ in potestatem Regis Sveciæ perveniebant.

Posteà verò Aô. 1568. Ericô Rege Sueciæ mortuô, et Sigismundô Augustô Rege Poloniæ alterum pedem in cymbâ Charonthis habente, (morti vicino) Johannes Basilides Magnus Dux Moscoviæ totam Livoniam sibi tribuebat, et Aô. 1570. MAGNUM Ducem Holsatiæ Friderici II. Regis Daniæ fratrem Regem Livoniæ constituebat.

Hic nov. Rex Livoniæ, Mariâ Moscicâ Principe conjuge sibi adjunctâ, integras illas terras in ditionem et potestatem redigere moliebatur. Sed Aô. 1571. Revaliæ urbis obsidionem solvere cogebatur, et cùm Aô. 1577. denuò obsidione urbem cingeret, non felicius conatus ejus procedebant. d. 7. Jan.

Quô factô Magnus Dux Moscoviæ Aô. 1577. Livoniam invadens, Marienhausio, Duneburgo, Korkenhausio, Wendiâ aliisque locis expugnatis, ubique nefandô parum auditam sævitiam exercebat. In urbe etiam Wendiâ Regem Magnum capiebat; qui verò in arce erant post usum sacræ synaxis, in eôdem conclavi congregati incensô pulvere tormentariô ad evitandas horribiles cruciatus in äerem se ejiciebant.

Tandem Johannes Rex Sveciæ et Stephanus Rex Poloniæ deplorato statui Livoniæ indolentes Aô. 1579. fœdus contra Moscos faciebant. In hôc bellô arma Svecorum Duce belli gloriâ clarissimô Pontô de la Gardie prosperè procedebant, ut Aô. 1580. Keckholmum et Aô. 1581. validissimum propugnaculum, Narvam violentiæ impetu caperent.

Hic felix ~~Polonorum~~ successus invidiam
Polonorum
concitabat, ut et Rex Stephanus diceret: Dum ipse plagas et retia custodiret, à Svecis apros capi. Et præterea Tyrannus Johannes Basilides simulabat propensum animum Pontificiam Religionem suscipiendi, ut ipse Pontifex in pace conciliandâ multum operæ poneret, quæ Aô. 1582. inter Polonos et Moscos componebatur, His conditionibus, ut utrinq. occupata loca redderentur, et ut Moscus de jure in Livoniam à se vindicatô cederet. d. 8. Ja..

In hâc pace Sveci non includebantur, sed relictâ Revaliâ unà cum Esthiâ bellum cum Moscis continuabant. Equidem Aô. 1592. contingebat, ut Sveci et Poloni eidem Regi parerent.

nimirum Sigismundo III., quâ occasione Poloni in rem suam usuri, Regem blandis verbis deliniebant, ut Svecicam Partem Livoniæ Poloniæ adjungeret: sed eò adduci non poterat.

Brevi pòst Sveci, hôc Rege depositô, Carolum IX. patruum ejus in locum ipsius Aô. 1600. sufficiebant. Hic jam anteà A. 1595. pacem cum Moscis fecerat, in quâ retentô Kexholmiô de jure in Livoniam cedebant: posteà Sveci et Poloni denuò inter se contendebant, utri Regi Livonia deberetur: ubi non negandum Polonos intempestivô religionis suæ propagandæ studiô animos Livonum à se alienavisse.

Aô. 1600. initium belli fiebat occupatione exigui momenti urbium. Præcipua expugnatio urbis Borckæ erat, in quâ Svecis prædæ erat Polonici belli Ducis Farensbachii ingens thesaurus. Hic belli Dux interrogatus, cur non tempestivè illum in tutô collocavisset? magnô animô respondebat: Ut Carolus victor intelligeret, sibi non cum homine nihili rem fuisse.

Aô. 1601. Carolus IX. Rex Sveciæ urbem RIGAM primâ vice frustraneâ obsidione cingebat:

Hoc Polonicum belli Ducem ZAMOISKIUM ad tantam iram concitabat, ut Regem ad singulare certamen provocaret: sed responsum ferebat: Non es mihi par; si par esses, non armis te, sed fuste depexum et unctum darem.
Hôc factô bellum continuabatur, et Riga Aô. 1605. secundâ vice et Aô. 1609. tertiâ vice à Carolô Rege Sveciæ frustrà oppugnabatur:
Succedebat posteà in Regnô Svecicô bellicosus Gustavus Adolphus, cujus prima cura erat, ut Moscico bello honorabili pace Aô. 1617. se liberaret et levaret, quâ Aô. 1620. impetratâ cum Polonis ob Livoniam bellum gerebat. d. 11. Aô. 1621. RIGA à Svecis obsessa post sex septimanas capiebatur. Rex ipse præsens in vitæ discrimen veniebat. Aliquando Rex in locô editô aliquid observaturus; vix ~~autem~~ locum mutaverat, cum globus tormentarius pristinam ejus stationem feri~~ebat~~ ret. Eundem, equo consistens prope patibulum Rigense suorum aliquis ad latus ejus glande è tormentô emissâ ictus ~~Regem~~ sanguine suô respergebat.
Felici hôc armorum successu biennes induciæ fiebant, quæ Aô. 1623. ad duos annos prolongabantur: Interea Dux Curlandiæ Regi Sveciæ se subjiciebat, et Aô. 1625.

Gustav. Adolphus brevi temporis spatiô residuam Livoniam sub potestatem suam ~~eius~~ redigebat.

Posteà Aô. 1629. Svecicum Polonis sexennes inducias paciscebantur, et Aô. 1635 ad viginti sex annos eas extendebant~~ur~~: quibus duobus pactis tota Livonia Svecis relinquebatur, quæ ~~et~~ totô etiam tempore, quô Christina Regina Sveciæ sceptrum Svecicum tenuit, in potestate eorum ~~Sveciæ~~ permansit. d. 14. Jan.

Tempore primarum induciarum Aô. 1632. in Livoniâ Academia Dorpati instituebatur. Cùm posteà Aô. 1654. CAROLUS GUSTAVUS ad Regium solium Sveciæ eveheretur, Livonia iterum à Moscis gravissimè affligebatur: Aô. 1656. enim Magn. Dux Moscoviæ ingentem exercitum ad urbem Rigam ducebat, urbemq; durissimâ obsidione premebat: Sed ~~multi obsessi~~ obsessi strenuè se defendebant; morbis multi obsessorum extinguebantur, et auxiliares copiæ accelerabant: ut Moscis re infectâ discedendum esset.

Notissimâ illâ pace inter Polonos et Svecos Aô. 1660. Olivæ compositâ, lites de Livoniâ plenissimè dirimebantur, ut fluvius DUNA vel DWINA Livoniam disterminaret, ~~Ut~~ atq; ulterior pars Svecis; citerior verò Polonis cederet.

Si igitur mappam Geographicam inspici-
amus, minimam partem, nempe Duneburgum, Marienhausium et alia viliora loc
Poloni retinuerunt: Maxima[redacted] verò pars Livoni
Svecis ~~in prædam relicta est~~ obvenit. Econtrà Re
Sveciæ de omni jure in Curlandiam cessi
et Pontificiæ Religioni addictis liberum
sed privatum religionis suæ exercitium pro
[redacted] misit. De titulô et insignibus inter eos
conveniebat, ut uterq; Rex illis uteretur.

d. 17. Ja

X.

Qui tandem Reges integram Livoniam tenuerunt?

Ultimi duo Carolus XI. et XII, quibus quadra-
ginta annis Livonia belli immunis fuit.

Aô. 1677. Rigæ magnum incendium ortum
ducentas sexaginta domos consumebat. M
diosus, Happe dictus, à Moscis emtus hoc
incendium excitaverat. Comburebatur, cùm
se ipsum prodidisset.

Aô. 1694. multa Equitum feuda Patrimonii
Regis restituebantur, et cum Ordines in scri-
ptis ad Regem literis durioribus verbis usi
fuissent, præcipui Holmiam ducti, usq; ad
mortem Regis Aô. 1697. in custodiâ habe-
bantur.

Aô. 1695. Livonica Academia Dorpato Per-
naviam transferebatur.

Aô. 1697. Livonia summâ rei frumentariæ inopiâ premebatur.
Currente hôc 1700. anno primaria Livoniæ urbs Riga à Rege Poloniæ obsidione cincta est, cujus obsidionis eventus expectatur. d. 18. Jan.

Appendix de Curlandiâ
Præparatio.

I.
Qui olim Livoniæ fuit status?

Jam suprà memoratum est, Curlandiam et Semgalliam olim partem Livoniæ fuisse. Ita etiam antiqvorum incolarum et fatorum terrarum illarum eadem conditio fuit.

II.
Quando Livonia ad Christianam fidem conversa est?

Duodecimô seculô, cùm circa annum 1158. primi Christiani mercatores in Livoniam venissent, et cùm Aô. 1169. Episcopatus Rigensis institueretur. De hôc pluribus in historiâ de Livonia dictum est.

III.
Qui Curlandiam hactenus sub potestate et ditione habuerunt?

Quemadmodum Livonia principiô sacris equitibus et posteà secularibus Regibus subjecta fuit: ita etiam principiò sacri Equites et posteà seculares Duces dominium Curlandiæ habuerunt,

itaque duas Periodos constituimus.

I Periodus ab ann. 1204. usq ad ann. 1561. comprehendit 357. annos, quô temporis spatiô Equites Curlandiam tenuerunt.

II. Periodus ab ann. 1561. usq ad ann. 1700 continet 139. annos, quô tempore seculares Duces Curlandiæ imperaverunt.

I. Caput.
De Curlandiâ sub Equitibus.
IV.
Qui Equites principatum Curlandiæ tenuerunt

A. 1204. Ensiferi Livoniam occupaverunt, qui curâ frangendorum et domandorum Curlandorum citra Dunam vacaverunt, quia ultra flumen in Esthiâ et Lettiâ Gentiles illis negotium facessebant.

Posteà cum Aô. 1239. Ordo Ensiferorum cum Ordine Equitum Teutonicorum conjungeretur, Livoniæ Magister Provincialis præficiebatur, qui ex Magistrô Ordinis Teutonici pendebat.

Hi Magistri Provinciales Livoniæ non citius destiterunt, quam Curlandiam et Semgalliam sub jugum misissent. Curlandi quidem repugnabant, et Mendogi Ducis Lithuaniæ præsidium implorabant:

Cùm verò ille nomen suum Christo daret, Magistro Provinciali Aô. 1252. Provinciam Curlandiæ cedebat. Sed interpositô longô temporis intervallô Aô. demum 1288. integræ hæ terræ sub potestatem Ordinis Teutonici subjungebantur. Primus Magister Provincialis, qui totam Curlandiam possedit, fuit Conradus de Hertzogenstein.

Cùm posteà Magister Provincialis Walther de Plettenberg Aô. 1513. ab Ordine Teutonicô se redimeret, Curlandia, ut hactenus, pars Livoniæ permanebat; Quia etiam hic Magister Lutheranum se profitebàtur, sub eô etiam in Curlandiâ lux Evangelii exorta est. d. 22. Jan.

Tandem cum Mosci Aô. 1658. et seqventibus annis in Livoniâ immanissimos se præberent, ultimus Magister GOTTHARD KETTLER Aô. 1561. totam Livoniam Regi Poloniæ SIGISMUNDO AUGUSTO tradebat; CURLANDIAM verò et Semgalliam sub titulô Secularis Ducatûs clientelari fide sibi suisq; posteris recipiebat.

II Caput
De Curlandiâ sub Eqvitibus.

V.
Qui Duces Curlandiæ hactenus fuerunt?

GOTTHARD KETTLER.
Primus Dux Curlandiæ
ab A. 1561. usq ad A. 1587.

Oriundus erat è Ducatu Bergensi ad Rhenum. Quâ de causâ religiosum Ordinem mutaverit, jam narratum est. Magnâ Lutheranæ Religionis zelô flagrabat.

FRIDERICUS Dux Curlandiæ
ab A. 1587. usq ad A. 1639.

Filius antecedentis. Cum Aº. 1620. Sveci et Poloni inter se bellum gererent, Curlandia valdè vexabatur, et sedes Ducis Mittaviæ Aº. 1622. in potestatatem Svecorum veniebat. Sed induciis Aº. 1629. factis restituebatur et improles decedebat.

WILHELMUS Dux Curlandiæ
succed. Aº. 1639.

Frater antecedentis. Ob cædem à ministris suis A. 1613. Mittaviæ factam, terris suis excedere à Rege Poloniæ jussus in Pomeraniâ commorabatur.

JACOBUS Dux Curlandiæ
mor. 1682.

Filius antecedentis. Cùm A. 1655. Sveci et Poloni iterum inter se dimicarent, hic Dux A. 1658. à Svecicô belli Duce Duglas è sede suâ cum gravidâ suâ conjuge Louysâ Charlottâ è domô Brandenburgicâ captivus Narvam ducebatur; et brevi pòst Olivensi pace restituebatur. d. 24. Jan.

FRIDERICUS CASIMIRUS
Dux Curlandiæ
ab A. 1682. usq ad A. 1689.

Filius prioris. Prima ejus conjux erat Sophia Amalia Nassoviensis, ex quâ tres filiæ supersunt, nimirum Maria Dorothea nata A. 1684. Eleonora Charlotta, nata A. 1686. Louyse Amalia, nata Aô. 1687.

Secunda conjux et superstes adhuc vidua est, Elisabetha Sophia soror Electoris Brandenburgici A. 1691. matrimonium inivit et Aô. 1692. modernum Principem Fridericum Wilhelmum in lucem edidit.

FRIDERICUS WILHELMUS
modernus Dux Curlandiæ
natus A. 1692. succed. 1698.

BIBLIOTEKA W.B.

Unicus filius prioris Ducis, annum agen-
octavum. Mater ejus tutelam gerit.
Restat etiam ejus patruus, FERDINAN-
DUS. Primum sub Rege Poloniæ, et posteà
sub Electore Brandeburgicô stipendia fe-
cit. Religioni Pontificiæ addictus est. Cæ-
lebs adhuc est.
Præterea etiam duæ amitæ superfunt, nimi-
rum CHARLOTTE SOPHIA Abbatissa
Herfordiæ in Westphaliâ; et MARIA
AMALIA conjux ~~moderni~~ Caroli Landgravii
Caroli Hasso= Casselensis. d. 28. Jan.

* * *

Versio
Quæstionum nonnullarum
ex
Historiâ Politicâ
ejusq; parte primâ
Joh. Hübneri
Rect. Gymn. Martisb.

SIGISMUNDUS
Rex Hungariæ

Elect. Brandenburg. f. 1373. Rex Hungariæ. 1387. Imperator. 1411. Rex Bohemiæ 1419. mor. 1437. Imperatoriam dignitatem tenet 26. ann: ætatis 70. ann.

Caroli IV. secundogenitus filius, ad
Imperatoris Wenceslai frater erat:
quia jam longè antè ad clavum sederat,
te omnia videndum est, quid, antequam Im
peratoriam dignitatem adeptus est, de e
notandum sit.
Pater ejus Carolus IV. Marchiam Branden
gicam de Ducibus Bavariæ emtam huic Si
mundo Aô. 1373. tradebat, et hôc modô pos
mortem patris sui Elector Brandenburgic
erat.
Postmodùm hic Sigismundus Anno 1388. M
RIAM hæredem Regni Hungarici mat
moniô sibi copulabat. Ob quam tamen hæ
reditatem acerbè multa ferebat. Nam
1396. cum Turcis ad Nicopolin summô cum
exitiô depugnabat, ut suprà in Turcicâ h
d. 29. Jan. riâ in vitâ Bajazethi I. memoratum est.
Et cùm à fugâ domum reverteretur, ab Hu
garis indignis modis exceptus, Aô. 1397.
non Aô. 1401. in carcerem conjiciebatur;
omnia in Hungaricâ historiâ prolixè ex
canda sunt.
Tandem Aô. 1411. Romanus Imperator eli
batur, et quia eô tempore Marchiam tene
in die Comitiali sibi ipsi suffragium fer

[..]ib eô autem notatu dignissima contigerunt,
[..]æsertim, quod ad Concilium Constantiense,
[..]llum Hussiticum, Electoralem dignitatem
[..]randenburgicam, Electoralem dignitatem
[..]xonicam, et Concilium Basileense attinet,
[..]æ omnia accuratè examinanda sunt.
[..]od Concilium Constantiense concernit, illud
[..] 1414. inchoabatur; et ad Annum 1418. produ-
[..]batur. Causam huic concilio dabat, quod Aô.
[..]78. Roman. Imperator CAROLUS IV. et Ponti-
[..] GREGORIUS XI. eôdem die morte occum-
[..]rent: Quia igitur Cardinales dissidentes
[..] Concordiam adduci non poterant, SCHISMA
[..]e in Ecclesiâ ortum quadraginta annos per-
[..]ebat. d. 31. Jan.
[..]tiô duo tantùm Pontifices erant, quorum al-
[..] Romæ in Italiâ, alter Avinione in Galliâ
[..]sidebat: Ad hos tandem tertius accedebat, ut
[..]igismundus susceptô Imperiô tres Pontifices
[..]veniret, nimirum JOHANNEM XXIII.
[..]omæ; GREGORIUM XII. Ariminii; et
[..]NEDICTUM XIII. in Hispaniâ.
[..]ia verò hi tres Pontifices certatim mutuò
[..]excommunicabant, eâ piorum communione

et societate se ~~excludebant~~ (invicem) haud medio-
cri Ecclesiæ offensione, Imperator Sigis-
mundus primam curam in id statim ac-
commodabat, ut huic malo remedium ad-
hiberet; quod ~~nonnisi~~ (quia) in universali concili(o)
fieri poterat, CONSTANTIA ad Lacum
Bodamicum ~~apta videbatur~~ (huic negotio); à quâ urbe
CONCILIUM CONSTANTIENSE
nomen tulit. (obtinuit) d. x. febr.

Aô. 1414. Concilium initium sumebat,
et præter Imperatorem Sigismundum
et Pontificem Johannem XXIII. trecen(ti)
quadraginta sex Episcopi in eô aderant.
et quidem, quod ad Schisma attinet, omn(es)
tres Pontifices inhabiles declarabantur:
JOHANNES XXIII. in carcerem con(j)i-
ciebatur; GREGORIUS XII. sponte dig(ni)-
tatem suam deponebat; et BENEDIC(TUS)
XIII. titulô quidem in Hispaniâ per ali-
quot adhuc tempus utebatur, sed pauci (ab)
eô pendebant. Econtra ab universô Conci(lio)
Aô. 1417. novus Pontifex MARTINUS V.
eligebatur, qui quassatum Pontificatum
in Ordinem redigebat. d. 4. Febr.

Qvibus verò laboribus Imperator Sigismun-
dus in Schismate hôc tollendô perfunctus sit,
inde colligi potest, quia ipse durante Conciliô
Annô 1415. in Galliam, Angliam et Hispaniam,
proficiscebatur, non aliam ob causam, quam ut illis
Principibus aperiret, quò cogitationes suæ
in Conciliô Constantiensi intenderentur, easque
et de meliori notâ commendaret: Quod
Imperator Maximilianus I. semper miratus
est, et Sigismundum hanc ob causam sancti
Romani Imperii lictorem vocavit, quod
Episcopos undique compulisset.
Intereà Hussitici motus in Bohemiâ latiùs
serpserant, et licet Sigismundus eô tempore
vivô adhuc fratre Wenceslaô Rex Bohemiæ
nondum esset, curam tamen hujus Rei susci-
piebat, et controversias has Concilio cognoscen-
das committebat. Negotium hoc breviter ita
se habebat.
Initiô Seculi decimi quinti JOHANN HUSS
Natione Bohemus, et Professor Pragensis arti-
culos quosdam Pontificiæ Religionis publicè
vexabat, et præsertim illos Articulos in lucem

protrahebat, quos ante centum annos
supra memoratus JOHANNES WIC
in Angliâ defenderat. Hieronymus Prag
sis et Jacobus Misnensis Collegæ ejus ill
fideliter assistebant, et aque in cath
drâ Ecclesiasticâ ac Scholasticâ pu
cè docebatur, Pontifici majorem pot
statem non competere, quam alii Ep
po; purgatorium, piacularia sacrifi
aquam lustralem, extremam unction
confessionem auricularem et Sancto
adorationem humanas easque impias trad
ones esse; Clericos possessionem secular
bonorum non decere; et sacram Synaxi
d. 7. febr. sub utrâque specie accipiendam esse.
Bohemis igitur à Husso, Studiosis
verô adventitiis à Pontifice pende
tibus, Academiâ Pragensis, in duas
factiones scindebatur: et his litib
Rex Wenceslaus delectabatur: Q
enim ab utraque parte largis muneri
afficiebatur, litem procrastinabat, et
vox Huss Bohemicè anserem denotat

…icere solebat: Johannem Huss bonum es-
…anserem, quia [quod] Regi suo aurea ova pone-
…t.
…ndem Bohemi advenis superiores erant,
…orum Germani numerosissimi erant:
…vam ob causam multa millia Studioso-
…m Pragâ relictâ Aô. 1409. tum in Ger-
…aniam, tum in Poloniam se conferebant:
…vâ occasione duæ Academiæ Lipsiensis
…Cracoviensis conditæ sunt. [redacted]
…aterea vulgus animo maximè capiebat
…ovum fidei articulum de sacrâ Synaxi
…b utraq; specie accipiendâ; qui igitur do-
…trinæ Johannis Hussi addicti erant, calicem
…o Symbolo eligebant, et eum ubiq; ad parietes
…dium pingebant, ut eô tempore seqvens versus
…mponeretur:

…t pingit calices Bohemorum terra per urbes,
Ut credas Bachi numina sola coli. d. 11. [redacted]

…nc Johannem Hussum Concilium Constantiense
…udicium citabat, et quia Bohemi concedere nolebant,
…pparerent, fidem publicam Imperator interponebat:
…n vero cum Collegâ suô Hieronymô Pragensi accederet,
…ebant: Hæreticis non est servanda fides, non dispu-
…tant cum eô è verbô Dei, sed è traditionibus Eccle-
…initiô statim in durum carcerem conjiciebatur,

et tandem cum doctrinam suam retractar[e]
nollet, ad ignem condemnabatur: ad ne-
cem Constantiæ Ao. 1415. rapiebatur;
Collegæ vero ejus Hieronymo sequent[i]
1416. annô martyrii corona impo-
nebatur.
Johannes Huss ante mortem suam
vaticinabatur, post centum annos
alium Reformatorem venturum esse
haud tamen cremandum, quod in Lu-
therô etiam expletum est. Cùm ani-
madverteret, simplicem rusticum stra-
minis fasciculum rogo subjicientem
ad flammam augendam, Huss excla-
mabat: ô sancta simplicitas! In lo[co]
ubi rogus positus erat, in hunc usque
diem gramen non procrevit. Plura
specialia ~~in~~ ex historiâ Ecclesiasticâ
petenda sunt, quò hæc materia potis-
simum pertinet. Hactenus dictis in hi-
storiâ Politicâ carere non possumus.

d. 12. febr.

Hinc bellum Hussiticum oriebatur. Quia enim fides publica âb Im-
peratore Johanni Husso data viol[ata]

erat, Bohemi cruentum bellum
scipiebant: Et cum brevi post Rex
Venceslaus moreretur, et Regnum
ohemicum ad ejus fratrem Impera-
orem Sigismundum rediret, Bohemi
um respuebant, illiusque copias celeber-
imô belli Duce ZASCKA prosternebant.
ta ut Sigismundus bellô hôc octo-
ecim annos nimirum ab Aô. 1418. usque
d A. 1436. consumeret, et ultimô de-
um annô ante mortem suam quietam
ossessionem adipisceretur; in bellô
oc Hussiticô multa specialia occur-
rerunt, quae non in Romanâ, sed in
ohemicâ historiâ videnda sunt.
urante adhuc Conciliô Constantiensi,
mperator Sigismundus Marchiam
et Electoratum Brandenburgicum Aô.
Friderico I.
17. ~~tum temporis~~ Comiti Hohenzolle-
nsi et Burggravio Norinbergensi
~~1435. Asco~~ I. vendebat, cujus posteri

non solum in hunc usque diem Bra-
denburgicum Electoratum possede-
runt, sed etiam vires suas maxi-
mè auxerunt. specialiora in histo-
ria Brandeburgicâ occurrunt. d. 14
Tempore belli Hussitici Electora-
lis dignitas Saxonica, quam ante
domus Anhaltinensis possederat
extinguebatur. Et quidem vide-
batur; interitus hujus lineæ à fa-
ti necessitate dependere. Elector
enim Rudolphus III. Aô. 1418. à Bo-
hemis venenô necabatur; duo ejus
filii Wenceslaus et Sigismundus
A. 1406. Schweidnicii dormientes
à turri corruente contundebantur
et frater ejus Albertus III. ultimus
Elector A. 1422. terrore perculsus
moriebatur, quia in venatione
tugurium incendiô consumebatur
in quod cum conjuge suâ diver-
terat. d. 15. Febr.

Si igitur Electoralis hæc dignitas Saxonica in proximum agnatum conferenda fuisset, ERICUS Dux Saxo-Lauenburgicus proximus fuisset. Quia ~~enim~~ verò hic simultaneam investituram nec expetiverat, nec impetraverat, Imperator Sigismundus tum temporis FRIDERICUM BELLICOSUM Marchionem Misnensem Electorali dignitate exornabat ob præclara sua merita, à quô hodierna gloriosissima Electoralis Domus Saxonica descendit. Quare verò Linea Lauenburgica exclusa, et quæ hinc lites ortæ sint vel è speciali Saxonicâ historiâ vel ex jure Publicô petenda sunt. Intereà notandum, duas domus Electorales, quæ hodie vigent, Saxonicam et Brandeburgicam eodem ferè tempore hunc honorem adeptas esse. d. 18. Febr.

Aliquot annis ante mortem Sigismundi novum CONCILIUM Basileæ insti-

tuebatur, quod ab A. 1431. usq; ad 1
1444. duravit. Quia enim Cleric
in Conciliô Constantiensi benè pr
spectum erat, iam eô tempore inter
eos convenerat, ut semper imposte-
rùm post decursum decem annoru
novum habendum esset.
Basileense hoc Concilium multùm sib
sumebat. Bohemis permittebat, sacram
coenam sub utrâq; specie uti, si illis
placeret; qui hoc faciebant, status SV
VTRAQVE; quibus verò hoc facere
libitum non erat, posteà status SV
VNA, nimirum specie, vocabantur.
Porrò Concilium hoc concludebat, Con-
cilium supra Pontificem esse: Et cùm
Pontifex EVGENIVS IV. ferre hoc
nollet, Concilium illi Pontificatum ab
gabat, et FELICEM V. è domô Sabaud
in locum ejus sufficiebat. Tandem ver
Concilium hoc infaustum exitum
habebat. d. 19. Febr.

Nam Imperator Sigismundus defensor Concilii moriebatur; Pontifex Eugenius IV. in Italiâ Ferrariæ et Florentiæ Concilium illi oppositum instituebat; et cum nihil proficeret, Pontifex CAROLUM VII. Regem Galliæ in suas partes invitabat, et A. 1438. cum illô notissimam SANCTIONEM PRAGMATICAM conscribebat, in quâ Ecclesiæ Gallicæ multæ immunitates tribuebantur: Hôc factô Ludovicus XI. princeps Delphinus cum exercitu accedens Concilium Basileense Aô. 1444. dissipabat, postquam Helvetios id defendentes præliô prostraverat. d. 21. febr.

Tempore Concilii Basileensis Imperator Sigismundus in Italiam proficiscebatur, et A. 1432. Mediolani et Romæ coronabatur: et cum Imperator domum repeteret, Johannes Franciscus Gonzaga primus Marchio Mantuanus A. 1433. creabatur.

Cæterùm Imperator Sigismundus
magnus scientiarum æstimator erat,
etsi ipse literis leviter tinctus esset
in Conciliô enim Constantiensi latine
loqvens in Accusativo dicebat, se
Schismam nolle; et à Clericis irrisus
edictô sancire volebat, vocem Schis-
ma imposterum genere fœminino
esse ~~relinqvendam~~ adhibendam. d. 22. febr.
Nec scopus, quem Conciliis institu-
tis animô intendebat improbandus
erat, qvia disciplinam inter Cleri-
cos prolapsam corrigere studebat.
Imperatorem verò à scopô aberra-
turum, ingeniosâ picturâ illi propone-
batur: Divites enim Episcopi sub ima-
gine rapacium leonum, tigridum et
pantherarum exhibebantur, variis
versicoloribus pennis ornatorum.
Imperator verò sub imagine viri re-
præsentat, illis mutuarias pennas
evellere volebat; Bestiæ verò torvo

minaci vultu illi terrorem, ne ab illis di-
laniaretur, injiciebant. d. 26. febr.

Tandem Imperator Sigismundus Znoimi
in Moraviâ Aô. 1437. vitam finiebat, de quô
dici solet, si fortuna ejus patientiæ par
fuisset, nullus Imperator neque antè neque post ad
eum comparandus fuisset. Masculâ prole
destituebatur; sed filia et vidua ejus
innotuerunt.

Filia hæres Hungariæ et Bohemiæ Elisabetha
in matrimonium collocabatur Alberto II.
Austriaco, de quô jam plura dicentur.
Vidua BARBARA Cellejensis libidine
suâ nota est. Virgines enim stultas judi-
cabat, quæ ob pudicitiam servandam
mortem subiissent, quia voluptate frui
noluissent. Et cùm vidua à Sacerdote com-
moneretur de imitandâ castitate turturum,
interrogare sustinebat, cur non potius simi-
litudinem de alacribus passeribus duxis-
set. d. 28. Febr.

XX.

Qui tandem Imperatores è domo Austriacâ continuâ serie electi sunt?

ALBERTUS II.

Imperator 1438. usq ad. A. 1439. regn. 1. ann. et 9. mens. ætatis 40.

Ortu Archi-Dux Austriæ erat; ma-
trimoniô cum Imperatoris Sigismun-
di unicâ filiâ ELISABETHA con-
tractô ~~junctô~~ Hungariam et Bohemiam
impetrabat; et electione Electorum
Imperatoriam dignitatem obtineba-
quam domus Austriaca ultra cen-
tum annos frustrà ambiverat.

Cùm itaq eôdem annô tres coronæ
capiti ejus imponerentur, nimirum
Imperatoria, Bohemica et Hunga-
rica, exclamabat: O prodigiosa for-
tuna! tria nobis unô annô regna ob-
dis! sibiq ominabatur, felicitatem san-
insignem diuturnam non fore. d. 29. Febr.

Imperium vix capesserat, cùm Imperator Turcicus AMURATH II. irruptione in Serviam factâ, Hospodarem Georgium expelleret: Huic Imperator subveniens Turcas Belgradô pellebat. Cùm verò pestis in castris sæviret, Imperator iter in Germaniam accelerans; in viâ ex nimiô esu peponum dysenteriâ correptus, haud procul Comorram mortem obibat.

Mirifica hujus Imperatoris erat expectatio, ut, cùm immaturâ morte raperetur, multi in eâ essent sententiâ, malos homines tantô Principe indignos fuisse.

Quia moriens masculum hæredem non relinquebat, filius enim Ladislaus demum post mortem ejus nascebatur; Electores quidem in lineâ suâ persistere non poterant; attamen à domô Austriacâ non recedebant, sed Fridericum III. ejus agnatum eligebant d. 3. Mart.

Filiæ ejus Elisabethæ et filio Ladislao Posthumo postea multa evenerunt, quæ in

Historiâ de Poloniâ et Hungariâ occ
rent. Hâc enim vice fata nondum vole
bant, Austriam, Hungariam et Bohe-
miam uniri.

FRIDERICUS III.

Imperator 1440. usq; ad A. 1493. regn
53. ann. ætatis suæ 78. ann.

Archi Dux Austriæ et antecedentis Im-
peratoris propinquus agnatus erat. Ab
aliis Fridericus IV. dicitur, quod ab ill
fit, qui Fridericum Pulchrum Impera-
toribus annumerant, qui cum Ludovico
Bavarô Imperatoriam dignitatem
competivit.

Hic Imperator quidem quinquaginta
tres annos imperium administravit,
sic ad annos gubernationis Imperato
ris Augusti proximè accessit; Langui
dè verò imperium tractavit, Ut aptior
or videretur ad sustinendum nomen
boni et placidi Imperii Principis,
quam Imperatoris strenui. d. 4.

Mart.

quidem duodecimô post electionem
annô Romam petebat, et Aô. 1452. à Pon-
tifice coronabatur; omnia verò in Ita-
liâ in eô statu, in quô invenerat, relin-
quebat, et cum domum rediisset, ab Hun-
garis in propugnaculô Novostadiô in-
cludebatur; quia illis jam memoratum
Ladislaum Posthumum hæredem Hun
gariæ et Bohemiæ tradere nolebat.
Brevi post ætas Friderici III. in illa in-
felicia tempora incidebat, quibus Aô.
1453. urbe CONSTANTINOPOLI
expugnatâ Turcæ Imperium Occiden-
tale extinguebant. Res suprà in Ori-
entali historiâ recensita est. Num hic
Imperator Græcis auxilium ferre po-
tuerit, non dixero: Hoc tamen certum
est, Turcis tempus illud opportunissi-
mum fuisse, quô Occidens sub Imperatore
Friderico III. somnô veluti sopitus erat. d. 6. Mart.

Brevi post Aô. 1454. pars Prussi
Romano Imperio decedebat. Cruc
feri enim cum ordinis sui magis
contendebant, et praeterea subdi
impotenti eorum dominio maxi
vexabantur:

Hanc occasionem Casimirus IV. R
Poloniae arripiebat, et cum Impera
tor Fridericus III. pro Ordinis M
gistro pronunciaret, dimidium
siae ad se rapiebat; et licet Crucif
alterum dimidium retinerent, at
men Aô. 1466. clientes Polonicos
profiteri cogebantur. Negotium h
ad Historiam Polonicam ~~[illegible]~~
pertinet. d. 7. Mart.

Eôdem tempore Aô. 1455. Alten
burgi in Misniâ notissimum pla
gium factum est, quo FRIDERICI
PLACIDI Electoris Saxoniae d
filii ALBERTUS et ERNESTUS

nobili quôdam Cuntz de Kauffun-
en ex Electorali sedes abducebantur,
ui tamen divinô auxiliô liberabantur.
es ad Specialem Saxoniæ historiam
ertinet.
einde in Archiepiscopatu Moguntinô
ites oriebantur. Elector DIETHERUS
domô Isenburgicâ Aô. 1461. eligebatur,
ontificem verò inimicum sibi reddebat,
um ab eô posceret, ne Electores insciente
ontifice convocaret: Diether, verò hoc
onsentire nollet, nec Archi-Episcopale
allium Romæ redimeret, inde Pontifex Ar-
hiepiscopatum ADOLPHO Nassoviensi
radebat, quæ causa fuit belli inter duos hos
rchiepiscopos. d. 10. Mart.

andem bellum morte Adolphi extingue-
atur, et quia Diether, ob latam opem
pud Electorem Palatinum Fridericum
ingens æs alienum contraxerat, Stra-
am Montanam illi Aô. 1462. pignori oppone-
at: Hæc posteà in Westphalicâ pace ab

Electore Moguntinô datô preti
redempta et Annô 1651. restituta est.
Imperatoris Friderici III. existima-
tio intereà maximè convellebatur,
quæ Atô. 1462. adeò conciderat, ut à
civib⁹ suis in arce suâ Viennæ inter-
cluderetur, eam solùm ob causam,
quia in aliquos cives delicti cujus-
dam reos in animadversione du-
rior fuerat: à quib⁹ etiam sine du-
biô ad conditiones ignominiosas ac-
cipiendas coact⁹ fuisset, nisi GEOR-
GIVS Rex Bohemiæ cum exerci-
tu illi succurisset. d. 11. Mart.
Posteà sub hôc Imperatore Regnum
Cyprium ad Venetam Rempubli-
cam hæreditate veniebat. Ultim⁹
enim Rex IACOBVS CATHARI-
NAM CORNARIAM fœminam e
nobili Venetiis domô natam in

matrimoniô tenebat, quam, cum Aô. 1473. moreretur, gravidam relinquebat: Illa quidem masculam prolem JACOBUM in lucem edebat, quô autem secundum annum agente, mortuô, Regia Vidua Regnum Cyprium Aô. 1476. Venetis tradebat. Prolixior Relatio ad Venetam Historiam pertinet.

Eôdem etiam tempore ADOLPHO ultimô Holsatiæ Comite mortuô hæreditas terrarum harum Christiano I. Regi Daniæ, Sveciæ et Norwegiæ obvenerat: Cùm verò Rex ille Aô. 1474. Italiam peteret, in itinere Imperatorem Fridericum III. invisebat, (adibat) et ab eô impetrabat, ut Holsatia in Ducatum mutaretur, novoq Ducatui Stormaria et Diethmarsia adjicerentur. Hoc Aô. 1474. factum est, et ad particularem Holsatiæ Historiam pertinet. d. 13. Mart.

Tùm temporis in Burgundiâ ali-
quid notatu dignum contingebat.
Cùm, ut suprà memoratum, vet. Bur-
gundicum Regnum in certas par-
tes divideretur, Ducatus Burgun-
diæ bis lineæ Gallicæ appanagii
locò attribuebatur: Ultim. horum
CAROLUS AUDAX erat, qui non so-
lum Burgundiam sed universum
ferè Belgium possidebat. Hic cum
Imperatore Fridericô III. pacisci
statuerat, ut se Imperator Regem
Burgundiæ denominaret, se verò
unicam suam filiam MARIAM
unico Imperatoris filio MAXI-
MILIANO I. collocaturum esse.
Dùm verò putaretur, novum Regem
solenni pompâ jamjam inaugurandum esse, pactiones Aô. 1473. præ-
ter spem et opinionem rescinde-

bantur, et dom. Austriaca cum Burgundicâ in inimicitias gravissimas descendebat. d. 14. Mart.
Brevi pòst certamen in Archi=Episcopatu Coloniensi oriebatur. Nam altera pars Collegii Canonicorum eligebat Rupertum Palatinum; caeterorum verò suffragia ferebat Hermannus Hassiacus. Quia verò Burgundicus partes Comitis Palatini defendebat; Imperator cum Hermannô faciebat: Carolus Audax scopum suum vi attingere studebat, Hermannumq in urbe Novesio annali obsidione premebat, sed infectâ re discedere cogebatur. Post hanc obsidionem prospera fortuna dom. Burgundicae planè concidebat. Lotharingi enim cum Helvetiis foed. jungebant, et Carolum Audacem trib. praeliis fundebant; primò Gransonii in Helvetiâ Aô. 1476. ubi Carolus bona sua amittebat: secundò d. 18. Mart ad Moratum in Helvetiâ, necnon Aô. 1476. ubi Carolus flore exercitûs spoliabatur:

tertiò ad Nanceium in Lotharin-
giâ Aô. 1477. ubi Carolus Audax vi-
tâ privabatur, cùm Renatus Dux
Lotharingiæ ope Helvetiorum
obsessam urbem liberaret.

Licèt Austriacæ domui culpa inte-
ritûs Ducis Burgundiæ adscribe-
retur, hæc tamen hostilitas uberri-
mum fructum merebat. Nam Caro-
li Audacis unica filia et hæres Ma-
ria Maximiliano Imperatoris fi-
lio nubebat, et totam Burgundicam
hæreditatem ad domum Austria-
cam transferebat: exceptô Duca-
tu Burgundiæ, quem Ludovicus XI. Rex
Galliæ post mortem Caroli Audacis
sibi vindicabat. Quid ulterius in hôc
Burgundicô negotiô occurrerit, è
Belgicâ historiâ petendum est.

Posteà Imperator Fridericus III. cum
Electoribus Germaniæ agebat, de fi-
liô suô Maximilianô I. Rege Roma-

norum hoc est, certo Imperii successore declaran- 39.
do; id quod A. 1486. Francofurti ad Mœ-
num factum est.

Sed eôdem tempore et Fridericus III. pa-
rens et Maximilianus I. filius multùm
laborabant. Nam parens à Matthiâ
Rege Hungariæ adeò premebatur, ut
tota ferè Austria ei eriperetur;
et à filio ~~plurimæ~~ plurimæ Belgii
urbes deficiebant. Verum fortissi-
mus Dux Saxoniæ et autor domûs Al-
bertinæ, Albertus Animosus eos his
periculis liberabat: hic enim initiô
in Hungaros arma movebat, et quamvis
scopum non attingeret, pacem tamen
domui Austriacæ maximè salutarem
impetrabat. Deinde plurimas Belgii
civitates ad obsequium redigebat,
quas Maximilianus forsan ad offi-
cium non reduxisset. Ob hæc insignia
merita Alberto expectatio duorum
Ducatuum Juliacensis et Bergensis

Aô. 1483. promittebatur, et Aô. 14
ab Imperatore Maximilianô con-
firmabatur. Hoc est fundamen-
tum Juliacensis controversiae, quae
non nisi in Saxonicâ Historiâ pl-
nissimè explicari potest. d. 28. M
Nec Svecicum foedus praetereun-
est. Si inter status Germaniae q
dam dissidia incidebant, hacte-
plurimum privatis et singularib
bellis ea tollebantur; et quò mag
existimatio Imperatoris Frideri
III. conciderat, eò frequentiores e
tales velitares pugnae. Quia igit
Germania foveam latronum repr
sentabat, tandem Aô. 1488. Svevic
status foedus inter se jungebant, tr
judices constituebant, apud quos om
controversiae dirimerentur, et hoc
foedus societatem clypei S. Georgii
nominabant. Qui igitur tran-
g

quillè et securè vivere volebat, huic Svecico fœderi se adjungebat, quod etiam usq; ad tempora Caroli V, nimirum ad A. 1533. permansit. d. 31. Mart.

Tandem Imperator FRIDERICUS III. Aô. 1493. moriebatur, postquam pes ei resecatus erat, quem juvenis ad ferream januam sauciaverat. Placidi et tranquilli animi erat, ut suprà dictum, et libentius in medicis libris quam in armis versabatur. Symbolum ejus quinq; Vocalib; A. E. I. O. U. constabat, quod alii aliter exponunt. Aptissima explicatio hæc est: Augurii Erunt Imperatores Orbis Ultimi.

Eôdem annô, quô Imperator moriebatur, nimirum 1492. nova terra sive America detegebatur. Nam Christophorus Columbus, Nauta Genuensis

in animum sibi inducebat, versus
Occidentem magnam Orbis par-
tem latere. Utrum hoc è mund[i]
conditione probabiliter suspicat[us]
sit, vel an è nautae cujusdam v[er]-
sus occasum tempestate abacti d[ia]-
d. 1. April. rio de hoc edoctus fuerit, disquiri potest.
Propositum suum Genuensibus, Flor[en]-
tinis, Angli[illegible]s et Lusitanis aperie[bat]
sed ubique pro impostore habitus repuls[am]
ferebat: Tandem consilium ejus in au[la]
Hispanicâ attendebatur, ut Aô. 149[2]
pecuniâ à privatis impensâ tribu[s]
navibus iter ingrederetur.
Cum verò [illegible] longum iter destinat[um]
locum attingere non possent, et cibar[ia]
annona ferè consumta esset, comit[es]
ejus itineris molestias ulterius sustin[e]-
re nolebant, ut Columbus de vitâ p[e]-
riclitaretur. Tandem primam Ame[ri]-
cae insulam conspiciebant, quae in

Christi honorem adhuc hodie S. Salva-
tor dicitur. Posteà Columbus aliqua littora
adibat, et A. 1493. magnas divitias domum
asportabat, et Hispani apud animum sta-
tuebant, inventas novas terras sub potesta-
tem suam redigere; quia igitur Americus Vespu-
tius Florentinus Aõ. 1497. primus in firmâ
terrâ pedem ponebat, tota illa orbis pars
AMERICA vocabatur. d. 4. Aprile.
Hic multa dici possent, annon haec pars
mundi olim cognita fuerit? similiter
quâ tyrannicâ violentiâ Hispani usi
sint, in Americanis domandis? Quia verò
non solùm Hispani sed etiam aliæ natio-
nes Americanarum terrarum participes
facti sunt, commodissimum erit, ut suo
tempore Americana Historia in peculi-
ari librô vel capite proponatur.
Eôdem annô Lusitani viam in Indiam
aperiebant. Cum enim hactenus omnia In-
dica Aromata et pretiosæ merces per mare
rubrum Alexandriam, et inde Venetias

transportandæ essent; Lusitani Afri-
cam circumvecti Asiaticas merces
primis venditorib[us] petebant, quô [...]
te negotiationes ibidem multum incom-
dabantur. Primam Possessionem
1497. adibant, et hæc negotiatio
in Indiam Orientalem vocabatur,
quia illa terra jam apud veteres In-
dia vocata est. d. 7. Aprilis. --
Quia verò itinera in Americam eôde[m]
tempore conficiebantur, nec auri arge[n]-
tiq[ue] ubertate differebant, nova terra
vulgô successivè India, et quidem discri-
minis gratiâ India Occidentalis nomi-
batur, quod nomen adhuc hodie obtin[et]
quamvis America apud veteres nunq[uam]
India dicta sit. Quæ notatu digna in
occupandis terris India Occidenta[li]
occurrerint, in specialem historiam
Asiaticis regnis reservantur. Tandem
notandum est, jam temporib[us] Imperator[is]
Friderici III. ad magnum Reformationi[s]
præparationem adhibitam fuisse. Ip[se]
enim Imperator eruditis favebat; Secr[e]-
tarius ej[us] Æneas Sylvi[us], postea Pontif[ex]
Pi[us] II. multâ doctrinâ pereruditus er[at]

ovæ Academiæ, nimirum Aô. 1460. Basi-
æ; A. 1477. Tubingæ A. 1482. Moguntiæ
t A. 1456. Gripswaldiæ; [redacted] nec non brevi
empore post mortem suam Aô. 1502. Witten-
rgæ; et A. 1506. Francofurti ad Oderam
stituebantur. Initio etiam imperii sui d. 8. Aprile.
. 1440. nobilis typographia in Germaniâ
veniebatur, quæ ad Reformationis nego-
um non parum adjuvabat. Utrum vero
aurentius Johannes Coster, Harlemi? an
ohannes Guttenberg Argentorati? vel
ohannes Faustus Moguntiæ vel etiam
etrus Scheffer, primus inventor fuerit? res
dhuc controversa et dissensionis plena
st. Et tandem ipse Lutherus sub hoc Impera-
ore A. 1483. Islebiæ in lucem edebatur.
antum hic notandum est, plura ex histo-
riâ Ecclesiastica, Literaria et Artificiali
petantur. d. 10. Aprilis.

MAXIMILIANUS I.

Nat. A. 1459. Dux Burgundiæ 1477. Rex
Romanorum 1486. Imperator 1493: moritur
1519, regn. 25. ann. ætatis suæ 60. ann.
arens ejus iam dictus Fridericus III. erat.

Eô infante parentes anxiô erant
mô, ne usûs linguæ aliquando
expers esset, quia novennis cum
gnâ difficultate verba proferebat.
steà verò satis disertus erat. Latinè
quebatur, licet, se fatente, equitum
re: sapius verò recordabatur, se à
ceptore suô M. Petro Engelbrecht
nugis è Logicâ oneratum fuisse.
quando etiam Genealogiæ operam
dabat, et genus suum ad Noam pert
xere volebat. Monente autem m
one, de intermittendâ hâc curio
tate, quia alias cogniturus esset, illum
secum aliisque stultis sangvine iunct
esse, quod omnes genus suum ab arc
derivare possent: hâc curâ supersed
Ab ineunte ætate in temeritatis vit
um inclinabat. Damas per omnes
Tyrolenses montes insequebatur;

aliquando eò perventum erat, ut neque ille se descendere, neque sui ad illum ascendere possent, ut ostensâ è longinquô S. Synaxi salutis suæ æternæ admoneretur. d. 11. April.

Tandem Angelus sub specie senis accedens, viam, quâ descenderet, ei ostendebat, quô factô evanescebat. Ferunt etiam, eum aliquando dixisse; nisi Deus singularem Imperii curam haberet, mundus miserrimô in statu esset: nam moderamine Ecclesiastico inconsideratus homo Julius II. et seculari audax damarum vestigator Maximilianus I. fungeretur.

Præterea prodigalitas ei vitiò dabatur: adeò enim nummis exhaustus erat, ut Itali eum ignominiosè Maximilianum Pocodenarium nominarent. d. 14. April.

Vivô adhuc patre matrimonium in
A. 1477. cum Mariâ hærede Burgu
dia totiusq fere Belgii. Quam ve
curam impenderit in hæreditat
obtinendâ suprà sub Friderico III
narratum est, et particularia ad B
gicam historiam pertinent.
Venatio Mariæ huic mortis cau
præbebat. Nam ex equô delapsa
aliquô corporis parte vulnus accep
rat, quam oculis chirurgorum sub
re nolebat, hôcq modô vitâ priva
tur. Quia verò Maximilianus, ia
quatuor liberos ex eâ susceperat
reditas Burgundica apud domum
Austriacam permanebat. Longô te
poris intervallô post mortem ejus
dicitur Trithemius Abbas Spannhei
sis artibus Magicis effecisse, ut in
oculis Imperatoris nativa ejus
cies exhiberetur.
Brevi ante mortem parentis ipsi
Friderici III. Maximilianus matri

ium repetere volebat cum Annâ hære-
t Britanniæ minoris in Galliâ
ô domui Austriacæ iterum ampla
egio obuenisset. d. 18. Aprilis.
ctiones connubii non solùm factæ
ant, sed Aô. 1489. etiam sponsa cum comi-
de Polheim mandatariô Imperatoris
ulabatur, et comes præsentib. Notario
testib. pedem in sponsæ lectum inserebat,
ô matrimonium confectum videbatur.
ex tamen Galliæ Carolus VIII. omnes has
remonias non curabat, sed cùm deductio
ngius differretur, quàm sponsa æquô animô
ebat, cum ~~sponsa~~ eâ agebat, ut pactiones con-
bii cum Maximilianô rescinderet, et secum
atrimonium iniret? Quod consilium cùm
na hactenus Imperatoris sponsa sequeretur,
aximilianus non solùm Aô. 1491. sponsâ
ivabatur, sed etiam ejus filia Margaretha
i domum mittebatur, quæ eam ob causam
Gallicâ aulâ educabatur, ut tandem hic
ex Carolus VIII. eam sibi uxorem adjun-
ret. d. 21. Aprilis.

Cæterum ægrè et molestè admodu[m]
Maximilianum hoc tulisse, ex eô a
paret, quia aliquando in oratione
Status Imperii habitâ dixit: Se no
credere, hominem in universô orbe,
exceptô Jesu Christô, majorem igno-
miniam et injuriam passum esse,
quam à Gallis accepisset.

Hæc omnia illi, vivô adhuc parente, ev
nerunt. Eô tempore ad Rempublicam
se conferebat, quô totus ferè mundus reno
vabatur, et rerum politicarum facie[s]
immutabatur. In Galliâ Ludovicus XI
obtinebat, ut regno suo summâ ~~cum po~~ au
~~testate~~ ctoritate praeesset: In Hispaniâ Ferdi
nandus Catholicus omnia Regna conju
xerat: Portugallia sub Rege Emanue
le ad summum felicitatis fastigium
provehebatur: In Angliâ Henricus
dissidium inter rubram et albam ro-
sam dirimebat. d. 22. Aprilis.

In Italiâ potentissimus Pontifex ALEXANDER VI. rerum potiebatur. In Septentrione CHRISTIANUS I. omnia tria regna possidebat. In Poloniâ SIGISMUNDUS I. magnum nomen sibi colligebat; et in orienti expugnatâ Constantinopoli Turcae viribus indies crescebant. Num id ingentibus thesauris ex Indiâ Orientali et Occidentali in Europam translatis acceptum ferendum sit, disquiri potest.

Susceptô Imperiô Maximilianus omnes nervos intendebat, ut Germaniae universam pacem conciliaret. Quamvis enim Svevicum foedus uni atque alteri malo remedium adhibuisset, attamen Diffidationes adhuc usitatae erant, ut propter privata dissidia status statui, urbs urbi, nobilis nobili bellum decerneret. Huic malo Imperator Maximilianus I. Aô. 1495. plenissime medebatur; in quem finem magnum tribunal in Germaniâ ordinabat, quod CAMERA IMPERIALIS vocatur, et in

hunc usq; diem Wetzlariæ habe-
tur. Quomodo hoc summum judi-
cium institutum sit, ê Jure publi-
cô petatur. d. 24. Aprilis.
Posteà Maximilianus I. Imperium Ro-
manum in diversos circulos divi-
debat, ut publica tranquillitas eò
meliùs sustentari posset. Principiò Aº.
1500. sex tantum circuli constitu-
bantur, nimirum Franconicus, Bava-
ricus, Suevicus, Rhenanus, Westphali-
cus et Saxonicus. Aº. 1512. sed mutatio
fiebat, ut Germania decem circulis
describeretur, qui in hunc usq; diem
hôc ordine locantur: 1. Austriacus
2. Burgundicus, 3. Circulus inferioris Rhe-
ni, 4. Circulus superioris Saxoniæ, 5.
Franconicus, 6. Bavaricus, 7. Soevicus,
8. Circulus superioris Rheni, 9. West-
phalicus, 10. Circulus inferioris Saxoniæ.

væ verò ad singulos circulos pertineant,
eographia et Jus publicum ostendit. d. 25. A.

stea imperante Maximilianô res diversæ
inoris momenti in unâ atq alterâ [redacted] du-
li domô acciderunt, quas in eorum gratiam,
ui hâc universali historiâ contenti fuerint,
eviter attingemus: Historiam enim penitissimè
tellectus, [redacted] specialem historiam potius adi-
to.

Aô. 1494. Maximilianus Ducatum Geldriæ ar-
is occupare volebat, nihil verò proficiebat,
ucatusque Geldriæ Aô. demum 1543. temporibus
aroli V. cum aliis Belgicis Provinciis conjunctus
t. Res ad Belgicam historiam pertinet.

Aô. 1495. Maximilianus I. Eberhardum comitem
Wirtenbergensem primum Ducem creabat, quod
istoria domûs Wirtenbergensis sibi vindicat.
d. 28. Aprilis

Aô. 1497. Maximilianus I. ducem Albertum
Animosum hæreditarium Frisiæ Guberna-
torem constituebat, pro meritis et benefici-
is, quibus fortissimus Princeps domum Austri-
cam sibi obligaverat: sed ea expeditio
militaris Alberto vitam eripiebat, de
quô in Saxonicâ Historiâ pluribus.

Aô. 1499. Maximilianus I. de Helveti-
is ad obsequium redigendis vehe-
menter laborabat, adhibitis Sve-
[redacted] vici fœderis opibus: sed quoties cu[m]
Helvetiis armis congredebatur, t[o]-
ties prosternebatur, ut tandem eo[s di]-
missos facere cogeretu[redacted]ed hæc
ad Historiam Helveticam perti-
nent.
Aô. 1500. Pontifex Alexander VI. Jubi-
læum celebrabat, et quia eâ pecuniâ
contentus non erat, quam peregri-
natores Romam afferebant, per
orbem passim venditores indul-
gentiarum ablegabat, qui peccato-
rum remissionem eis pretio ven-
debant, quibus Romam concedere
integrum non fuerat. Quemadmo-
dum verò hoc summus gradus Antech[...]

stianismi erat, ita etiam lapsus
ejusdem imminebat. d. 29. Aprilis.
A. 1502. rustici in Episcopatu Spirensi
seditionem excitabant, quae conspira-
torum cohors cothurnus (Bundschuh)
nominabatur. Animum voluntatemque
susceperant ~~atq~~ Ecclesiasticum atque ac secula-
rem magistratum delere: sed Philippus
Elector Palatinus promta parataque remedia
afferebat, et comprimebat antequam
longius progrederetur, tumultum. d. 5. May.
Aô. 1504. bellum in Bavariâ exardesce-
bat. Georgius Dives Dux Bavariae Aô.
1502. mortuus generum Rupertum Pa-
latinum Rheni omnium bonorum hae-
redem scribebat. Hoc Albertus VI. proxi-
mus agnatus ferre nolebat, à cujus partibus
Imperator stabat. Cùm verò arma
caperentur, Palatinus praeliô
superabatur. Tandem post mortem

Ruperti dissidium hoc ita comp-
nebatur, ut Ducatus Neoburgensi
ab hæreditate Bavaricâ disjun-
ctus, filiis Palatini traderetur: se
quis, quæso, non intelligit, hanc re
ad Bavaricam et specialem Pala
nam historiam pertinere. Aô. 150
Maximilianus I. cum Pontifice Juli
II. cum Ferdinandô Catholicô Re
Hispaniæ et cum Ludovicô XII. R
ge Galliæ contra Venetos fœdus jun-
gebat. Et res quidem Venetorum in
pessimo erant loco, ut omnia fere
in firmâ terrâ amitterent. Tan-
dem verò cùm fœdus convelleretur,
Veneti omnia recuperabant, et A.
1517. amplas pacis conditiones
accipiebant. Sed de hôc in histori
d. 6. Maji. Italicâ. A. 1517 et sic brevi ante
mortem Maximiliani Reformati
nis initium fiebat, cum Lutherus cont
indulgentias Wittenbergæ disputati
ones institueret. Quantum hic in-

Historiâ Polyticâ sciri debet, sub sequenti
Imperatore dicetur. Ipsum verò Maximilianum reformationem animô optavisse ex eô perspicitur, quia dicere solebat: Si Clerici pii essent, Lutherô carere possent.

Tandem A. 1519. Imperator Maximilianus I. è vitâ discedebat. Et quia in omni vitâ tam verecundus fuerat, ut, quoties se lavaret, conspectum aliorum fugeret; prohibebat etiam, ne se defunctô corpus exanime suum videretur aut lavaretur.

Inter Maximiliani liberos filius d. 8. May. Philippus præprimis notandus est. Is Johannâ Ferdinandi Catholici filiâ Aô. 1496. in matrimonium ductâ jus hæreditarium universæ Hispanicæ Monarchiæ consequebatur. Hic Philippus quidem in Hispaniâ Aô. 1506. maturissimè, vivis adhuc patre Maximilianô et socerô Ferdinandô Catholicô, diem suum obiat, ut possessionem ipsam non adipisceretur, interea tamen à patre illi Belgium et à socerô Regnum Castiliæ concessa fuerant. Sed Carolus V. Philippi hujus filius nepos que Maximiliani posteà Hispaniam cum Austriâ conjunxit.

CAROLUS V.

Natus Aô. 1500. Rex Hispaniæ Aô
1516. Imperator 1519. abdicat se
Imperio 1556. regn. 38. ann. mor.
1558. ætatis suæ 58. ann.

Initiô Seculi decimi sexti ~~Seculi~~
in lucem edebatur. Parentes habebat
Philippum Imperatoris Maximili-
ani I. filium, et Johannam Ferdi-
nandi Catholici Regis Hispaniæ
filiam et hæredem. d. 9. May.
Tam felix erat, ut cùm avi paterni
tùm materni possessiones hæredi-
tate obtineret, nimirum Romanum
Imperium, totum Belgium, Burgun-
diæ Comitatum, universam Hispa-
niam, Americam, Regnum Neapoli
Regnum Siciliæ, Regnum Sardi-
niæ. Quia etiam frater ejus
Ferdinandus I. nuptiis duo regna
Hungariam et Bohemiam acqui-
rebat, sors amica domui Austriacæ
omnia adjicere velle videbatur.

In Comitiis Electionis Francofurti
habitis de tribus Imperii Candidatis
consultabatur, nimirum de Friderico
Sapienti Electore Saxoniae; Franci-
sco I. Rege Galliae et Carolo Rege
Hispaniae. Et omnium suffragiis
Imperatorius honor Electori Saxoniae
deferebatur, qui verò diadema repu-
diabat. Alterô die Carolus auctorita-
te praeprimis Electoris Saxoniae eli-
gebatur, qui electione peractâ
Electoribus dicebat: Deus nobis Impe-
ratorem largitus est, cujus clementia
vel speranda, vel inclementia metu-
enda est; hoc est, Imperatorem, qui
nos opibus suis cùm tueri, tùm punire
potest. Postea Carolo Aquisgrani diade-
ma imponebatur, et quia in suô Impe-
riô, cui triginta octo annos praefuit,
multa notatu digna occurrerunt,
memoria quaestionibus sublevanda est.

d. 18. May.

XXI.

Quid igitur temporibus CAROLI V. in Romanô Imperiô accidit?

Si omnia ordine literis consignanda sunt, narranda sunt

1. Reformationis negotium.
2. Bellum Schmalkaldicum.
3. Pax Religiosa.
4. Bellum à rusticis excitatum.
5. Anabaptistæ.
6. Fœdus Suevicum.
7. Fœdus Hanseaticum.
8. Electio Regis Romanorum.

XXII.

Qualis Reformatio CAROLI V. temporibus contigit?

Res propriè ad ecclesiasticam Historiam pertinet; in Politicâ tamen Historiâ prætereunda non est. Quô pactô cùm Wiclefitis et Hussitis, tùm literis efflorescentibus Reformatio hæc à Deô præparata sit, iam sub Imperatoribus superioribus dictum est, et adhibitô indice facili negotiô evolvi potest. Res ipsa ita se habebat. d. 16. May.

Leo X. Pontifex venditorem indulgentiarum Johannem Tezelium in Germaniam mittebat, qui solutô pretiô non solum commissa, sed etiam committenda peccata remittebat.

Quemadmodum verò hoc summus gradus Antechristianismi erat; ita D. Martinus Lutherus Professor Wittebergensis Aô. 1517. publicis disputationibus hanc indulgentialem negotiationem improbabat, et ob Tezelii improbitatem primum ad Archiepiscopum Moguntinum et deinde ad ipsum Pontificem querelas deferebat.

Pontifex Lutherum statim Romam citabat: Elector Fridericus Sapiens verò, cujus animum Deus iam moverat, rem ita disponebat, ut A. 1518. coram Cajetano tantùm Pontificiali Nuncio Augustæ Windelicorum se sisteret, qui verò à Lutherô non ~~solum~~ defensionem sed ~~certam~~ caecam revocationem exigebat, quod verò Lutherus se facturum ante negabat, quàm sacris literis convinceretur. d. 20. May.

Quò magis igitur Fridericus Sapiens Elector Saxoniæ Lutheri partes sus-

cipiebat, eô acriori odiô Georgius Dux
Saxoniæ eum persequebatur, quo auto
re disputatio inter Lutherum et D.
Eccium (Aô. 1519 Lipsiæ) instituebatur, in quô Dialogô
Evangelica veritas resplendebat, sed
caliginosa corda parum adhuc illu
minare poterat.
Sequenti 1520. annô Pontifex Lutherum
ab Ecclesiâ segregabat, qui vero hôc ful
mine minime perculsus Pontificialem
Bullam cum Jure Canonicô forti ani
mô Wittenbergæ publicè comburi
curabat.
In hôc statu CAROLUS V. religionis
negotium imperium suscipiens invenie
bat. Cum igitur Aô. 1521. imperii conven
tum primum Wormatiæ ageret, D. Lutherus fide
publicâ ab Imperatore interpositâ
ante omnia eô citabatur: et licet illi
Johannis Hussi exemplum suggere
retur, cui fides servata non esset, respon
debat tamen: se Deô juvante comitiis
Wormatiensibus adfuturum, etiamsi co
pia diabolorum in urbe cum laterum
multitudine in tectis coincideret.
d. 22. May.

Cum verò Luther, æquè jam præsente Impe-
ratore ac ante triennium Augustæ Vinde-
licorum ad palinodiam canendam addu-
ci non posset, Clerici Imperatori suade-
bant, ne hæretico fidem præstaret: Sed
Imperator respondebat: Si omnis fides
ex universô orbe exularet, eam tamen
apud Imperatorem Romanum semper
~~integram et inviolatam esse debere,~~
inveniendam esse. Sive animi magnitudo
forsan fundamentô hôc nitebatur; quia
Fridericus Elector Saxoniæ Carolum V.
magnis beneficiis sibi obstrinxerat, ut illum,
hôc modô lædere, dubitaret. d. 23. May.
Quanquam autem Lutherus hôc modô è comi-
tiis salvus dimittebatur, attamen ab Imperatore
proscribebatur, et quia tàm ab ecclesiasticô quàm
seculari judicio è societate hominum ejectus,
et morti quasi devotus erat, Elector Saxoniæ
consultum putabat, tempori cedendum, et
Lutherum Wormatiâ redeuntem quibusdam
larvâ obvelatis equitibus in Thuringiâ com-
prehendendum et in arcem Wartburgensem
haud procul Isenacum adducendum curabat,
ut initiô nec hostes nec amici ejus scirent,
ubi terrarum esset. Quia igitur Evangelista
Johannes ad insulam Pathmum relegatus erat,
Lutherus hanc arcem plerumque Pathmum
vocabat.

LUTHERUS interea è carcere suô aliquot
scripta multasq epistolas divulgabat,
et cum ad suas aures fama pervenis,
Collegam suum D. Carlstadium Wit-
tebergæ magnas turbas excitâs se A.
1522. insciô electore Saxoniæ Wit-
bergam perveniebat, tumultum sedaba
et librum ab Henrico VIII. Rege An-
contra se scriptum refutabat. d. 26. M.
Eôdem tempore in Helvetiâ nov. Reform-
tor Ulric. Zwingli. oriebatur; qui quidem
Pontificiis non minori rigore, quam Luthe-
rus, se opponebat, econtrà verò à sententi
Lutheri in Articulô de sacrâ Synax
discrepabat. Aô. 1524. in Helvetiâ re-
formandi initium faciebat, et A. 1531
in praliô quôdam cadebat, et fidei su
socii initiô ZWINGLIANI vocaba-
tur. Elapsis decem annis Johannes
Calvin. Zwinglii doctrinam primu
in Piccardia et posteà Genevæ prop-
gabat, et ab eô tempore Zwingliani
Calviniani vocabantur. Qui verò h
cum eis faciunt Reformati dici m
lunt.
Mediô tempore Lutheri doctrina
non solum in Saxoniâ sed passim in

[G]ermaniâ imò etiam in Septentrionalib[us] [re]gn[is] [...]periis dispersa erat: ut iam tum omi[n]arentur: Dei verbum et doctrinam [L]utheri nunquam perire posse. d. 27. May.

[H]ôc factô Pontificii vi acturi in comitiis [S]pirensib[us] Aô. 1529. urgebant, ut proscriptio [a]dvers[us] Lutherum [ex]erceretur et ad omnes [fi]dei suæ socios extenderetur. Sed Johannes [Co]nstans nov[us] Elector Saxoniæ et Philipp[us] [M]agnanim[us] Landgravi[us] Hassiæ solenni[t]er et tam magnô fortiq[ue] animô protesta[ba]ntur, ut Imperator Consilium suum [a]biiceret. Ex eô tempore Lutherani [P]ROTESTANTES vocabantur.

[D]enique? [I]ndem Carol[us] V. Aô. 1530. Augustæ Vindeli[co]rum conventum indicebat, ultimò ten[ta]tur[us], an Protestantes et Pontificios inter [se] dissidentes ad concordiam revocare [p]osset. In his comitiis Lutherani fidei [su]æ confessionem Imperatori tradebant, [qu]æ ex eô tempore Augustana Confessio [et] qui eam profitentur, Augustanæ Con[fe]ssioni addicti vocabantur. d. 29. May.

[C]um Confessio publicè prælegeretur, [I]mperator[is] quidem lachrymæ cadebant,

quas sine dubiô perspicua veritas ex
presserat: Protestantes tamen Reli
gionis libertatem non obtinebant
quilibet verò domum abibat, et b
tum ob religionem gerendum para
bat, quod Pontificii, quantum colli
poterat, animô iam decreverant.

XXIIII.

Quæ fuit conditio belli Smalkal
dici ob Religionem gesti?

Equidem in Germania ante exhi
bitam Augustanam Confessionem
res Religionis ad bellum spectaba
Nam Otto Packius Georgii Ducis
Saxoniæ Vice-Cancellarius ære al
enô pressus ~~servitutem~~ officium huius deserens ad
Philippum Hassiæ Landgravium
transiit, eique persuadebat, Ducem Georgi
um cum Pontificiis periculosum
fœdus adversus Protestantes fecisse
et quia autographum sanciti fœder
ostendere volebat, Landgravius be
instruebat: Sed Otto Packius promi
sioni satisfacere non poterat, se

gâ se tutari cogebatur, et tandem in
lgiô capite plectebatur: Et hôc modô
rocella hac vice devitabatur. d. 30. May.

raditâ Augustanâ Confessione Protestan-
es Principes Smalkaldiæ convenientes,
malkaldicum fœd9 conflabant, ut Evange-
icistat9, si necessitas aliqvem eorum pre-
eret, opem operamq3 sibi contra Pontificios
restarent; initiô fœd9 tantùm in qvinq3
nnos fiebat, postea verò Aô. 1535. in decem
nnos prolongabatur: Et in his qvindecim
nnis sica minax structô cohibebatur ab
pse.

urante Smalkaldicô fœdere in Misniâ
iam pura doctrina introducebatur: Cùm
nim Georgi9 Dux Saxoniæ Lutheri capi-
alis hostis A. 1539. improles decederet,
t terras has fratri suo Henrico Pio relin-
veret, Reformationi intra septem hebdoma-
es finis imponebatur; ut Misnia feriis
aschalib9 nonnisi Pontifi[cios] feriis verò
entecostalib9 Lutheranos Doctores habe-
et. d. 2. Junii.

œdere autem Smalkaldicô A. 1545. finem ha-
ente, bellum ob Religionem suscipiebatur.

Seqventi 1546. Annô D. LUTHERUS etiam
Islebiae vitâ cedebat, qui non solum omnia bella
ob Religionem aversat[us] erat, sed et saepe
praedicaverat, se orandô obtenturum, ne
se vivô bellum ob Religionem commove-
retur. Itaq[ue] eôdem adhuc annô arma sca-
piebantur; et Johannes Fridericus Elect[or]
Saxoniae caput Protestantium Statu-
um erat.
Initiô statim belli Protestantes cum centies
mille militibus ad Imperatorem oppugnan-
dum veniebant, qui in Bavariâ in vi-
cinia urbis Ingolstadii castra locaverat
nec Protestantibus viribus par erat. Sed
cum ferrum candens non cuderetur, Im-
perator non solum maiores copias evo-
cabat, sed etiam Ducem Mauritium
Misniae instigabat, ut interea Johan-
nis Friderici Electoris Saxoniae ter[ras]
adoriretur. d. 3. Junii.
Deinde Protestantes exercitu in Misniam
abductô, Duce Mauritiô superiores qui-
erant, omnesq[ue] fere terras ocupabat, prae-
ter Dresdam et Lipsiam: Sed Imperator
Saxones confestim per Bohemiam secut[us]
Electori, qui exercitum suum diviserat, [prae]-
ter spem et opinionem prope Witteber-
gam superveniebat. Et quia Albis ut

exercitum separabat, Saxones se tutos pu-
tabant: Ast Imperatorii milites non solum
quasdam naves adipiscebantur, quibus pede-
stres copias transportabant; sed et scelestus
quidam rusticus, cui Saxonici milites equos
rapuerant, Imperatorio Equitatui haud
procul Mühlbergâ vadum per Albim indi-
cabat. Elector discrimini se subducere
quidem, et in tutum se Wittebergam re-
cipere volebat, ut à propugnaculi illius tor-
mentis bellicis defenderetur; sed tempo-
re exclusus prope Mühlbergam cum hoste
confligere cogebatur. d. 5. Junii.
Quia verò Imperatoriæ copiæ longè viribus
prævalebant, Johannes Fridericus Elector
Saxoniæ, etiamsi acriter se defenderet, supe-
rabatur, vincebatur et captivus ducebatur.
Solem eodem die cursum suum tenuisse,
ut de Hæreticis præclarior victoria repor-
taretur, Hispanorum iactantia et commen-
tum est.
Electoris uxor cum sobole Electorali Witteber-
gam confugerat, quod pro ratione eorum tempo-
rum tam munitum propugnaculum erat, ut
Carolus V. de eô expugnandô dubitaret: In quem
finem captivum Electorem in speciem neci
destinabat, ratus, Electoris uxorem propugnaculô
neglectô mariti incolumitatem petituram esse;
ipsum etiam propugnaculum Imperatori tradebatur
quamprimum Electori vitam, non libertatem promiserat.
d. 9. Maij. Julii.

Deinde etiam Phillipp9 Magnanim9
Landgravi9 Hassiæ fraude capiebatur
qui prælio Mühlbergensi non adfuera[t]
Paciscebatur enim cum Imperatore, se
certis sed duris conditionib9 submi-
postquam ad pedes ejus se adjecisset
surum, si illum Imperator dimitterer[et]
et quidem ohne einiges Gefängniß, n
tinenda enim hic sunt germanica ve[r]-
ba: Cùm verò ad Imperatorem Hallam
Saxonum accederet, Electori captivi-
tatis soci9 adjungebatur, et cum scrip[tu]-
ra pacti accuratiꝰ aspiceretur, non si hæc [ver]-
ba ohne einiges Gefängniß, sed ohne ewi-
ges Gefängniß, legebantur; cuj9 callid[i]
consilii Cardinalis Granvella auctor
fuerat.
Et hôc modô celeberrimo Smalkaldi[co]
fæderi et bello finis imponebatur, et
captivi Principes Johannes Frideri[cus]
Elector Saxoniæ, et Philipp9 Magna-
nim9 Landgravi9 Hassiæ usq ad quin[tum]
annum in custodiâ tenebantur: Elec[to]-
ralis verò dignitas in Ducem Mauritiu[m]
Aô: 1548. Augustæ Vindelicorum so-
lennissime spectante captivô Electo[re]
transferebatur. d. 10. Junii.

XXIV.

Quæ tandem pax Religiosa secuta est?

Exhibitâ quidem Augustanâ confessione Aô. 1532. primum Noribergæ et deinde Ratisbonæ in publicis comitiis spes pacis religiosæ præbebatur, ad minimum eô usq durauturæ, donec hæ controversiæ in conciliô quôdam dirimerentur: se vens verò Smalkaldicum bellum satis ostendebat, Imperatorem eô tempore Protestantibg blanditias dixisse, quia eorum operâ contra Turcas egebat. Factione verò Smalkaldicâ perturbatâ, Imperator novas pacis conditiones offerebat, et à Juliô Pflugiô, Episcopô Naumburgensi, Michaele Sidoniô, Episcopô posteà Martisburgensi, et Johanne Agricolâ Islebiô, alias Antinomistâ, sic dictum Interim conscribi curabat, quô librô continebatur, quomodo religio se interim habere deberet, donec in Generali Conciliô negotium hoc penitus tolleretur. d. 12. Junii.

Quia verò in eô librô Protestantibg nihil concedebatur, quam duo Articuli de sacrâ coenâ sub utraq specie, et de sacerdotum conjugiô,

Protestantes mentem suam rythmis qui-
dam Germanicis aperiebant, quorum
sententia erat: Librum Interim, frau
et fallacias tegere. Alii è verbo Inte
per literarum translocationem M
TIRI eruebant; et licèt aliqui Sta
in honorem Imperatoris librum rec
perent, attamen omnium maximè ca
vi Principes repugnabant.
Imperator primum urbes Imperii bell
prosequebatur, et Constantiam et Mag
burgum ob reprobatum Interim pro
bebat: Constantiam Imperatoriæ copi
expugnabant, quæ urbs nec hodie li
tatem suam recuperavit, Magdeburg
verò Mauritio novo Electori Saxon
committebatur, ut proscriptionem ex
queretur, quô etiam factô Aô. 1551. u
bem certis conditionibus occupabat.
Interea Elector Mauritius magis magis
intelligebat, quid Imperator machinar
Imperator omnes intercessiones pro cap
vis Principibus respuebat; et Protestant
illum de crimine huius mali arguere no
cessabant, et sic tandem commodum Luthe
ranæ Religionis privatæ utilitati p
ferebat, et apud animum statuebat,

executionem proscriptionis Magdeburgi Mauritio novo El. d. 13. Junii Electori committebat, qui urbem 1551. certis conditionibus occupabat.

quos Principes vi liberare, quod etiam facile
in exitum deducere poterat, quia occasione
Magdeburgensis obsidionis magnum exerci-
tum comparaverat.
Deinde clanculum cum Henrico II. Rege
Galliae foedus inibat, ut eodem tempore
Lotharingiam adoriretur, et A. 1552. tres
Episcopat9 Metas Tullum et Virodunum
occuparet, Mauritius vero contra ipsum
Imperatorem arma movebat, captisque
Augusta Vindelicorum et Ehrenbergensi
claustro, Imperatori tam cito super-
veniebat, ut Oeniponte relictâ appositâ
mensâ noctu caelô pluviô in Austria-
cas terras in tutum evadere
cogeretur. d. 17. Junii.

Quia verò Imperator captivum Electorem
reliquerat, et per fratrem suum Ferdinandum
Aō. 1552. certas conditiones Landgravium spe-
ctantes proponebat, brevi tempore Passaviae pactio
inter eos fiebat, quae Transactio Passaviensis
vocabatur, et quam Imperator communi pace
confirmatum iri, promittebat.
Quidem Elector Mauritius interea Albertum
Marchionem Brandenburgicum his tractatib9
inimicissimum sibi reddebat, et cum eam ob cau-

Jam arma caperentur, Elector Mauritius
1553. haud procul Siivershausium globo
sclopeti (sclopi brevissimi) trajectus occu
bebat, ut Imperator hâc occasione Pass
ensem Transactionem rescindere potuis
Quia verò in Lotharingiâ fortunâ adversâ
dem 1553. annô utebatur; ut occupatas à
lis Metas minime reciperet, sed, postquam ab obses
ne decesserat, in contumeliam ejus scrib
d. 19. Junii tur: Siste viam Metis, hac tibi Meta da
animum et bellandi et regnandi abjic
indeque cum Protestantibus Aô. 1555. Augu
Vindelicorum notissimam Religioni
cem faciebat, quâ omnibus Augustanæ
Confessioni addictis Religionis libertas c
cedebatur.

XXV.

Quod bellum Caroli V. tempore in
nô Imperiô à rusticis excitatum fui
Svevici Rustici in Campidonensi Abba
initium faciebant, rupto servitutis
culô libertatem, quam Christianam vo
bant, quærebant; nihil intactum relin
bant, cui ferrô ~~nec igne~~ et igni noceri
rat, Comitem Helffensteinensem
miserè trucidabant, nobiles ve
indebant, eorumque conjuges cogebant
eos ad ignem versandos, et in virg
nes moniales multa nefariè et sce
ratè faciebant. Hoc factum est A
1524. d. 20. Junii

revi tempore malum hoc per dimidiam ferè
ermaniam se diffuderat. In Thuringiâ fax
rbarum erat, Thomas Munzerus Pastor Alst-
rgensis ortu Thuringus. Is iam aliquot an-
s incondite et monstruose multa cogitaverat,
Brunsuigæ, Zvickaviæ, Pragæ, Altstadii
Noribergæ frustra quæsiverat, qui partes
us sequerentur. Tandem tempore tumultûs
rusticis excitati Mühlhausium in Thu-
ringiâ pastor vocabatur; quâ commodâ occa-
ione usus ita venenum suum spargebat et
isseminabat, ut brevi tempore multa millia
huringensium, Franconicorum et Mansfel-
ensium rusticorum partes eius amplecterentur:
ersuadebat asseclis suis, se permagno re-
emptos esse, nolint igitur tolerare, ut sibi
rvitus imponeretur, se globos tormentarios
manicis suis exceptum esse, electos etiam
proeliis extra telorum iactum fore, et
ius generis alia. d. 26. Junii.
m vero vicini Principes arma contra eos mo
erent, inordinariæ hæ confusæque cohortes ad
anckenhausium victæ dissipabantur. Munzerus
ranckenhausii in casa quadam sub tecto se abde
t et ægrotum simulabat, ex epistola vero in
ligis relictâ cognitus una cum socio suo Pfeiffero
26. capite mulctabatur. Hoc modo tumultus,
quo ad centum millia rusticorum strati erant
tinguebatur. Quamvis vero Magistratus iniquis

suis exactionib9 causam huig mali prab
set, attamen diabol9 hoc inde proficie
ut successum Reformationis non pari
impediret, quia Pontificij seditionem
hanc D. Lutheri imputabant, qui vero
solum hunc rusticorum tumultum sed
omnia Religionis causa excitata bell
summopere adversabatur eaq3 averter
debat. d. 27. Jun. XXVI.
Quae Caroli V. temporib9 cum Anabap
tis contigerunt.
A. 1533. Anabaptistae, qui iam A. 15
innotuerant, in urbem Monasterium
in Westphaliâ irrepebant, qui vire
sumentes, ordinario Magistratu ab o
dejecto, Johannem Lugdunô Batavoru
oriundum, qui sartor, et postea comoe
fuerat, Regem eligebant. Novus hi
princeps multis asseclis suis de no
regno fabulabatur; Polygamiam intr
ducebat, sibi ipsi quindecim uxor
adiungebat, omniaq3 communia inter
esse iubebat, etiam in antecessum R
giones olim occupandas partiebat
devicta nimirum tota Germa
nia. d. 30. Junii.

piscopus quidem Monasteriensis urbem ar-
ctis circumsedebat, quia verò Anabaptistæ
eam non solùm validis munimentis firma-
rant, sed et commeatu abundè instruxe-
rant, sesqui annus currebat, antequam urbe
potirentur. Tandem cum fame et inopiâ pre-
merentur, nec auxiliares copiæ subsidio
venirent, de quibus Johannes Lugdunensis
antidem vaticinatus erat, quidam Officia-
lium suorum bellicorum ei persvadebat,
se commeatum petiturum esse, sed post redi-
tum Episcopo urbem proditione tradebat,
et hôc modô Regem Anabaptistarum capti-
vum ducebat.
Episcopo quidem autor erat, ut se in caveâ con-
clusum circummitteret, et non nisi grossum
venti copiam videndi faceret, sic omnes
sumptus in obsidionem impensos collectum
iri: sed candentibus forcipibus lacerabatur, et
... cum duobus suis primariis consiliariis
Knipperdolling et Mattheo è turri Monaste-
riensi suspendebatur. In urbe verò ordinarius
Magistratus restituebatur. d. 3. Julii.

XXVII.

Quæ Caroli V. temporibus in Svevicô cum
Foedere evenerunt?

Ulricus Dux Würtenbergensis Aō. 1519. u
Reitlingam occupabat, quia aliquis
mulorum suorum in eâ urbe trucid
fuerat: quia verò urbs Suevico Fœd
adjuncta erat, Fœderatorum armis
titus è terris suis ejiciebatur; imò e
sente, Fœderati Ducatum Wirtenb
gensem Imperatori bis centies mil
thaleris vendebant, qui fratri suo
dinando I. eum tradebat.
Florente igitur Suevico Fœdere, Ul
sua recuperare non poterat, et usq a
num 1533. in exilio vivebat. Tandem
cum Imperator ~~Carolus V.~~ Carolus V. S
ci fœderis sensim honestô modô finem imp Phi
pus Landgravius Hassiæ ejus partes susc
bat, copiisq Ferdinandi I. è Ducat
Wirtenbergensi expulsis, Ducem Ul
A. 1534. solenniter restituebat.
Conditionem tamen Dux Ulricus acciper
Austriacos possessionis clientelaris patr
agnoscere cogebatur: Cæterum Aô. 1599.
rator Rudolphus II. hanc subinfeudati
sustulit, sibiq successionem in Ducatu W
tenbergensi reservavit, si Ducalis Wür
bergensis stirps naturæ concessisset.

XXIIX.

Quæ imperante Carolo V. cum Hanseati
fœdere acciderunt?

ando hoc foedus ortum sit, non constat; ali-
dicunt, brevi ante Interregnum, tempore
peratoris Friderici II. alii scribunt, in medio
terregni A. 1260: probabile est, nomen hoc à
teri Germanicâ voce Hansa, foedus significante,
iginem duxisse, quanquam non negandum
c in diversum sententias tendere. d. 7. Jul.
hoc vero foedus ultra sexaginta urbes transie-
nt, quarum plurimae in Germaniâ, nonnullae
am in aliis regnis sitae erant. In quatuor
gnas classes divisae erant, nimirum in Lu-
censem, Coloniensem, Brunsvicensem et
ntistanam classem; et quia hoc foedus
commercia promovenda factum erat, quatuor
agna emporia instituebant, Londini in Angliâ,
ugis in Belgio, et Bergae in Daniâ, et No-
gardiae in Moscoviâ. Urbs vero Lubeca
rum principem tenebat.
agna haec societas usque ad tempora Caroli V.
oruit, et saepe cum Regibus septentrionalibus
ruenta bella gessit. Postquam autem Occidenta-
Nationes, Lusitani, Hispani et Belgae, Indica
mercia ad se attraxerant, foedus hoc Hansea-
cum collabascebat, tum quia multae urbes
ab eo abstrahebant, quae potius damnum, quam
rum inde faciebant, tum quia Carolus V.
ac foederi aeque ac Suevico et Smalkaldico
bebat. Hodie parum de hoc foedere restat,
si quod Lubeca, Hamburgum et Brema
ne titulum Hansae adhuc vendicent. d. 8. Julii.

XXIX.

Quis tandem Rex Romanus vivo Carolo electus est?

Imperator Carolus V. infirma corporis [va]letudine, et filius ejus Philippus II. adhuc infans erat: quia itaque verebatur, ut Germani se mortuo alium Regem extra domum suam eligerent, Electores eo adducebat, ut A. 1531. fratrem ejus Ferdinandum Romanum Regem declararent. Et quia Elector Saxoniae initio vehementer se opponebat, tandem vero A. 1534. Ca[danae] in Bohemia Ferdinando I. conciliaba[tur]. Postea cum Carolus V. longius opinione viveret, et filius ejus Philippus II. adolesce[ret], electionem irritam facere et dignita[tem] Romani Regis in filium suum A. 155[.] transferre conabatur: sed Electores recusabant, quodque a fortuna Ferdinando jam destinatum erat, id ipsi adimi no[lebant?]terat. d. 10. Aug[ust]ii.

XXX.

Quae Caroli V. temporibus in Hispania acciderint?

Haec e historia Hispanica petenda sunt. De societate Jesuitarum, qui per totum mundum dissipati sunt, hoc notandum: Ferdinandus Catholicus Regi Johanni Al[...]

ps superiorem Navarram ademerat, quem
lli A. 1520. in regnum reducere cona-
ptur. Totum etiam Regnum occupabant,
d spatio aliquot hebdomadum Carolus V.
nia recuperabat. In hoc bello Ignatius
iola Nobilis è Biscaiâ ortus, in obsidio-
urbis Pampelonae A. 1521. adeo vulnera
tur, ut ex eo tempore matrimonio et rebus
itaribus inhabilis esset, quam ob
usam Vitam Religiosam adiit, et A.
34. Societatem Jesuitarum in-
stituit.

XXXI.

Quod bellum Carolus V. cum Gallis
de Ducatu Mediolanensi gessit?

s partim in Gallicam partim in Me-
diolanensem historiam pertinet. Hic tam
m observandum. Cum Carolus V. ad re-
m gubernacula accederet, Galli Duca-
m Mediolanensem tenebant, et prio-
possessores è domo Sfortiana à ter-
s suis exulabant. d. 11. Julii.

Fundamentum Gallici juris à Vale[ntinâ]
nâ Mediolanensi Principe descen[de]-
bat, quæ iam Aô. 1389. Ludovico Du[ci]
Aurelianensi nupserat, indeq Galli
hæreditatem Ducatus huius sibi vi[ndi]-
cabant, de quô in speciali Mediol[a]-
nensi historiâ.
Excitatâ autem inter hos duos æm[u]-
los Reges gravissimâ invidiâ, Carol[us]
apud animum suum statuebat, Gallos
Mediolanô pellere, quod etiam A. 15[..]
felici cum successu efficiebat. Quia
verò Galli Ducatum dimittere nole-
bant, Carolus V. et Franciscus I. totos vi-
ginti tres annos id bellum gesserunt, me-
dioq hôc tempore quater pacem compo-
suerunt, nimirum primâ vice Madriti
A. 1527. secundâ Cambriaci 1529. ter-
tiâ Nizeæ 1538. et tandem Crepiaci
A. 1544. d. 14. Julii.
Notatu dignissima in hoc Mediolanensi
bellô sequentia sunt. Aô. 1525. Franciscus
ipse ad campum procedebat, et urbem Pa-
piam obsidebat; sed tam infelix erat, ut
ab Imperatoriis copiis non solùm fu-
garetur, sed etiam captivus in Hispani-
am duceretur, ubi Madriti quindecim

...ensez detinebatur, donec tandem gravissi-
mis conditionibus dimitteretur. Cum vero
Franciscus I. receptâ libertate promissis non
staret, alter alterum mendacii arguebat,
tandem Franciscus I. A. 1527. Romanum
Imperatorem ad singulare certamen provo-
cabat, ~~quo~~ licet non congrederentur. d. 17. Jul.
Adeò hi Principes tantâ invidiâ se invicem
prosequebantur, ut etiam Franciscus I. cum Tur-
cis foedus inire non dubitaret, ut Carolo V. par
esset. Sed, his omnibus non obstantibus, Carolus V.
eâ audaciae progrediebatur, ut A. 1540. urbe
Gandavo in Flandriâ deficiente, per mediam
Galliam iter faceret, illiusque Regis, quem Ma-
riti minus comiter habuerat, Regiam sedem
adiret. Quae omnia in Gallicâ historiâ pro-
lixè recensenda sunt. d. 18. Julii.
Exitus Mediolanensis belli ~~tandem~~ hic tan-
dem erat, ut Galli nullam portionem Ducatus hu-
jus obtinerent. Cum enim ultimus Dux Franciscus
Sfortia Aô. 1535. mediô belli tempore decede-
ret, Carolus V. Ducatum hunc ceu feudum Imperii sibi
vindicabat, illumque filio suo Philippo II. trade-
bat, ex quô tempore continuè Regno Hispaniae
adhaesit.

XXXIII.

Quae inter Carolum V. et Romanum Pon-
tificem acciderunt?

Franciscô I. Rege Galliæ ad Papiam Aô.
à Carolô V. Imperatore captô, Clemen
Pontifex verebatur, ne Hispani poten
minimè ferendam consequerentur, ind
omnes suas cogitationes intendebat, u
d.21.Jul. Imperatorias copias ex Italiâ amover
Hoc Caroli V. belli Duces, præprimis
Burbonius, qui à Gallis ad Imperator
transierat, et Fronsbergius, animadv
tentes, Romam in Pontificem movebant
urbem expugnatam diripiebant, et
tificem Aô. 1527. in castellô S. Ang
obsidebant: Quia igitur Imperatoria
Pontificem acerbè et injuriosè tract
rant, Carolus V. videri nolebat se aut
id factum esse, ideoq; præcipiebat, ut
cerdotes in Hispaniâ ~~in~~ ex omnibus su
bus Deum pro Pontificis liberatione in
pellarent. Tandem Clemens VII. Ponti
cum Imperatore pacisci cogebatur, am
stâ 1530. Bononiæ conveniebant. In q
conventu Pontifex Imperatorem cor
bat, et quia propter turbam pons fra
batur, ominabantur, hanc Imperatoris
nationem in Italiâ ultimam fore, q
etiam in hanc usque diem recompr
tum est. d. 22. Julii.

hac occasione etiam in Pontificis gratiam
proximus agnatus Alexander Medices primus
Florentiæ Dux creabatur, quod propter Floren-
tinam Historiam notandum est. Eô tempore et
Equites Ordinis Johannitici, qui jam
1522. à Turcis ex Insulâ Rhodô detrusi
erant, Insula Maltha illi assignabatur,
quam ab A. 1530 in hunc usque diem possident.

XXXIV.

Quæ Caroli V. temporibus in Belgiô accide-
runt?

Carolus V. ipse Gandavi in Belgiô natus natu-
rali inclinatione voluntatis in populares
suos propendebat; quam ob causam eô regnan-
te raro seditiones ibi concitabantur; nisi,
quod A. 1540. urbs Gandavum rebellaret,
sed statim ad obsequium reducebatur. A.
1527. Ultraiectum, Trans-Yssalana, et Gro-
ninga et A. 1538. tandem post obitum ulti-
mi Ducis Caroli Egmondani Ducatus
Geldriæ cum reliquis Provinciis coniun-
gebantur, at ita Carolus V. primus omnes
septendecim Belgicas Provincias te-
neret; Particularia in Belgicâ historiâ
videantur. d. 28. Julii.

XXXV.

Quæ imperante Carolô V. cum Turcis
evenerunt?

II invadebant ut

Turcae eô tempore à Gallis stimulati
terras
xime, ~~ut~~ Caroli V. copia distraherent
et eius vires infringerentur. Aô. 152
Turcicus Imperator Solimannus II. u
Viennam obsidebat, quam aspere
acceptus est, suprà in Turcicâ histo
extat. Aô. 1535. Carolus V. Turcas e
Tunetô in Africae littoribus expellebat
arcem Guletam validô praesidiô firm
Aô. 1541. ipse Carolus V. contra Turcico
dones maritimos expeditionem Alg
militarem suscipiebat, et cum urbs
mâ fortunâ staret, incantator quid
in urbe tam atrocem et foedam tem
tem magicô suô murmure concitab
Caroli V. classe dissipatâ Imperat
non sine vitae discrimine in Sic
rediret. d. 29. Julii.

XXXVI.

Quomodo Carolus V. tandem regim suum et vitam finivit?

Postquam ab Electore Saxoniae ad Oe
tum superatus erat, et brevi post ab urbe
tis re infectâ discedere cogebatur, d
tunà querebatur fortunam magis fa
iuvenibus quam senibus, tandemque Aô. 155
divi imperiô se abdicabat. Fratri Fe
nando I. Germaniam relinquebat; ad
vero Philippum II. reliqua omnia refe
bat: A quô tempore Austriaca domus in
nandinam et Carolinam liniam divisa

ipsô abdicationis actu Statibus suis comme-
morabat, se tempore regiminis sui septies
Italiam, novies in Germaniam, quater
Galliam, sexies in Hispaniam, decies
Belgium, bis in Angliam, bis in Africam,
undecies viâ maritimâ iter institutum
pensum esse. Cùm verò in Hispaniâ navi
[illegible] esset, navis demergebatur, quasi nun-
quam amplius Caesarem vectura. d. 31. Julii
[illegible]cô alimentorum suorum Carolus V. centies mil-
ducatos quotannis pendendos sibi stipulabatur,
[illegible] in Hispaniam abibat, ubi reliquam vitam
coenobio S. Justi in Extremadura consume-
[illegible], quam amoenam regionem sibi in itinere
Lusitaniam susceptô iam dudum elegerat.
[illegible] monasteriô cum quibusdam monachis re-
[illegible] divinis operam dabat, et reliquum tempus
[illegible] Mechanicis aut hortorum culturâ transige-
[illegible]. Tandem Aô. 1558. biennio post abdicationem
[illegible]am decedebat. Moriturus [illegible] spem suam unicè
merito Christi collocabat, tandemque his precibus
[illegible] finivit: In me mane, dulcissime Jesu, ut
[illegible] in te maneam. Quia etiam testamento ca-
[illegible] nihil legaverat, Hispani in cogitatio-
[illegible]m deducebantur, eum Lutheranâ religione
[illegible]butum decessisse, nec parum aberat, quin
filiô suô haereticus declararetur. Interim
Constantinus Pontius, qui illi à confessionibus erat,
vincula conjiciebatur, et licet moreretur,
tamen eius imago comburebatur. d. 1. Augusti.

XXXVII.

Restatne adhuc aliquid de Carolô V. no
tu dignum?

Per omnem vitam calculo et Podagrâ a
gebatur, et interrogatus, quibus uteret
mediis? respondebat: Est patientia
cum clamore medela.

Symbolô utebatur: Plus ultra: Cùm Rex
ciscus I. hoc Madriti in carcere suo ad
etem adscriptum videret, hac verba su
gebat: Hodie mihi, cras tibi. Carolus
scripturam cernens, addebat: Homo sum
hil humani à me alienum esse puto.

Ter Imperator Carolus V. tempore regim
sui miser et ærumnosus visus est. Primò in
maniâ, cum adventante Electore Sax
Oenipontô multâ de nocte fugeret. Sec
in mari, cum Algeriæ classis ejus dissipa
multæque naves submergerentur. Tertiò in
giô: Cum enim nocte incognito Ganda
peteret, et nonnisi rustico laternam
præferente comitatus, rusticus cacaturie
comitis sui ignarus imperatorem roga
ut sibi laternam gestaret. d. 4. Augu

Cùm per Galliam iret, Franciscus I. mulier
quandam eximiâ formâ in ejus lectum coll
ri jubebat, quam verò Carolus V. intactam
mittebat, econtra cum Ao. 1545. Augustæ V
delicorum cantrix quædam venusta Barba
Blumenbergia præ cubiculi sui foribus voc
sua explicatâ, gravida discedebat.

fantem clam et occultè in Hispaniâ educan
curabat, et brevi ante mortem suam filio
Philippo II. aperiebat, qui filium naturalem
aulam receptum Johannem ab Austria nomi-
bat.
tenbergâ A. 1547. occupatâ Hispani D.
therum effodere volebant: attamen Impe-
tor respondebat: Quiescat, si iniquè egit,
um iudicem habebit.
rias imagines in cœnobiô suô positas habe-
quibus res gestæ expressæ erant, cum igi-
picturam aspiceret, quæ prælium ad
ühlbergam cum electore Saxoniæ comissum
hibebat, comilitonibus suis dicebat: Si
nc virum religavissemus, qui erat, nos eti-
re mansissemus qui eramus. d. 8. Aug.

XXXIIX.

uis Imperatorem Carolum V. excepit?

FERDINANDUS I.

Natus 1503. Rex Hungariæ et Bohemiæ
1527. Romanus Rex 1531. Imperator. 1556. mor.
1564. regn. 8. ann. ætatis suæ 61. ann.
oli V. Germanus frater erat. Electores pro-
modum coacti A. 1531. illum Regem Roma-
um creaverunt: Exitus verò ostendit, Ro-
ano Imperio nihil salutaris evenire po-
isse, quia hôc modô Hispanica potentia
visa, et multa subsequentia mala procau-
sunt.
mperium A. 1556. post Caroli V. abdicationem
suscipiebat, postquam iam viginti duos

annos Romanus Rex fuerat: Quia ute
A. 1558. illi à fratre insignia Imperii
mum tradebantur, à quibusdam sex
imperium illi tribuebatur.
Pontifex Paulus IV. illum initio Imper
rem agnoscere nolebat, quia Carolus
inscio Pontifice Imperatoriam dig
tatem in alium transferre ~~nole~~ nequ
quia Lutheranos igne atque gladio
prosequebatur, quia filium Maxi
lianum non recte educandum cu
raret, et id genus alia. Sed Carolus
Pontificiam coronationem respu
et sequens Pontifex Pius IV. ab hac
sententia discedebat. d. 11. Aug.
Jus in Hungaricum et Bohemicum re
coniuge sua Anna conquirebat. Illa
unica ~~ultima~~ soror erat Ludovici II. ultimi
garici et Bohemici Regis, qui cum ad Mo
hazium A. 1526. in praelio occidit, ha
Anna haeres utriusque regni extabat.
hemici Regni possessionem obtineba
Ferdinandus I. statim Ao. 1527., in posse
nem verum quo minus regni Hungar
veniret, Turcae eum impediebant, q
ad specialem historiam de Hungaria
tinet. Interea notandum est, hoc matri
monio Hungariam et Bohemiam ad
mum Austriacam pervenisse, et in hu
usque diem adhuc coniungi.

ntequam imperium susciperet, Germaniam
ximô beneficiô sibi devinciebat, quia ejus in-
ctu et persuasu Caroli V. fratris ejus [cum]
ctionem Passaviensem A. 1552. tum Augusta-
m Religionis pacem A. 1555. faciebat.
postquam imperii gubernacula attigisset,
ltis signis benevolentiam suam Luthera-
Religioni significabat. Cum itaq eô
napte Protestantes in Gallia et Belgiô
delissimâ persecutione premerentur,
dinand I. non solum his cruentis con-
lis consilia sua sociabat, sed etiam omni
â providebat, ut in Germania Religi-
is libertas conservaretur. L. 12. Aug.
tifex Pius IV. quidem imperante Ferdinan-
. Religionis dissidium in Germaniâ tolle-
nitebatur; et quia Lutherani sapissime ad
erum Concilium provocaverant, A. 1561.
idem Tridenti in confiniis Italiae no-
ssimum per orbem Consilium Tridentinum
tum [illegible] spatiô biennii absolvebatur.
c Concilium iam A. 1542. à Pontifice Pau-
III. indictum bellô Smalkaldicô rumpe-
tur: Posteà A. 1551. à Juliô III. restauratum
ccessu quoq caruit: Tandemq Pius IV. omni
imi contentione elaborabat, ut A. 1563.
tentia decretoria pronunciaretur. Sed
otestantes haud periculi exsortes se arbi-
antes in Germaniâ in Conventu Naum-
rgensi A. 1561. dubitabant, Theologos suos

Concilio Tridentino committere
inde Galli adhuc hodie Concilium
Tridentinum ~~refutarunt~~ reprobarunt, tandem
creta et Anathemata huius Concil
manifestè refutata sunt. Ut ita P
tificiæ Ecclesiæ plus damni quam
commodi, Christianisque potius dissi
quam pacem attulerit. d. 14. Ap
Imperante Imperatore Ferdinando I. m
tatio notatu digna in Livoniâ occur
bat. Universa regio ad Equites Ordi
Teutonici pertinebat, et sic ad Rom
Imperium. Quia verò A. 1559. à Mos
invasa à Romano Imperio minimè
fendebatur, Equites Polonorum præ
um implorare cogebantur, tandem
eò perveniebat, ut universæ illæ
ræ Poloniæ adiicerentur, et Magi
Ordinis Gotthard Kettler A. 1562.
Dux Curlandiæ crearetur, ita tam
ut Polonicum fiduciarium se confi
tur. Reliquæ circumstantiæ in Pol
câ historiâ videantur.
Biennio ante obitum suum Imperator
dinandus I. filium suum Maximilian
II. Romanum Regem A. 1562. corona
curabat. Cæterum Ferdinandus sum
laude et, ut Christianum decet, imper
administrabat. Utebatur Symbolo: F
Iustitia et pereat mundus; postque jent

n sumtum, qvilibet audiebatur: d. 15. Aug.
datâ illi Satyricâ Picturâ, quâ Carolus V.
mediô hostium suorum, Franciscus I. in me-
o concubinarum, Ferdinandus I. verò ante
ucifixi effigiem supplex iacens, exhibe-
tur: ~~Hoc tamen~~ illam honori sibi vertebat,
hæc verba subiiciebat: Pietas ad omnia
ilis est. Viennæ mortuus et Pragæ sepul-
tus est.

MAXIMILIANUS II.

atus 1527. Romanus Rex 1562. Rex Bohe
æ 1562. Hungariæ 1563. Imperator
1564. mor. 1576. regn. 12. ann. ætatis
æ 49. ann.

rdinandi I. Filius et princeps, digne cuius fama
ebretur, erat, sub cuius imperiô Protestan-
ium religio in Germaniâ maximô incre
mentô aucta est. Eiusdem tempore Luthe
anæ et Reformatæ Religioni addicti
n solùm in Belgio acerbissimè affli-
bantur, sed etiam gener ipsius Carolus
I. Rex Galliæ A. 1572. cruentissimæ
nienæ Parisiensis autor erat, de quâ
lgica et Gallica historia pluribus legatur.
98. Augusti.

do Maximilianus II. sartum tectum ab hoc
nguine conservabat animum suum, ipseque
an Lutheranam religionem accepisset,
parem se intellexisset huic negotio perficiendo.
nstat enim, eum vivo patre suo non solùm

concionatorem Italicum Lutheranæ re-
ligioni addictum aliquandiu fovisse
etiam moriturus Episcopum Neustad-
sem prius ad se non admisisse quam
pollicitus esset, se de nulla re alia nisi
rito Jesu Christi secum collocuturum.
Notatu dignissimum, quod eo regnante
debat, res Grumpachiana erat, quæ b-
viter ita se habebat. Wilhelmus Gr-
pach nobilis Franconicus ab Episcop-
Würtzeburgensi Melchiore Zobeli-
e bonis suis ejectus A. 1558. Episcop-
in Episcopeo suo opera quorundam
cariorum trucidabat. d. 19. Aug.
Et quia aliquis Grumpachi famulor-
cædi faciendæ adfuerat, autor detege-
batur, et quia Collegium Canonicorum
rem ad Imperatorem deferebat, Grum-
cum sociis urbem Herbipolin invadens
nonicos cogebat, ut se ab omni culpa
solverent, et hoc modo universalem
Imperii pacem violabat. Quia igitur
eam ob causam ab Imperatore proscrib-
batur, confugiebat ad Johannem Frid-
ricum II. Ducem Gothæ, à quo illi fu-

ac minus scelaratissima consilia suggere-
rentur. Quanquam etiam non solum Im-
perator, sed etiam Augustus Elector Saxo-
niae maxime allaborabant, ut Ducem à
consiliis susceptis abducerent, utque proscri-
ptos Imperii Judicio traderet; tamen à
Grumpachio eiusque affectis excaecatus erat.
Et hoc modo res eo perveniebat, ut Impera-
tor Maximilianus II. A. 1566. ipsum Gothae
Ducem proscriberet, Executio proscripti-
onis Augusto Electori Saxoniae manda-
batur, qui sequenti 1567. Anno Ducem
in sede sua obsidebat, et ut se dede-
ret, cogebat. Castrum Gothae solo adae- d. 21. Aug.
quabatur, et Dux Johannes Fridericus
in manus Imperatoris traditus, an-
no captivitatis suae decimo octavo Neo-
stadii moriebatur. Grumpach et Gothi-
nus Cancellarius Christianus Brück
in quatuor partes secabantur;
et aliqui Nobiles decollabantur.

BIBLIOTEKA

Cæterum huius Imperatoris tempor
Pontifex Pius V. Cosmum Mediceum D-
cem Florentiæ Regem Italiæ denomi-
nare, eoque ipso ære alieno, quo ill
obstringebatur se liberare volebat.
Sed Maximilianus II. protestabatur, et
Pontifex aliquâ ex parte arbitrio s
uteretur, huic Cosmo A. 1569. titulus M
gni-Ducis concedebatur, de quo in spe-
ciali Florentinâ historiâ pluribus.
Eôdem tempore Schwenckfeldiani,
ciani et Sociniani in Ecclesiâ i
notuerunt; qui verò fuerint, histor
Ecclesiastica docet. Maximilianus
II. interim tenuissimæ valetudin
erat, et in comitiis Ratisbonensi
decedebat. Quinque filios relinquebat,
rum tamen nullus familiam propag
Duo Imperatoriam dignitatem ob-
nuerunt. d. 22. Augusti.

RUDOLPHUS II.

Natus 1552. Rex Hungariæ 1572. Bohemiæ
1575. Romanus Rex 1575. Imperator 1576.
mor. 1612. regn. 35. ann. ætatis suæ 60. ann.
Imperatoris Maximiliani II. filius erat.
Sub ejus diuturno regimine multa notatu
digna evenerunt: Cum enim hactenus
post religionis pacem sub Ferdinando
et Maximiliano II. Germania in pace
et otio conquievisset, quia eo tempore
Diabolus, qui caedibus delectatur, in Gallia
et Belgio plus satis occupatus erat: econtra
sub hoc Imperatore fundamentum perni-
ciosissimi tricennalis belli ponebatur.
Quæ merentur, ut in varias quæstiones
distribuantur. Sicque notetur

Bellum Turcicum.
Liber Concordiæ.
Calendarium Gregorianum.
Contentio in Episcopatu Coloniensi.
Reformatio in Palatinatu.
Controversia Argentorati.
Controversia Aquisgrani.
Aliquot colloquia religionis.
Negotium Gellianum.
Proscriptio Imperialis urbis Donawerdæ.
Literæ Majestatis Bohemorum.
Unio et liga.
Controversia Juliacensis.
Aliquot comitatus possessoribus vacui.
Obitus Imperatoris. d. 25. Aug.

XXXIX.

Quale bellum Rudolphus II. cum Tu
gessit?

Ab Annô 1590 usque ad Annum 1605. per quindecim annos et quidem sub
bus Turcicis Imperatoribus duravit. N
Amurath III. bellum suscipiebat, Ma
meth III. illud continuabat, Achme
III. illi finem imponebat. Quæ igit
in hôc bellô contigerunt, ea supra
Turcicâ historiâ sub modo memora
tribus Imperatoribus involvuntur. Ita
dem inter Rudolphum II. et Achm
thum I. Aô. 1606. universalis pax c
ponebatur, quâ sese mutuo non so
Imperatores sed etiam fratres d
clarabant.

XL.

Quid de librô Concordiæ sciri de
Supra memoratum Interim inter
logos Lutheranæ Religioni addic
magnam confusionem attulerat,
verendum esset, ne successu tem
perniciosissima schismata in e
gelicâ ecclesiâ orirentur. Ut v
Augustus Elector Saxoniæ hoc mal
præcaveret, Aô. 1579. controversi
celeberrimis Theologis eiusdem
poris examinandas et è verbô
dijudicandas curabat. d. 26. Au

69

hoc in librum congerebatur, cum omni-
bus protestantibus principibus prius commu-
nicabatur, à plus octies mille ecclesiae
ministris subsignabatur, tandemque Aô. 1580.
titulô FORMULAE CONCORDIAE im-
primebatur, et Libris Symbolicis Saxo-
nicae ecclesiae accensebatur.

XLI.

Quid de Calendariô Gregorianô no-
tandum est?

Pontifex Gregorius XIII. Julianum Calen-
darium emendandum curaverit, quod
... in totô Christianô orbe introdu-
cere cupiebat. Julianum Calendarium
... correctione quidem egebat, quod
Astronomis cognitum perspectumque est:
quia verò Pontifex hoc ex voluntate suâ
... Protestantes opinabantur, Pon-
tificem aliquid monstri alere, eamque
causam consilium capiebant de re-
cipiendô novô calendariô; praeprimis
quia defectus Juliani Calendarii
... non erat ponderis, ut ideô alieno anno
...retur. Aô eô tempore in Germaniâ
duo Calendaria orta sunt, nimirum vetus
Julianum, vel novum aut Gregori-
anum. Dehinc saepe modus suppeditatus
de Calendariô Gregorianô adhuc
... ordinandô, sed in Comitiis magis
... agenda occurrerunt d. 20. Aug.

XLII.

Quæ sub ~~Carolô V.~~ Rudolphô II. in [Ar]-
chiepiscopatu Coloniensi acciderunt.

Eôdem Aô. 1582. quô Calendarium [Gre]-
gorianum nascebatur, Gebhardus El[ector]
Coloniensis in animô habebat, Pro[te]-
stantem Religionem suscipere, et [Ar]-
chiepiscopatum Coloniensem in [se]-
culares Ducatus transcribere, e[t]
amore fœminæ cujusdam Agneti[s]
domô Mansfeldicâ. Sed, quod
romantes ex inspectâ Agnetis ma[nûs]
volâ divinaverat, eam futurum [ma]-
ritum terris bonisque privaturum
hoc eventus comprobabat. Quam[pri]-
mum enim Collegium Canonic[orum]
hoc rescierbat et Pontifex, Erne[stus]
Dux Bavariæ ei opponebatur,
quia cum Pontificem tum etiam
agnatos suos adiutores habeb[at]
superior erat, et Gebhardus cum
Agnete suâ inopiam tolerar[e]
cogebatur. Ex eô tempore sem[per]
~~Palatinus~~ Dux Bavariæ Elector Colo[ni]-
ensis denominatus erat. d. 29. [...]

XLIII.

Quomodo Palatinatus reformatus est.

Hactenus Electores Palatini Luther[anos]
se professi erant. Sed mortuô A. 158[3. Ele]-
ctore Ludovicô, minorennis ejus fil[ius]

70

dericus IV. Electoralis hæres Administra-
tioni Reformatæ Religioni addicto Johanni
Casimiro, qui in Belgio Reformatam Reli-
gionem acceperat, subesse cogebatur: sub
hujus inspectione Fridericus IV. Reformatâ
Religione imbuebatur, Palatinatus etiam
centum circiter annos eam servave-
rat, donec nunc Aô. 1685. Electoratus
in lineam Pontificiæ Religioni addictam
devolutus est.

XLIV.

Quæ lis Rudolphi II. temporibus Argento-
rati mota est?

1592. novus Episcopus eligendus erat, et quia
Canonici duarum religionum erant, inter
se convenire non poterant. Protestantes
Johannem Georgium è domô Brandebur-
gicâ denominabant, Pontificii verò
Carolum è domô Lotharingiâ. Initiô
res ad bellum spectare videbatur: sed
1604. Hagenoæ Marchio Brandeburgicus
adducebatur, ut acceptâ pecuniæ summâ
Episcopatum Romanæ Religioni addic-
tis relinqueret. d. 1. Sept.

XLV.

Quod eôdem tempore dissidium Aquis-
grani ortum est?

Auctô in liberâ Imperiali urbe Aquisgra-
ni Protestantium numerô, postulabant ut
qui suæ religioni addicti in senatum coopta-

rentur: Recusantib9 verò id Pontif
is, Protestantes peculiarem senat
constituebant. Cum igitur res ad Im
ratorem deferretur, praeter omnem
et opinionem A. 1593. sententia su
comminatione proscriptionis cont
protestantes ferebatur, ut omnia
integrum restituerentur. Equide
eô tempore intercedentib9 multis p
stantib9 Statib9 res in suspensô reti
batur, vivôq adhuc Rudolphô II. p
ptio non exeqvebatur: Jesuitis a
interea sibi nimium sumentib9, et
civibus Aqvisgranensibus protestant. e civit
ejectis seqvens Imperator Matt
civitatem Aqvisgranum A. 1614. p
scribebat, et executionem Belgi
Hispanis Duce Spinolâ eô ann
demandabat, ~~qui~~ urbe expugna
protestans religio non obstante
l. 2. Rel. religionis pace penitus delebatur

XLVI.

Quae religionis colloqvia sub Rudolpho habita sunt?

Quia eô tempore saepè religionis pa
quaestionem vocabatur, multi Imperii Pr
cipes optabant, ut religiones concilia
tur. Quâ ex causâ auspice Friderico D

Virtenbergensi Aô. 1586. Lutherani et Refor-
mati Monte Belligardo ad colloqvium con-
gredie bantur. ~~Quam ob causam~~ et Aô. 1601. Ma-
ximilianus Dux Bavariæ Pontificius, et Comes
Palatinus Neoburgensis Philippus Ludovicus Luthe-
ranus inter se conveniebant, ut tres Luthe-
rani cum tribus Pontificiis Theologis, se
præsentibus, Ratisbonæ disputationem habe-
rent: sed exitus hujus disputationis ejusmodi
erat, quo fere ejusmodi omnia colloqvia
terminantur, ut qvilibet in sententiâ suâ
consisteret. Cæterum quæ in hôc Conciliô
Montis Belicardensi et Ratisbonensi gesta
sunt, in historiâ Ecclesiasticâ evolvan-
tur d. 4. Sept.

XLVII.

Qvid de Crellianis turbis sciendum est?
Nicolaus Crellius Cancellarius Dresdæ adhibi-
tis aliquibus doctis, qui auxiliatrices manus
illi porrigebant, Reformatam religionem
in Misnia introducere moliebatur, multaque
machinabatur, quorum Christianus I. Elector
Saxoniæ vel nullam, vel falsam cognitio-
nem habebat. His periculosis consiliis Saxo-
nica nobilitas se opponebat, et Electore cum
[illegible] post immaturâ morte sublato, Fridericus
Wilhelmus Dux Altenburgensis electoratum
administraret, negotium Cryptocalvinianismi
inquirebatur, puri Theologi restituebantur,

suspecti removebantur; et Cancellar[illegible]
Crellius A. 1601. publicè capite plecte[illegible]
tur. De hôc Saxonica historia pl[illegible]
docebit. d. 5. Sept.

XLVIII.

Quâ de caussâ Rudolphus II. urbem Do[illegible]
verdam proscripsit?

Abbas ad S. Crucis in urbe Donaverdâ [illegible]
1606. structô supplicantium agmine u[illegible]
tô more per urbem Donaverdam proce[illegible]
bat, nec Senatum audiebat dehortan[illegible]
de novis rebus abstinendis in reditu [illegible]
hos plebs malè accipiebat, quo facin[illegible]
Imperator adeò offendebatur, ut urb[illegible]
ilicò proscriberet; et quidem, cum [illegible]
cutio ad Suevici circuli Praefectum [illegible]
tineret, tamen contra ius fasque Duci [illegible]
variae demandabatur, qui licet civ[illegible]
promitterent, se pro iniuriis sati[illegible]
cturos, urbem A. 1607. expugnavit [illegible]
et in hunc usque diem retinuit. Et ex [illegible]
agendi modo Protestantes intellig[illegible]
bant, quâ mente in se essent Ponti[illegible]
d. 9. Sept.

XLIX.

Quae erat conditio literarum m[illegible]
Statûs Bohemorum?

In Bohemiâ Pontificii cum Protes[illegible]
tibus in contentionem incidebant, [illegible]
quia Status sub utraque haud optima q[illegible]
de Statibus sub unâ sperabant, magn[illegible]

pecuniæ summâ solutâ ab Imperatore Rudol- 72
phô II. A. 1609. novam confirmationem reli-
gionis libertatis redimebant, quod Diploma
literas maiestatis vocabant. Quæ lites et
mala postea ex his literis provenerint,
sub seqventib. Imperatorib. occurret.

L.

Quæ Religionis fœdera sub Rudolphô II.
in Romanô Imperiô fiebant?

Postquam Protestantib. ex multis lucubrationib. præprimis ex Aqvisgranensi et Donawerdensi negotiô ambiguum non erat, Pontificios religionis ulterius pacem non servaturos esse, Reformatos hoc maximè sollicitos reddebat, qui à Pontificiis Augustanæ Confessionis socii non agnoscebantur. d. 11. Sept.

Propterea allaborabant, socios se Lutheranis coniungere, et Anno. Heilbrunnæ in Sveviâ fœdus, unionem dictum, pacisceba ntur, cuiusque Henricus IV. Rex Galliæ, nisi eodem annô a sicariô ferrô confossus fuisset, caput huius unionis exstitisse. Nec Pontificii res suas negligenter gerebant, sed eôdem annô alias pactiones huic oppositas, Ligam nuncupatas conficiebant, ut sic res ad bellum spectaret, quia verò sufficiens causa adhuc deerat, initium belli post decennium demum in Polonia nascebatur.

LI.

Quid de notissimâ Juliacensi controversiâ notandum est?

Quia multae Germanorum Principum familiae eâ implicantur, res in hac universali historiâ exactè pertractanda est, cum Albertus Animosus autor lineae Albertinae domui Austriacae egregiam operam in bellô contra Hungaros et Belgas praestitisset, ei A. 1483. ab Imperatore Friderico III. investitura futurae successionis in Ducatibus Juliacensi et Bergensi conferebatur, si primum princeps eorum sine haeredibus masculis moriturus esset, quae A. 1495 ab Imperatore Maximiliano I. confirmabatur. d. 12. Sept. A. 1511. haec conditio ~~se extenderat~~ implebatur. Wilhelmus ultimus Dux Juliacensis et Bergensis sine masculâ prole decedebat, quia verò filiam Mariam relinquebat, Johanni Duci Clivensi nuptam, controversia de successione exoriebat, quae se ad decem annos atque ad Caroli V. imperium extendebat. Ille propter rationes illius temporis Ducem Clivensem offendere nolebat, et illum investituram Ducatûs Juliacensis et Bergensis A. 1521. confere

[...]at, sed ita ut Domui Austriacæ ius suum re-
[...]servaretur. d. 15. Sept.

Postquam igitur hôc modô tres Ducat. Julia-
censis, Clivensis et Bergensis una cum comita-
tib. Marcanô et Ravensbergicô nec non Dynastia
Ravensteiniô sub ditionem unius eiusdemque
Domini Ducis Johannis venerant, Johannes
Fridericus Electoratûs Saxonici hæres Aô.
1527. Sibyllam Ducis Johannis filiam
connubio sibi sociabat, ubi inter pacta dotali-
tia hanc conditionem tulit, ut defunctis
masculis hæredib. Clivensis domûs, Saxoni-
ca domus in omnib. trib. Ducatib., et quæ
his unirentur succederet, quorum pactio-
num confirmationem Elector Saxoniæ A.
1544. ab Imperatore Carolô V. obtinuit.
Cum verò postea initiô Smalkaldici belli Aô.
1546. Wilhelmus eô tempore Dux Juliacensis
Clivensis et Bergensis matrimoniô cum Mariâ
Ferdinandi I. filia initô cum domô Austria
arctius coniungeretur; Imperator Carolus
facile adducebatur, ut successionem trium
Ducatuum, et quæ ad eos pertinent, ad
femininum sexum extenderet. d. 18. Sept.

Tandem Aô. 1609. Johannes Wilhelmus ultimus
Dux decedebat, nullô masculô hærede relictô.
Quatuor verò sororib. relictis, quarum ~~prima~~ major natu
Brandenburgicæ, secunda Neoburgensi, tertia

Bipontinæ, natu minima verò Burgov-
domui matrimonio conjuncta erat. Hi-
difficillima controversia de successione
oriebatur.
Domus Saxonica ius suum ab Imperatore
tebat, et A. 1611. diploma investituræ
versæ Juliacensis hæreditatis obti-
bat tamen in hunc usque diem, salvis
ejus iuribus, ipsam possessionem con seq-
non potuit.
Interea è prole fœminina descenden-
quatuor cognati ultimi Ducis inter
litigabant, quæ res, si rectè intel-
debeat, hoc sciendum est, Aô. 1609.
tingente hæreditate trium Duca-
natu maximam quatuor Juliacensis
filiarum Principum iam mortuam fuisse, vel
verò filiâ nomine Annâ Johanni
giomundo coniugiô sociata Elect-
Brandenburgico. Re enim sic compara-
singulorum iura ita se habebant
d. 19. Sept.
Carolus Marchio Burgoviæ dicebat, sibi
conjugem suam ultimi Ducis natu min-
sororem esse, et hæreditatem inter om-
quatuor sorores æqualiter dividendam e-
Johannes Palatinus Bipontinus Magdale-
defuncti Ducis tertiam sororem matri-
nio habebat, æqualemque partitione-
postulabat.

Philippus Ludovicus Dux Neoburgensis praeten-
debat, sibi conjugem esse Annam mortui Du-
cis secundam sororem, et quia natu maximam
soror prius decessisset, antequam haereditas
deferretur, conjugem suam proximam à de-
functâ primogenita esse, sibique ita vigore
juris primogeniturae totam haereditatem
exclusis caeteris omnibus competere.
Johannes Sigismundus Elector Brandenbur-
gicus allegabat, Annam conjugem suam Ma-
riam Eleonoram mortuam matrem suam
repraesentare, et quia ea natu maxima soror
mortui Ducis fuisset, totam haereditatem
ad domum Brandenburgicam pertinere. d. 22. Sept.
Atque ita triplex controversia oriebatur: Pri-
mò, utrum Saxones aut sorores succedere
deberent? secundò, an natu maxima quatuor
sororum sola aut omnes quatuor simul haere-
des esse deberent? tertiò, an Brandenburgica
aut Neoburgensis conjux pro natu maximâ
habenda esset? Post diuturnas disceptationes,
cum litigantes viderent, Imperatorem regi-
ones litigiosas sequestraturum esse, Elector
Brandenburgicus et Dux Neoburgensis tan-
tum, quantum quisque poterat, partem occupa-
bant Juliacensis haereditatis, equidem Elector
Brandenburgicus et Palatinus Neoburgensis A.
1614. Dusseldorpii conveniebant, ad contro-
versiam dirimendam. Quia verò colloquentes

contentionib9 ad gravissimas contum[...]
as descendebant, ignis igni addebatur.
Neoburgic9 Pontificiam Religionem pr[...]
batur, uxoremq Bavaricam ducebat,
Hispanorum et Bavarorum auxiliu[...]
expectabat: econtra Elector Bran[...]
burgic9 reformatam religionem su[...]
bat, et quia Hispani partes illi9 de[...]
debant, Batavi Brandenburgico
patrocinabantur. d. 23. Sept.
Sed post tricennalis belli initia Elec[...]
Brandenburgic9 et comes Palatin9 N[...]
gensis Aô. 1624. amicè inter se rem com[...]
nebant, et quidem hôc modô, ut dom9 Br[...]
deburgica Ducatum Clivensem et co[...]
t9 Marcanum et Ravensbergicum, dom[...]
verò Neoburgensis Ducatus Juliacen[...]
et Bergensem, ut et dynastiam Rave[...]
haberent. Quicquid etiam imposteru[...]
his novis litib9 occasionem praebere p[...]
isset, tandem A. 1666. inter Electorem [...]
deburgicum et Comitem Palatinum N[...]
burgicum penit9 expediebatur. Do[...]
Saxonicae in Westphalicâ pace iura
reservata sunt, et interea titulô ut[...]
quod etiam Rex Sveciae ort9 è dom[...]
pontinâ facere consvevit.

LII.

Quae familiae Imperii Comitum Rudolphi
temporib9 exaruerunt?

familiâ Hennebergicorum A. 1583. cum Georgiô Ernestô finiebatur, et successio totiq hæreditatis, quatenq feudum Imperii erat, ex pacto hæreditario ab A. 1554. ad domum Saxonicam spectabat. Cætera in historiâ Saxonicâ videantur. d. 25. Sept. 75

Familiâ comitum Königsteinensium A. 1581. cum comite Christophoro deficiente, comitatus Electori Moguntino obveniebat. Fundamentum in historiâ Moguntinâ petes.

Familiâ comitum Hoyensium A. 1582. Comes Otto claudebat, et præfecturæ partitione factâ inter Principes Luneburgensem, Brunsvicensem et Hassiacum distrahebantur. Fundamentum historia Luneburgensis præbebit, et distributionem Geographia. Comites Moersenses A. 1600. cum comitissâ Mathilde extinguebantur, quæ principem Arausianensem hæredem scripserat, qui etiam comitatum adhuc hodie tenet.

LIII.

Quid de Rudolpho adhuc restat?

Caelebs erat, et goia in suspicionem veniebat, quum in attribuendis Regnis suis magis agnato Ferdinando II. quam fratri Matthiæ favere, frater tempestive sibi prospectusq, Rudolphum cogebat ut adhuc vivq sibi Bohemiâ, Hungariâ et Austriâ cederet. d. 26. Sept.

Hinc difficilis atq morosus et in suspitionem pronus fiebat, ut neminem ferè ad se admitteret, sed qui eum videre cupiebat, equisonis

habitu uti cogebatur, quia otium consu-
batur equos spectando.
Cæterum hic Imperator liberalibus artibus
delectabatur, et picturæ nec non aurari-
artis peritissimus erat. Captus etiam amo-
Astronomicarum scientiarum celeberr-
Mathematicum Tychonem Braheum
Daniâ Pragam accersebat, ubi etiam
1601. mortuus est. Idem Imperator etiam
A. 1581. Academiam Altorfinam pri-
giis ornavit. (donavit.)
Tandem Rudolphus II. Pragæ diem suum ob-
quæ sedes ordinaria ejus fuerat, sumptu-
eam rationem habuerat, ut ejus ærarium
septendecim millionibus instrueretur.
dicium mortis ejus hoc erat, ut brevi an-
in ejus vivariô leones et aquilæ mo-
rentur. d. 30. Sept.

MATTHIAS.

Natus 1557. Rex Hungariæ 1608. Bohemiæ
1611. Imperator 1612. mor. 1619. regn 7. an-
ætatis suæ 62. ann.
Iam memorati Imperatoris frater era-
et in iuventute sua Hispanicum Belgi-
administraverat. Quia illi frater vel
longævus vel etiam hæreditatem alii
gnare videbatur, Matthias tempestiv-
possessionem occupabat.
Statim post mortem fratris sedem suam Pr-
Viennam transferebat, quæ mutatio Bo-
mos in cogitationem deducebat, relig-

variationem et periculum impendere, quae verò
Bohemis hâc in parte in ultimis Imperatoris
Matthiae temporibus obvenerint, sub sequente
Imperatore Ferdinando II. coniungemus.
Sub eô Juliacensis controversia acerrimè [mo]vebatur, de quâ sub pristinô Imperatore plurimis
memoratum est. Similiter A. 1614. urbs Aquis-
granum proscribebatur, de quô etiam sub Ru-
dolphô II. mentio facta est. d. 2. October.
Praeterea etiam notandum est, eô regnante
duas novas sectas in religione ortas esse nimi-
rum Weigelianorum et Arminianorum, rem
exactè cognituros, historiam adeat ecclesiasti-
cam. A. 1617. seculum praeteriverat, ex quô
Lutherus primâ vice, indulgentiis impugnatis,
viam reformationi aperuerat: quam ob causam
in Saxoniâ aliisque Lutheranis regionibus magnum
Jubilaeum celebrabatur, quod verò Pontificio-
rum maximam invidiam concitabat, et bellô
tricennali in Ejulaeum mutabatur. Eôdem
annô Imperator Matthias successorque eius
Ferdinandus II. Johannem Georgium Electorem
Dresdae inviserant. Annô, qui Imperatoris
mortem praecedebat nimirum A. 1618. non solùm
Ingens Cometa VIsVs est horrIDVs
luculentem instantis belli indicium, sed et
urbs Plurium, in valle Telinâ eodem annô
Alpinô quôdam monte obruebatur, et cum
omnibus incolis in abyssum deprimebatur,

ita, ut nunc in loco celebris illi
urbis nonnisi lac apparet. d. 3.
Tandem Matthias A. 1619. oportuniss.
tempore moriebatur. Nam quemadmodum
ille fratris sui Rudolphi mortem exspe-
ctaverat; ita successor ejus Ferdinandus si
gratulabatur: Imo similiter illi adhuc
Bohemiam et Hungariam tradere co-
batur: et cum Cardinalis Melchior
felis Imperatoris Matthiæ intimus mi-
qui unus omnium maxime apud eum g-
tia valebat, non omnimode ad Ferdin-
di ingenium se accomodaret, Ferdinand
captivum illum ducebat; quæ contum-
lia Imperatoris mortem non parum
celeravit. Mense Martio decedebat,
Mathematicus Keplerus sex M. M. M.
M. prædixerat, quæ literæ in hanc se-
tentiam accipi deberent: Monarcha
di Matthias Mense Martio Morietur.
Tandem etiam hoc paucis attingendum
est, quod Imperatoris Mathiæ tem-
poribus Anno 1617. Societas Frugi-
fera principium habuit. De qu

in historia literaria pluribus. d. 6. Oct.

FERDINANDUS II.

Natus Anno 1578. Rex Bohemiæ Anno 1617. Hungariæ Anno 1618. Romanus Imperator Anno 1619. moritur Anno 1637. die 15. Febr: regn. 18. ann. ætatis suæ 59. annorum.

Archidux Austriæ erat, antecessoris sui agnatus, et omnes possessiones adipiscebatur, etsi Regi Matthiæ proximior agnatus non deficeret, nimirum Albertus germanus eius frater, Gubernator Hispanici Belgii.

Vivo adhuc antecessore suo Rex Bohemiæ et Hungariæ coronabatur; Imperator vero Anno 1619. d. 18. Augusti Francofurti ad Mœnum eligebatur. Et quidem, quod ad Imperatoriam coronam attinet, eam nemo in quæstionem vocavit; Hungarica vero et Bo-

hemica non nisi armis acquiri potuerunt.

LIV.

Quid in Bohemiâ accidit?

Insignis defectio, unde tricenna[le] bellum originem ducit. Fundamentum hoc est: à bellô Hussitico duo [stat]us in Bohemia erant; Protestantes Sta[tus] sub utraque et Pontificii Status sub una vocabantur.

Cum igitur initio huius seculi ubique con[tro]versiae de religione orirentur, status sub utr[aque] in tempore libertati suae securitatem pra[eca]bant, et A. 1609. ab Imperatore Rudolpho II. [ma]gna pecuniae summâ sic dictam Majestati[s] epistolam redimebant, de quâ supra sub [Ru]dolphô II. mentio facta est. Cùm igitur B[ohe]mi A. 1617. Ferdinandum II. Archiducem Au[striae] solenni pompa Regem inaugurarent, hae [Ma]jestatis literae denuò confirmabantur. [Sed] vix coronâ impositâ, Beraui aliisque in locis noviter extructa ab Evangelicis tem[pla] à Pontificiis demoliebantur, nec au[xili]um implorantibus remediis subveniebat. Imo A. 1619. Viennae novus Equitum Ordo instit[ueba]tur, qui votum nuncupabat, de tuendâ [Roma]nâ ecclesiâ omnibusque haereticis persequen[dis]. Capita huius ordinis erant tres Duces, [...] Radzivilius et Sachsen-Lauenburgicus [...] d. 9. October.

Militiô titulô de Sanctâ Militiâ utebantur;
papis verò post aliquot annis ordo Aô. 1624.
Pontifice confirmabatur, nomineque de con-
ceptione Mariæ appellabatur. Rumor etiam
spergebatur, Ferdinandum II. Pontifici iure-
iurandô se devinxisse, ad Protestantes in terris
suis extirpandos. Rebus ita se habentibus Bohe-
mos poenitebat, se Ferdinandum II. Regem suum
elegisse, vel tandem omnibus instantibus malis cauturi
Pragæ A. 1618. comitia edicebant, eamque ob cau-
sam, ut in eis querelis ea Gravaminibus Statuum remediis adhiberentur ~~mederentur~~.
Rex Ferdinandus II (tum enim Imperator Matthias
adhuc vivebat) Bohemos à consiliis suis
reducere conabatur: sed irâ furentes armati
arcem Pragensem petebant, et die 13. Maji
tres Imperatori faventes, nimirum Wilhelmum
mum Baronem de Slavata, Jarislaum
Baronem de Martinic et Philippum Fa-
britium Secretarium de fenestrâ in fossam
praecipites deturbabant. d. 13. Oct.
Altitudo viginti septem ulnarum erat,
et aliquot globi è sclopis in eos dirigeban-
tur; quia vero in fimetum delapsi erant,
illaesi evadebant, quidque accidisset, cum
Imperatori Matthiæ tum etiam Regi

Ferdinando II. nunciare poterant. Bohemi facti sui defensione edita in causa sua sibi blandiebantur: contra Imperator et Rex eos pro rebellibus habebant. Attamen in hunc usque diem Bohemi nullum alium Regem expetebant, sed saltem volebant sibi gravatis et oneratis remediis occurri, et quia Jesuitas autores omnis mali iudicabant, Anno 1618. d. 23. Maji ex Regno Bohemico expellebantur. d. 16. 8bris.

Imperatore verò Matthiâ A. 1619. mortuo Bohemi aliquos suorum ad comitia Francofurtensia legabant, et negabant, Ferdinandum II. suum esse, atq; ita tanquam Regem Bohemiae collegiô electorum electioni adesse haud debere: sed legati re infectâ dimittebantur. Interea Johannes Georgius I. Elector Saxoniae operam dederat magnam, Bohemos sin[?] tractibus egr[?] A. 1619. cum domô Austriaca c[...]

79

…are: Sed operam ludebat, ~~ex~~ et exercitus iam in
…ciem deducti erant. Imperatorii exercitus erant
Duces de Bugvoy et Tampoir; Bohemici verò
Comites de Thurn et Mansfeld. Tandem
Bohemi palam se hostes profitebantur, Fer-
dinando omne obsequium renunciabant, et
mense Augustô A. 1619. novum Regem creabant.
Ille erat Fridericus V. Elector Palatinus.
Non solùm novus Imperator sed etiam Elector
Saxoniæ, imò ferè omnes imperii principes
ab hoc propositô deducere conabantur.

d. 17. Oct.

Quia verò Jacobi VI. Regis Angliæ filiam Eli-
sabetham in matrimonio habebat, quæ mirabili cu-
piditate Regiæ dignitatis capiebatur, ~~et quia~~
~~[illegible]~~, et quia etiam à fraudulentis quibusdam ge-
nethliacis inflammabatur; adducebatur ad coro-
nam suscipiendam, licet ei apertum non esset, quibus
modis eam contra ~~tam~~ potentissimum hostem ~~defen-~~ tueri
re posset. Quamprimum igitur novus rex in Bohemiam
venisset, Bohemia, Moravia, Silesia, Lusatia et
Hungaria societatem iungebant; econtra Saxones
Bavari et Hispani è Belgio Imperatoris partes
suscipiebant; unio, cuius caput eô tempore erat
Joachimus Ernestus Marchio Onoldsbacensis, ad neutras
~~[illegible]~~ partes accederet, eâ conditione ut
se Bohemicô bello miscere nollet, quamdiu bellum
finibus Bohemicis contineretur. d. 20. October.

sicque ignis et materia in fine anni 1619. [illegible]
lo tricennali sequenti annô orituro sub[illegible]
ta erat.

LV.

Quando igitur tricennale bellum co[illegible]
Aliqui illud inchoant ab A. 1618. quô Imp[e]
toris fautores de arce Pragensi praecip[itati]
sunt; et numerant usque ad Annum 164[8]
quô per pacificationem Westphalica[m]
tandem pax composita est. Alii num[erant]
ab A. 1620. quô primum prælium in al[bo]
monte commissum est; et cum A. 1650. [fin]
iunt, quô tandem Westphalica pax Nor[im]
gæ confirmata est. Hancque ultimam [o]
mittam numerationem.

LVI.

Quomodo tricennale bellum optime [divide]
ri potest?

Optimum erit, triginta annos in tria [ip]
sa Decennia dispartiri, quem ordinem
res suâ sponte suppeditat. d. 21. Octob
Primum Decennium durat ab A. 1620. us[que]
A. 1630. in quô Pontificii superiores fue[runt]
et hôc Decenniô cum Rege Daniæ pax Lu[be]
censis constituta est.

Secundum Decennium durat ab A. 1630.
ad A. 1640. quô neutra pars alteri fuit [in]
ferior; quô tempore pax Pragensis composita

Tertium Decennium currit ab A. 1640. usq ad A. 1650. quô utraq pars Pontificii aque ac Protestantes desiderio pacis flagraverunt; quô etiam tempore pax Westphalica facta est.

LVII.

Quid in singulis Decenniis notabile occurrit?

Partitio pro sublevandâ memoriâ nimis generalis est: itaq autor sum, ut quodlibet Decennium in duo Quinquennia dividatur, quod materia ~~libenter~~ [illegible] permittet. d. 23. Oct.

Primum Quinquennium durat ab A. 1620. usq ad A. 1625. quô Bohemicae turbae multum negotii Imperatori facessebant. Secundum Quinquennium labitur ab A. 1625. usq ad A. 1630. quô Rex Daniae Protestantium partes suscipiebat. Tertium Quinquennium volvitur ab A. 1630. usq ad A. 1635. quô Rex Sveciae cum Electore Saxoniae societate erat coniunctissimus. Quartum Quinquennium currit ab A. 1635. usq ad A. 1640. quô Rex Sveciae et Elector Saxoniae dissidebant. Quintum Quinquennium durat ab A. 1640. usq ad A. 1645. quo Rex Sveciae et Rex Daniae inter se dimicabant. Sextum Quinquennium labitur. ab A. 1645. usq ad A. 1650. quô omnes in conciliandâ pace occupati fuerunt.

LVIII.

Quid igitur in primô Quinquenniô praecipuè notandum?

Bohemici tumultus. Jam modò originem eorum vidimus. Sequitur, quem finem hab erint, ~~fecerit~~, ~~habeat~~ teneat,

1. Quid Regi evenerit.
2. Quid terris acciderit.
3. Quid participibus harum turbarum contigerit. d. 24. October.

Quid Friderico V. novo regi Bohemiæ accidit?

Bohemiam ingressus magno quidem cum Bohemorum gaudio excipiebatur, et ne de Bohemorum fide diffideret, maturissimè [illegible] Henrico Friderico natu maximo, ejus sexenni filio Bohemicam coronam imponebat. Sed omnes pecuniam suppeditare recusabant, copi[æ] variô hominum genere constabant, Fridericus tempore haud opportuno Religionem reformatam Pragæ ~~Pragensem~~ stabiliverat, eoque utrosque Status offendebat, belli imperitus erat, adeoque rei curam abjiciebat, ut durante prœliô decretoriô saltationibus animum recrea~~bat~~ret. Postquam itaque Joachimus Ernestus Onoldsbacensis caput unionis ulmæ sententiam suam aperuerat, se copiis unionis Bohemis auxilium allaturum, quamdiu bellum intra Bohemiam gereretur, Maximilianus Dux Bavariæ cum exercitu Ligæ Bohemiam ingressus Friderici copias in albô monte ad Pragam reperiebat. d. 27. October.

84

Octies mille Hungari à Bethlem Gabor subsidio missi, in fugam se dabant, ante ipsum prælium: cæteras copias belli Dux Ligæ Tilly fundebat, victoriamq reportabat. Bohemorum occumbebant octo millia, Imperatoriorum verò duo millia. Prælium commissum est A. 1620. die 8. Novembris, eâ Dominicâ, in cujus Dominicali textu hæc verba leguntur: Date quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo.

Reportatâ victoriâ Friderico V. aliquæ horæ ad deliberandum relinquebantur, quid facturus esset. Tandem statuebat, sibi, conjugi suæ suisq liberis fugâ consulere, eâ adhibitâ festinatione, ut coronam et archivum relinqueret.

Et sic confugiebat in Silesiam, hinc in Marchiam, indeq in Bataviam. Ab Imperatore A. 1621. proscribebatur; Electorali dignitate privabatur, eaq A. 1623. Duci Bavariæ conferebatur: d. 30. Octobr: Terras Electoratus ipsius partim Bavari partim Hispani consequebantur: deprecationibq ejus causâ interpositis nullus relinquebatur locus: in tractatibq Bruxellensibq vanâ lactabatur spe; expectatio auxiliorum soceri ex Angliâ erat irrita, Rex Sueciæ magis verbis quam factis illum solabatur: Tandem mortem Moguntiæ A. 1632. duodecimô exilii sui annô oppetebat. Vidua Elisabetha adhuc triginta annos post mortem ejus vivebat, quæ à Batavis alimentis aliquâ ex parte prospiciebatur.

LX.

Quid post Pragense prælium sociis provinciis evenit?

Bohemia ab Imperatoriis ad obsequium redigebatur, repugnante aliquandiu Duce bellico Mansfeldio: Jesuitis restitutis Lutherani ubique affligebantur vel exturbabantur. Moravia post Pragense prælium parum resistebat, et à Bugvoy belli Duce ad obedientiam cogebatur: Silesia exercitu Imperatoris Saxoniæ fidei suæ et obsequii admonebatur, quæ etiam A. 1621. Imperatori sacramentum dicebant; cavente Silesiis Electore Saxoniæ Johanne Georgio I. libertatem religionis. d. 31. October.

Hungaria non valebat, Imperatori coronam eripere et auferre: Quam ob causam Bethlen Gabor Princeps Transsylvaniæ, qui hactenus Hungaricam coronam affectaverat, pace cum Imperatore compositâ, duos Silesiæ Ducatus Oppoliam et Ratiboriam juxta titulum Germanici Imperii Principis locô prætensionis accipiebat: Incitabatur quidem ad nova molienda sed A. 1624. cum Imperatore ad concordiam reducebatur, et A. 1626. res eò perveniebat, ut Gabor Ducatu suô Transsylvanô contentus esset.

LXI.

Quid sociis Bohemici Regis post Pragense praelium evenit.

Ut strictim breviterq dicam, omnes, qui pro Rege Friderico fecerant, A. 1621. ab Imperatore proscribebantur: sed audiamq, quae facta singulos manserint. d. 4. November.

Status Bohemiae in judicium trahebantur, lataq sententiâ A. 1621. d. 11. Junii. Pragae viginti septem primariorum nobilium capite plectebantur: Horum notissimi erant Joachim Andreas Comes de Schlick, et Johannes Jessenius Medicus et Professor Pragensis.

Comes Mansfeldicus Ernestus maximè strenui comitis Petri Ernesti naturalis filius, acceptâ in Hispanicô Belgiô injuriâ capitale odium contra domum Austriacam susceperat. Primum post Pragense Praelium contra Imperatorem in Bohemiâ arma sinducebat, deinde contra Hispanos in Palatinatu, tum cum foederatis Belgis stabat, inde Anglorum auxilium implorabat, posteà praelio in Saxoniâ inferiori aderat; dehinc in Silesiam militabat. Tandem Venetias petebat, unde Ducem Transylvaniae Bethlen Gabor; adibat, ubi A. 1626. Bosniae ex diarrhaeâ decedebat. d. 20. Oct.

Christiano Principi Anhaltino, qui exercitui Bohemico in albô monte cum imperio praefuerat, ab Imperatore aquâ et igni interdicebatur, quia verò poenitendo gratiam Imperatoris quaerebat,

Aô. 1624. cum Imperatore reconciliab
Christianus Dux Brunsvicensis Episco
Halberstadiensis post Pragense praeli
Exulanti Reginae Elisabethae juramen
se obligabat, de ipsa restituendâ in
sessionem Regni Bohemici, in cujus me-
moriam ejus chirothecam secum ferebat.
Aô. 1622. Westphaliam invadens Pader
duodecim argenteos Apostolos in praedam
cipiebat; quos acerrime reprehendebat, q
neglecto Christi mandato haud in mundu
exirent; ex quibus deinde thaleros pera
et his verbis signari curabat: Dei Am
Sacrificulorum inimicus. A. 1622. quidem
belli Duce Tillio ad Höchst haud procul
Francofurtus situm praelio superabatur;
etiam anno in Belgio prope vicum Fl
cum brachio globo feriebatur. d. 7. Nov
Sed brachium sub tubarum et tympanorum
clangore resecandum curabat, nec odium c
tra sacrificulos deponebat. Tandem ad R
gem Daniae se conferebat, praelio in Saxon
inferiori adfuturus, sed aliquot mensibus a
veneno interficiebatur.
Georgius Fridericus Marchio Badensis Dur
censis terras suas filio suo tradebat, ut
lum contra Imperatorios ille eo melius
[continuare] propagare liceret. Postquam vero 1622. à Ti

Duce Tilliô prope Wimpinam ~~caedebatur~~ profligabatur, nunquam pristinas vires recuperare poterat, sed errabundus vagabatur. Johannes Georgius Princeps Jagerndorfensis è domô Brandenburgicâ etiam proscribebatur, qui ~~et~~ Imperatori in Hungariâ multam ~~injuriam~~ molestiam exhibuit, ubi etiam A. 1624. diem suum obiit. Domus Brandenburgica semper ob addicta bona ejus fisco protestata est; cui tandem A. 1686. concessô Districtu Swibusiensi in Silesiâ inferiori Imperator satisfecit; qui Districtus verò posteà Imperatori redditus est. d. 10. 9bris.
Johannes Christianus Dux Briegensis novo regi adeo se dederat, qui, ut gratiosior ei esset, religionem reformatam acceperat, Imperatori verò tempestivè se submittebat.

LXII.

Occurritne praetereà in hôc primô Quinquenniô tricennalis belli aliquid notatu dignum?
Reportatâ ab Imperatore victoriâ ante Pragam, celebris Unio A. 1621. dissolvebatur, ~~postquam~~ cui licet decem annos duraverat, res ex votô non successerat. A: 1623. comites Hohenzollerani et Eggenbergici ab Imperatore Ferdinando II. in Principum Imperii Classem evehebantur. d. 13. 9bris.
In terris haereditariis Imperatoris post Pragense praelium omnes Lutherani ejiciebantur, qui manantibus lacrymis praeprimis anno 1624.

ex Austriâ, Stiriâ, et finitimis locis
exilium proficiscebantur. Idem in Bo-
hemiâ edictum promulgabatur; cuius tam
stricta fieri non poterat executio.
A. 1623. Imperator sententiam in Hassiacâ
controversiâ dicebat, secundum Darm-
stadienses, quae agris Hassiacis sequenti
temporibus ingentem cladem creabat. Fun-
damentum huius controversiae adeò parti-
culare est, ut nonnisi in speciali Hass-
historiâ recenseri possit. In mediis Bohe-
micis turbis in Imperio aeruscatio maxime
invalescebat, tantaque improbae pecuniae
vis erat, ut in permutando solido Imperi-
ali multi floreni collybi loco darentur.
d. 14. 9br.

LXIII.

Quid in secundo Quinquennio peculiare no-
tandum est?

Novum bellum in Saxoniâ inferiori ex bello
Bohemico nascebatur, sequenti modo. Impera-
tore proscriptos Principes persequente, exer-
citus eius longè latèque evagabatur, ut tandem multi
Germanici status suspicarentur, libertati et re-
ligioni insidias strui. Praeprimis status Saxo-
niae inferioris ab Imperatoriis belli ducibus
et Wallensteinio haud optima quaeque sibi p-
cebantur, eamque ob causam A. 1625. Lauenb-

circuli ordinationem conscribebant. Primarii
hujus foederis erant Duces Lunaeburgici, Duces
Mecklenburgici, Administrator Magdeburgen-
sis, Archiepiscopus Bremensis, et Duces Holsatiae;
Caput quidem eorum Christianus IV. Rex Daniae erat,
tanquam Dux Holsatiae. d. 17. 9br.
Quanquam vero haec ordinatio tantum
ad defensionem Circuli inferioris Saxo-
nici spectabat, tamen Imperator hanc
declarationem non accipiebat, copiaeque
ejus paulatim ad fines Saxoniae infe-
rioris deducebantur; et cum status cum
Tillio ob assignata ab ipso hospitia conten-
derent, respondebat: Imperatoris milites
nullas aves esse, ut per aërem volarent.
Postea ad bellum ventum est, et cum Tillius
A. 1625. Huxaria, Hamelia et Minda armis
potitus esset, atque ita Visurgin suae potestatis
fecisset, sequenti 1626. aō. eis Visurgin ad Ger-
maniam inferiorem progrediebatur. Supra me-
morati Comitis Mansfeldici copiae ad Dessa-
viam ab exercitu Wallensteinii profligaban-
tur; sed praelio decretorio inter Regem et
Tillium ad Lutteram Regiam dimicatum est.
Imperatorii superiores discedebant, occisorum
numerabantur septem millia, captivorum vero
tria. d. 18. 9br.

In causâ hujus mali maximè in causâ fuerunt eqvites, à certamine se removentes, ob non persoluta stipendia: Penuria verò nummorum inde oriebatur, qvia Angli, Hollandi et Galli promissam pecuniam subsidiariam non numeraverant. Rex iam superiori anno malo omine admonebatur, de adverso belli eventu. Nam cum Hamelicae munimenta contemplaretur, ex aggere cum eqvo praecipitabatur ~~qvatuor~~ multas ulnas ~~profundo~~ alto, eqvus frangebat ingulum, Rex instar mortui iacebat, pristinae valetudini ~~tandem~~ restituebatur.

LXIV.

Qvomodo Imperator victoriâ ad Lutteram Regiam obtentâ utebatur?

1. Regem Daniae ad Lubecensem pacem adigebat.
2. Archiepiscopum Magdeburgicum proscribebat.
3. Duces Megapolitanos è terris eiiciebat.
4. Tributa ab universâ Germaniâ exigebat.
5. Dominium maris Baltici expetebat.
6. Edictum Restitutorium promulgabat. L. 20. gbr.

LXV.

Qvae pax Lubecae componebatur?

Eqvidem Christianus V. Rex Daniae post adversum prelium ad Lutteram Regiam commissum nihil omittebat, qvod faciebat ad turbatas [...] te defensionis renovandas conventiones.

Imperatoris belli Dux Wallensteinius Holsatiam et Jutlandiam invadebat, et A. 1627. et A. 1628. adeo eventu prosperô utebatur, ut Dani ad accipiendas pacis conditiones cogerentur: praeprimis cum etiam mari in Pomeraniâ contra Imperatorem nihil efficerent. Haec pax igitur A. 1629. Lubecae inter Imperatorem et Regem Daniae componebatur, cuius conditio praecipua haec erat, ut Dani à bellô Germanicô abstinerent. d. 21. 9br.

LXVI.

Quid Administratori Magdeburgensi accidebat?

Christianus Wilhelmus vocabatur è Domô Brandeburgicâ. Quia igitur cum statibus circuli inferioris Saxoniae Lauenburgico foederi junctus erat, ab Imperatore post praelium ad Luteram commissum A. 1628. proscribebatur. Et quidem in eô totus erat Imperator, ut Archiepiscopatus in manus egregie Ecclesiasticorum hôc modô veniret, suumque natu minimum filium Leopoldum Wilhelmum per Pontificem magnâ sollicitudine commendabat; sed Canonici Magdeburgenses postulabant Augustum Electoris Saxoniae secundô natum filium, nec [struck: attende] curabant Imperatorem contradicentem: unde postea mala magna orta sunt.

LXVII.

Quid Imperator cum Ducatu Megapolitanô suscipiebat? d. 24. 9br.

Duces Adolphus Fridericus Suerinensis et Johannes Albertus Güstroviensis etiam à Rege Daniae steterant, ideoque A. 1628. proscribebantur. Quia igitur Imperator etiam in his terris Pontificiam religionem introducere volebat, totum Ducatum belli Duci Wallensteinio tradebat qui illius regionis cives et subditos jurejurando in fidem suam agebat. Sed praeterlapso Aô. à Rege Sueciae Aô. 1631. restituebantur.

LXVIIII.

Quid Imperatoris exercitus post praelium ad Luteram Regiam commissum susciebat?

Imperator ab universa Germania tributa exigebat. Belli Dux Tillius ad sinistram partem Albis Lüneburgicas regiones et Westphaliam exercitu suô complebat: Wallensteinius verò Marchiam, Megapolitanas terras et Pomeraniam ad dextram Albis ad genium suum accommodabat. d. 26. 9bris. Imperatoris exercitus centenis millibus virorum constabat; ambo belli Duces praeprimis Wallensteinius arbitriô suô utebantur; Viennae consultabatur de communi militari aerario ut quatuor diversi exercitus constanter alerentur; primus versus Hungariam, secundus versus Italiam, tertius ad Rhenum, et quartus ad Mare Balthicum; Principes praeter sedes

parum
nihil relinquebatur; tributa in multis provinciis ad milliones exigebantur; milites multa scelerate agebant, nec cuiquam oblogui vel resistere licebat; ipsiq; præ se ferebant Imperatorii: Principes Germanos omnes nunc mendicos esse præter electorem Saxoniæ.

LXIX.

Quid Imperator ad Mare Balthicum agebat?
Iam diu multi in Germanico Imperio desideraverunt, quod eternis nationibus possessio maris Germanici et maris Balthici liber relinqueretur: Hinc Imperator sibi persvasum habebat, temp. esse opportunissimum, dominium Maris Balthici acquirendi, et Wallensteinio negotium dabat, ut maxime precipitas maritimas urbes oppugnaret. d. 27. 9br. Wismaria, Rostochium et plurimæ Pomeraniæ urbes Imperatorium præsidium admittebant: Stralsundia verò fidei ac tutelæ Suecorum se tradebat, et A. 1628. fortissimè obsidium ferebat, ut Wallensteinio obsidionem solvere cogeretur, etsi uno die nongentos septuaginta quinq. globos è tormentis in eam immisisset, et se jactasset, de Stralsundiâ occupandâ, etiamsi catenis ad cœlum deligatam esset. Sed advenientes Sveci negotium de occupando Mari Balthico invertebant.

LXX.

Quid Edictum Restitutorium conti-
nebat?

In pactis Passaviensib9 Protestantib
ut iam supra dictum, Religionis li-
tas concessa, et Augustanâ religi-
pace confirmata fuerat. Sed post il-
Passaviensia pacta multa adhuc ec-
siastica bona in Protestantium m-
devenerant. l. 28. gbr.

Temporib9 enim Imperatoris Ferdina-
I. et Maximiliani II. Lutherana Rel-
ubiq3 spargebatur. Omnia igitur hæc b-
clericis et monachis restituenda er-
A. 1629. Generale Edictum Restitutor-
promulgabatur et A. 1630. certis Imp-
riis commissariis demandabatur, ut
omnes Romani Imperii circulos c-
sererent, qui Episcopatg, Abbatiæ, præ-
ræ, cœnobia, xenodochia vel alia eccl-
stica bona ab Aô. 1552. religionem m-
sent, quæ sine morâ sine pretio Pont-
Ecclesiæ restituenda essent. Nec h-
tenti erant, sed etiam non pauca bona
pactis Passaviensib9 comprehensa et P-
stantib9 quæ(?) parsimoniam habentib9 ..

batur: Fronte capillata est, post haec occasio
lva. d. 1. December.
uitæ hoc edictum pro divinô inventô
bebant, et quia hôc modô omnes ferè Prote-
ntes Principes ad incitas redacti fuissent,
Collegia sua scribebant: AUT NUNC AUT
NQVAM. Sed quemadmodum Principes
nte centum annos nimirum A. 1529. contra
irense Edictum animosè protestati fuerant,
menq; Protestantium fidi inde obtinuerant:
na A. 1629. huic Edicto Restitutorio satis
venuè se opponebant, ignari adhuc futuri
vindicis.

LXXI.

uid præterea in hôc secundô quinquen-
niô tricennalis belli evenit?
ellum in Italiâ ob Ducatum Mantua-
um exardescebat, cui Imperator ut feudi
omin. etiam implicabatur; divinô vi-
licet consiliô, ut Protestantes in Germaniâ
usillum laxamenti nanciscerentur. Res
eviter ita se habebat. d. 2. 10br.
. 1627. regnans linea Ducum Mantuæ
m Vincentiô II. extinguebatur: cuius Ducatus
ccessio ad Carolum, Ducem Niverniæum
rtinebat, quia verò Regis Galliæ Vasallus erat,

Rex Hispaniæ in Ducatu Mediolanensi illum
vicinum habere recusabat, et impetrabat
ab ~~Rege~~ Imperatore, ut feudum Carolo denegatum in
lium cognatum ex Guardistallensi lineâ con
ferret. Sed Carolus auxilium Regis Galliæ
implorabat, quô per Alpes transmissô pos
onem occupabat. Cum igitur Imperatorii
cedere nollent, sed A. 1630. Mantuam fr
expugnarent, et incolas ~~turpiter~~ duriter tractarent
Pontifex in eô totus erat, ut incendium ...
liâ extingueretur, et obtinebat, ut A. 163...
pax componeretur, et Carolo Nivernio Du
catus relinqueretur. Res ad Italicam histo
riam pertinet. d. 4. December.

Præterea Annô 1626. in Austriâ
periculosum rusticorum bellum er
pebat, quod majorem terrorem inc
tiebat, quia ante centum annos A.
1526. idem in Germaniâ multo san
guine gestum fuerat. Comes de Her
bersdorff potissimùm in causâ erat,
qui justô severius se erga subditos pr
buerat. Antequam verò hoc malum la
serperet, rusticos seditiosos belli Du
de Pappenheim profligabat.

LXXII.

Quæ in tertiô Quinquenniô notatu digna evenerunt?

Hôc Quinquenniô Sveci ob res præclarè quæ supra fidem sunt, in Germaniâ gestas perpetuum splendorem suæ nationi attulerunt. Capita præcipua sunt notatu digna:

1. Causa belli cum Svecis.
2. Adventus Svecorum ad Germanicas oras.
3. Comitia Ratisbonæ in quibus Wallensteinius dimissus est.
4. Conventus Protestantium Principum Lipsiæ.
5. Eversio urbis Magdeburgi ab Imperatoriis.
6. Conjunctio armorum Svecicorum cum Saxonicis ad Lipsiam.
7. Prælium ad Lipsiam, quo Tillius fugabatur. d. 5. Dec.
8. Progressus in bellô Protestantium post primum Lipsiense prælium.
9. Quomodo Imperator se armaverit, Wallensteinio restituendo.
10. Prælium ad Noribergam, ubi Rex castra Imperatoria oppugnabat.
11. Prælium ad Lucenam, ubi Rex cecidit.
12. Fœdus Heilbrunnæ post mortem Regis.
13. Cædes belli Ducis Wallensteinii.
14. Prælium ad Nordlingam, ubi Svecis clades afferebatur.

LXXIII.

Cur Sveci Germanico bello implicabantur? Imperatorii, ut jam supra dictum, dominium maris Balthici sibi tribuebant, et Wallensteinius titulo praefecti rei maritimae in mari Balthico iam utebatur. Si igitur conata sua fecisset, Svecis jam novi hospites in terris suis expectandi fuissent. Imperator etiam Polonicô bellô Polonis auxilium contra Svecos miserat, pro quô Sveci parem gratiam referre intermiserant adhuc. Svecici etiam legati in tractatibus de pace componenda Lubecae d. 8. Decem. institutis ignominiose tractati erant, Theologi non deerant, qui Regis animum ad suscipiendum patrocinium Protestantium Religionis inflammabant. Rex in Prussia et Polonia belli assvetus erat, et tandem qualem exitum bellum habiturum esset, Rex Sveciae paucas nonnisi legiones erat amissurus, quas duxerat in Germaniam.

LXXIV.

Quô pactô Sveci primum in Germania arma sua stabiliebant?

Postquam Rex Sveciae Gustavus Adolphus A. 1630. d. 24. Jun. ad littus appulerat, Rex in Pomerania sedecim centurias equitum et nonaginta duas peditum exponebat.

[B]ogislaus XIV. Dux Pomeraniæ temp⁹ trahere
[vo]lebat; sed Rex exercitum Stetinum ducebat,
in congressum et colloquium Ducis Pomeraniæ
[ve]niens ei persvadebat, ut milites Svecicos
[a]dmitteret in præsidium Stetini, et universam
[su]am terram fidei ac tutelæ Regis Svetiæ
[co]mmitteret. d. 9. December.
[Se]quenti 1631. Annô cum Georgiô Wilhelmô
[El]ectore Brandeburgicô eôdem modô agebat,
[Be]rolinum cum copiis suis ibat, et obtinebat,
[u]t duo validissima loca, Spandavia et Custri-
[n]um Regi traderentur. Quô factô terris Me-
[g]apolitanis occupatis duos ejectos Duces
[re]stituebat. Et deniq; cum Rege Galliæ fœd⁹
[in]ibat, in quô illi ingens pecuniæ subsidia-
[ri]æ summa promittebatur. Hôc modô Gusta-
[vu]s Adolph⁹ trib⁹ Germanicis provinciis, nimirum
[M]archiâ, Pomeraniâ et terris Megapolita-
[n]is à tergô fult⁹ vereri non debebat, ne sibi
[r]edit⁹ ad mare Balthicum intercluderetur.

LXXV.

[Q]uid intereà in comitiis Ratisbonensib⁹ eveniebat?
[A]. 1630. habebantur. Imperatoris Propositiones
[et] Statuum imperii querelæ ~~...~~diosæ erant,
[im]primis omnes de belli Duce Wallensteiniô
[co]nquerebantur, qui non solum subditos

duriter habuerat, sed etiam Germaniæ Principes insolenter, superbè, et contumelio[se] tractaverat. d. 11. December.

Tandemq Imperator statibus gratificari co[…]gebatur de belli Duce Wallensteinio dimit[…]tendo, qui se in Bohemica sua prædia co[n]ferebat, animo cernens, operam suam o[…]vi post desideratum iri. Tyllius interim bel[…]lo præponebatur. Reliqua indeterminat[a] relinquebantur, et quia Imperator in s[en]tentiâ suâ de edicto restitutorio non tollendô perstabat, status abalienatâ m[en]te domum abibant.

LXXVI.

Quem postea conventum Protestantes L[i]psiæ celebrabant?

Johannes Georgius Elector Saxoniæ anim[o] pendebat, quid consilii caperet; Imperat[or] adversabatur filio ejus, qui Administrat[or] Magdeburgicus postulabatur; propter E[di]ctum Restitutorium in lubricô versaba[n]tur; Imperatorius et Suecius exercitu[s] haud longè aberat; et cruentum bell[um] imminere videbatur. d. 12. Decemb[er].

Hinc ipsô autore A. 1631. Conventus Lipsiae
[co]gebatur, quo propter communem calami-
[ta]tem Protestantes in publicum consule-
[b]ant: sed consilia exitum non habebant,
[ci]nec Imperatorii urbem Magdeburgum de-
[le]rent, et Misniam invaderent; tunc
[en]im necessitate exigente, Protestantes
[p]artes Svecicas suscipere cogebantur.

LXXVII.

Quid circa Magdeburgi vastationem no-
tandum est?

[E]um temporis tres Germanici Principes
[ad]ministrationem Archiepiscopatûs Magde-
[b]urgi ambibant. Christianus Wilhelmus Bran-
[den]burgicus, quem Imperator A. 1628. post victo-
[ri]am in Saxoniâ inferiori obtentam pro-
[scr]ipserat; Augustus Saxo, qui à Canonico-
[ru]m Collegiô A. 1628. ejus loco communibus
suffragiis designatus erat; et Leopoldus
Wilhelmus Austriacus, quem Imperator Ma-
gdeburgicis obtrudere moliebatur. d. 15. Decem-
ber.
Quamprimum igitur Sveci in Germaniam
pervenerant, proscriptus Christianus Wilhelmus
[c]lam Magdeburgum se conferebat, civiumque

animos tempore iniquô contra Impe
torem concitaba~~n~~t; Quia igitur bell
Dux Tillius cum Imperatoriô exercitu
propinquô ~~esset~~ erat, et Regi Sveciæ in
~~modaret~~ non poterat, A. 1631. celeritate summa
citum Magdeburgum ducebat, quod
in numerô pulcherrimarum et opul
tissimarum urbium Germaniæ erat
Quia igitur Protestantes arma sua cum
Svecicis nondum conjunxerant, nem
urbi subsidio veniebat, ut die 10. M
manu violenta expugnaretur, in urb
incendium existebat, quod ~~ultra~~ nonnisi cen
et aliquot ædibus parceret, à quadrag
ta millibus incolarum quadringent
~~tantum~~ superabant, reliquos par
flamma partim ferrum absumebat
d. 16. Decem

Ipsi rei militari præpositi ~~cadav~~ lanien
hanc abhorrebant, et corpora occisorum in Albim abji
jubebant, quorum ultra viginti milli
vis aquarum ad mare detulit: Mul
res turpissimè violabantur, cumque illæ
fi~~c~~erent, Croatæ horrendô flagitiô ca
vera polluere non dubitabant.

illius à culpa crudelitatis abesse volebat, peccatum in milites transferebat, quorum licentiæ moderari non potuisset, postquam cives omnibus oblatis Conditionibus rejectis confligere noluissent. Certum tamen est, postea Tillium fortunâ ad voluntatem fluente usum non esse.

LXXVIII.

Quomodo Sueci cum Saxonibus arma conjunxerunt!

Magdeburgô expugnatô Tillius cum quatuor millibus militum ad Electorem Saxoniæ oppugnandum veniebat, Lipsiâ occupatâ fidelem hunc Imperatoris amicum adducebat, ut invitus Imperatoris hostem se profiteretur. d. 18. dec. Quâ urgente necessitate Saxo Regis Sueciæ auxilium implorabat, qui petenti refragari videbatur, nisi traditô Electoratus hærede obses Witteberga et solutâ pecuniæ summâ ... sibi caveretur. Cum verò Elector omnes has conditiones admitteret, Rex neutrius impletionem urgebat, sed prope Wittebergam Albim transmittebat, ejus exercitus constabat sedecim millibus peditum et novem millibus equitum: Elector Saxoniæ verò summa celeritate vicies mille, maximam verò partem inexercitatos milites coëgerat.

LXXIX.

Quid de primô Lipsiensi praeliô notandum est?

Die septimâ Septembris A. millesi sexcentesimo, trigesimô primo commi tebatur. Impratorii primum novam Saxonum catervam invadebant, ill in fugam avertebant; sed Sveci Im peratorios nimis cito de praedâ cog tantes adorti victoriam reportaban

d. 19. De

Imperatorii amiserant septies mille sexcentos armatos, et quinquies mill capiebantur: Saxones desiderabant mille, ~~suorum~~, et bis mille Sveci oc buerant. Instante praelio, Tillig in subur Lipsiensib. consilium bellicum convoca et quidem forte id factum erat in ædi vespillonis, in quarum parietib. feretra pi erant, quod ipse Tillig in omen sinistr accipiebat; et parum aberat, quin ipse caperetur. Hildesiæ Jesuitæ comœdiam de Rege et Tilliô actitab et cum Tillig Regem sternere conar

[..]ciebatur ~~de~~ ille eqvô, qvi personam Pillii re-
[pr]esentabat, qvod etiam ~~malum~~ pro omine habe-
[ba]tur. Deinde expugnatâ Lipsia Hassa
[con]sultabatur; de victoriâ proseqvenda. d. 22. Dec.

LXXX.

[Q]uos progressus in bello Protestantes post pre-
[...]lium Lipsiense faciebant?
[Co]mmunicatis diu consiliis tandem statue-
[ba]nt, ut Rex in ditiones imperii cum exer-
[cit]u progrederetur, elector vero in haere-
[di]tarias Imperatoris terras. Alii suadebant,
[con]junctis viribus arma contra domum Austria-
[ca]m movenda, primoque fervore securam pacem
[pr]o libertate et religione extorqvendam;
Rex ante omnia status Protestantium in
[sua]s partes pertrahere volebat, iisque conspirantibus
[for]san sibi promittebat Imperatoriam digni-
[ta]tem. In Bohemiâ Saxones rebus ad volun-
[ta]tem fluentibus A. 1632. Metropolin Pragam
[oc]cupabant: Sed rei pondus non addebatur,
[...] non deerant, qvi suadebant, Svecorum po-
[ten]tia in augenda non esse juvandos, ne
[e]o excusso aliud susciperetur. In quibusdam
[hist]oriis Saxonico belli Duci de Arnheim
[ma]gna tribuitur culpa, quem Rex aliquando
[ve]ndidisse dicebat. Utut res ~~ita~~ se habeat,
[Sa]xones illico è Bohemia expellebantur. d. 23. De[c.]

Econtra Regio exercitui omnia ex ani-
mi sententiâ succedebant. Nam A. 16
mense Octobri Erfordiam in Thurin
Schweinfurtum, Königshofiam, Her
polin in Franconiâ; Hanoviam et
cofurtum ad Moenum; Stradam M
tanam, Moguntiam et Confluentiam
deinde Spiram, Landavium, Weis-
senburgum, Mannheimium et Heil-
brunnam; eôdem modô ad mare Bal-
thicum Wismariam et Rostochium
occupabat. Sequenti 1632. Annô. to
inferior Saxonia ad Regis Sueciae
tes descendebat, et Dux Vinariae
lariam, Northeimium, Gottingiam
Duderstadium capiebat: Quibus add
bantur in Palatinatu Crucinacium
et Kirchbergam. Postea Rex cum
exercitu ad Danubium progre
batur, et Donaverdâ expugnata
mentis Tillii castra impetebat
sylva ad Leccum, ubi ipse Tillius
tormenti globo lethale vulnus ac
piebat. d. 29. Dec.

postea Neoburgum et Augusta Vindelicorum occupabantur; Monachium sedes Electoris Regi claves offerebat, et quamvis expulsus Rex Bohemiæ Fridericus Regi vindictæ cupiditate autor esset, ut militibus urbem diripiendam traderet, Rex tamen adduci non poterat, ut pulcherrimam urbem perderet; sed respondebat, arci nonnisi phalangas esse, quibus eam in Sveciam volvi curaret. Expugnatâ Augustâ Vindelicorum hoc notabile erat, quod Regis mandato cives Regi et Regno Sveciæ clientelare munus profiterentur. LXXXI.

Quomodo Imperator incumbebat ad belli apparatum?

Imperator veteranum suum belli Ducem Johannem Tillium in Bavariâ amiserat. Ille primum societati Jesu dicatus fuerat, sed malebat castra sequi. De se tria prædicabat, se semper citra ebrietatem bibisse, nunquam illicita Venere usum esse, et nunquam herbam dedisse. d. 30. December. Eam prudentiam ad omnes res adhibebat, ut de eô diceretur: Tillium eatenus aquas ingredi, quatenus fundum prospiceret. Deletô Magdeburgô, iratô Deô omnia faciebat. In Lipsiensi prœliô ter quidem tactus, sed non sauciatus erat. In Bavariâ verò prope Rainam

ex globô tormenti A. 1632. die 5. Aprilis
pede vulneratus brevi post Ingolstadii d
extremum explebat. Ultima ejus vox er
O Ratisbona, Ratisbona! quâ indicare
bat, Imperatori hunc locum contra Sue
cos bene muniendum esse. Quia igitur nem
rat, cui Imperator exercitum suum com
ret, Imperator invit, modo dictum Wallen
nium liberalibus verbis permulcere nec
habebat, qui hactenus in Bohemiâ in fu
suis latuerat, et ex rebus male gestis Tilli
voluptatem magnam duxerat. L. 2. Sane
Wallensteinius etiam se persuaderi pat
batur, attamen Imperator ad conditio
Imperatoria dignitate indignas fere
scendere cogebatur; quo facto eâdem ad
hyeme exercitum quadraginta millium
rorum parabat, quo Saxones è Bohemi
expellebat; sed Bavaricis terris auxil
um differebat, quia Elector Bavari
maxime dimissionem suam urserat.

LXXXII.

Quale prelium prope Norìbergam c
mittebatur?

Wallensteinius ab exercitu paratissimu
castra sua A. 1631. prope Noribergam pon
et quia sciebat, Suecos in acie velut

rupem immotos consistere, prælio ab-
inebat. Rex cum exercitu suo Noriber-
am proficiscebatur; promptq ad pugnam.
m etiam Wallensteinius prælium adhuc de-
ectaret Rex Imperatoria castra frustra
oriebatur: Nam duo millia Svecorum
mille Imperatorii cadebant, tandemq
bergæ exercitus vasa colligere cogebatur;
mperatorii in Saxoniam progrediebantur;
egii verò in Bavariam revertebantur, et
Austriam ad ~~Regem~~ Imperator iter meditabantur. d. 6. Jan.

LXXXIII.

uo prælio ad Lucenam decretum est?
stquam Wallensteinius Misniam intraverat,
lector Regis Sveciæ auxilia exposcere co-
ebatur, etsi ~~igitur~~ vero ille in Bavariâ aliud
llum meditaretur, attamen statim cum
xercitu in Misniam se convertebat, et cum Wallen-
einio ad Lucenam die 6. Nov. prælio dimi-
bat, quod communiter secundum Lipsiense
ælium vocatur. Rex prælio superstes non erat;
um enim ille cum Francisco Alberto Saxo-
auenburgico hostes exploraret, morte oc-
umbebat. Utrum fumo pulveris tormentarii
ui ab oculis eius remoti sint, et hic in hostium
anus inciderint, an verò à suis à tergo
ccisus sit, non constat. Interea equus eius in

castra redibat, et ex utroq₃ sclopo...
p mortem Regis conjiciebant. Hinc ...
exacerbati Duce Bernhardo Vina...
ensi Imperatorios invadebant, eosq₃
in fugam conjiciebant. Occisoru...
novem millia numerabantur, et ...
lensteinig se in Bohemiam recipere
cogebatur: d. 9. Jan.

Rex jam ab aliquô tempore mortem instan...
tem praeviderat, quam è divinô hono...
quô ob prosperrimos suos successus afficiebatu...
conjiciebat; literae etiam ab eô domum
datae varias mortis cogitationes contine...
Inter alios Imperatoriorum militum
belli Dux Godofredus Henricus Pappen...
mius globo è filô ferreô ictus Lipsiae ma...
gnis cum cruciatibus ex illo vulnere
obibat. Rex Sueciae illum semper ma...
fecerat, saepeq₃ dixerat, Imperatori tr...
belli Duces esse, Clericum Tillium ...
mirium; stultum, intellige Wallenstein...
um; et strenuum militem, quo deno...
bat Pappenheimium: Certe quidem bell...
hic Dux Regi in Westphalia et Saxo...
inferiori multum incommodaverat. ...
defunctum corpus in Sueciam deporta...
batur, multi mirabantur, quod in loco in ...
Rex occubuerat, monumentum erectum
non esset. d. 12. Januarii.

LXXXIV.

Quid Protestantes Rege mortuo agebant?
Gustavus Adolphus hæredem habebat unicam
filiam Christinam tum temporis quadriennem:
Itaque omnia in moderatione vertebantur Comi-
tis Axelii Oxenstirnii Regni Cancellarii: Hic
conventum Heilbrunnæ agebat, et A. 1633.
magno cum labore rem eo perducebat, ut
Oxenstirnio suprema belli committeretur cu-
ra, sed illi à multis et præprimis ab Electo-
re Saxoniæ multum negotii exhibebatur,
quippe qui omnibus votis finem belli omni-
no expetebat. Interim Suecici belli Duces
rem suam bene gerebant. Georgius Dux Lune-
burgensis Hameliam et Osnabrugam expugna-
bat A. 1633. et auxiliares copias prope Olden-
dorpium profligabat. Bernhardus Dux Vina-
riæ Ratisbonam 1633. capiebat, in cujus con-
servationem Tillius morti vicinus curas exten-
derat. Etsi autem Dux de Feriâ è Ducatu
Mediolanensi recentes copias nimirum
quatuordecim millia adduceret, attamen
omnia ejus consilia à Gustavo Hornio frange-
bantur. d. 13. Jan.
contra Wallensteinius victoriâ ad Steina-
viam reportatâ cùm Saxones tum Suecos
Silesiâ expellebat.

LXXXV.

Quomodo Wallensteinius periit?

Operæ pretium est, vitam ejus breviter
exponere. Nobilis Bohemus erat, ejus
nomen erat Alberti Wenceslai Eusebii
de Waldstein. Baptismum ab Evan-
gelicis perceperat, cum vero à servitiis
esset Marchioni Burgoviensi, in fene-
strâ obdormiens ex eâ ~~cadebat~~, quia v[e]-
ro illæsus evaserat, Pontificii Sacer-
dotes ei persuadebant, eum in glori-
am magnam venturum, qua spe Roma-
nam Religionem suscipiebat. Illum
A. 1599. in Academiâ Altorffensi literis
operam dedisse, certum est: illum vero +
~~in~~ in carcerem mittendum in canem contu[...] eum ~~detru~~-
sisse, ne carceri nomen à suo daretur
à multis narratur, sed paucissimi fidem
habent. d. 15. Januarii.
Exercitum prius ducere nolebat, quam in-
finitam potestatem haberet, Imperatore
inscio et invito copias contrahendi, et
mittendi, munera dignitatis militiæ deferendi et abrogandi
proscribendi et proscriptorum bona in pu-
blicum addicendi, hybernacula assignandi
et tributa exigendi, bellum suscipiendi
pacem componendi. Centum cibi semper
mensæ imponebantur, et sexaginta et [...]
res nobiles ei ministrabant. Præmia sua
nunquam viliora erant mille ~~centum~~ thaleris

[…]branae facile mitiores patibulo. Quando
[…]mabat: Suspendatur bestia; eius mandatum
[…]tim effectum dabatur, etsi noxa minima
[…]set. Parum etiam aberat, quin suum infantem
[…]pens natum suffocasset laqueo, quia mater
[…]utino et laboriosi nix puerperio conflictata
[…]rat. d. 19. Januarii.
[…]es Scotici Praefecti bellici, Gordon, Butler,
[…] Lesle, adversus eum conspirationem confla-
[…]rant: Hi Wallensteinii quatuor ministros Tertz-
[…]s Illo, ~~et~~ Kinskÿ et Niemann, qui maximè
[…]nnium gratia apud eum valebant, ad epulas
[…]vitabant in arcem Egrae, cum vero accu-
[…]uissent, duodecim armati viri accedebant,
[…]mantes: Vivat Imperator et Austria, et
[…]os quatuor in conclavi confodiebant.
[…]oc facto pergebant ad belli Ducis cubiculum,
[…]riis effractis Wallensteinium in lecto cu-
[…]antem hasta trajiciebant. Interfectorem
[…]atini historici Debrosium vocant, natione
[…]rlandum. Aliqui scribunt, illum prius exper-
[…]factum, et de fenestra desilire voluisse,
[…]ed altitudine impeditum esse. Hic erat vitae
[…]xit belli ducis, qui interdum exercitum cen-
[…]um millibus viris constantem duxerat. Hoc
[…]ctum est Anno 1634. d. 22. Januarii.

LXXXVI.

Quod tandem prælium, ad Nordlingam committebatur?

Imperator post Wallensteinii mortem filium suum Ferdinandum III. Regem Hungariæ et Bohemiæ exercitui præfecerat. Equidem Imperatoriis eodem 1634. Ao. fortuna non suffragabatur. Nam Saxonicus belli Dux Arnheimius ad Lignitium quatuor millia Imperatoriorum cædebat: Johannes Banner Francofurtum ad Oderam expugnaverat, et Dux Georgius Brunsvicensis Hildesheimium occupabat: Interim fortuna novo Imperatorii exercitûs Duci adeo favebat, ut tantam victoriam prima expeditione consequeretur, qualem a Suecis nec Tilly nec Wallensteinii prudentia et fortitudo reportare poterat. Nam Imperatorii Ratisbonâ recuperatâ ad Nordlingam castra sua constituebant: Sueci quos Bernhardus Vinariensis et Gustavus Hornius ducebant, adeò flagrabant cupiditate damnum rependendi, ut nulla flagitante necessitate confligerent, sed adeò infeliciter, ut sex millia Suecorum occumberent. d. 23. Januarii.

annumerem, captivos, inter quos Gustavus Hornius erat, et eos, qui dilapsi fuerant, Sveci perdiderant quatuordecim millia virorum. Hic erat exitus Heilbrunnensis foederis, et totâ Germaniâ superiori maxima pars armis Svecicis quaesitarum amittebantur; imo, nisi Sveci Philippoburgum et Alsatiam Imperatoriis relinquere vellent, Gallis cedere cogebantur: hac jactura gravius dolebat, quod circumspectione adhibitâ malum hoc evitari potuisset.

LXXXVII.

Quid in quarto Quinquennio notatu dignum contigit?

Hôc Quinquenniô nimirum ab A. 1635. usque A. 1640. Sveci et Saxones inter se armis dimicaverunt, idque factum est modo cum hujus, modo cum alterius partis iactura. Ut quidem notetur.

Pragensis pax inter Imperatorem et Saxones.
Casus adversus Electoris Trevirensis.
Pacis diremptio Saxonum cum Svecis.
Praelium ad Wittstochium, ubi Saxones acie victi.
Mors Ducis Pomeraniae.
Mors Romani Imperatoris.
Mors Bernhardi Ducis Vinariensis. d. 26. Jan.

LXXXVIII.

Quid circa ~~iuxta~~ Pragensem pacem notandum est?

Imperator diu praeviderat, se Svecis parem futurum non esse, nisi Elector Saxoniae à causa Svecorum recessisset; quam ob causam Imperator

aliquot annos clam de Particulari pa
laborabat, quod pactum Pirnæ susceptum
batur, Nordlingensi prœlio promoveba
tur, tandemq. 1631. inter Imperatorem
Saxones componebatur. In hâc pace El
ctori Saxoniæ Marchionatq. Lusatiæ pro
refundendis impensis hæreditariò nomine
Bohemici feudi conferebatur, et A. 163
tradebatur. Sed de Religionis negoti
plenissimè transigere non poterant; i
oq. pax multis displicebat, nec deerant
qui sequenti versiculo ominabantur, han
pacem tranquillam atq. securam non fo
re:

Praga atrox orbi quæ protulit impia bell
d. 27. Jan. quo pacto pacem redderet illa bonam.

Omnium minimè Sveci hâc pace delect
bantur; et quia à Protestantium fœdere
nihil sperare poterant, Oxenstirnia domum
revertens rem militarem forti belli du
Johanni Bannier vel Banner demandaba
cui iam scopus solq. amorum erat honesta
pax, quia Svecis Pragensis pax displi
cebat. LXXXIX

Quid Electori Trevirensi accidebat?
Cum A. 1631. Rex Sveciæ post Lipsiense prœ
lium in regiones Imperii progrederetur,
et multi Germani Principes in partes eius
descenderent, Elector Trevirensis sibi et sui

...oditis prospectus cuiq, Regis Galliæ tutelæ
...fidei se committebat, ut à Svecicis
...rmis tutus maneret, in cujus rei securitatem
Gallis quum Præsidium Ehrenbreitsteinium castrum
tradebat. d. 29. Januarii.

Postquam igitur Imperatoriæ copiæ A. 1634.
Svecos ad Nordlingam fuderant, et è Franco-
niâ et Sveviâ expulerant Svecos, conveniebant
inter se electorem Trevirensem ulciscendo.
Hinc Hispani ex pacto et convento è Belgiô
Hispanicô exercitum gradu plenô Augustam Tre-
virorum ducebant, et Electorem Philippum Christo-
phorum è sede sua captum abducebant in Belgium
eundemq; Imperatori tradebant, ubi captivus
tenebatur decem annos. Ehrenbreitsteinium castrum
vero Imperatoris belli Dux Jean de Wert
fame in deditionem accipiebat. Imperatorii
etiam A. 1636. Galliam invadere volebant,
quia Galli post Nordlingense prœlium
Svecis succurrere volebant; sed Imperatoris
belli Dux Gallas parum proficiebat. d. 30. Januarii.

N. C.

Quomodo bellum inter Svecos et Saxones postea excitatum est?

Elector Saxoniæ maxime elaborabat
in pace in Germania recuperanda, ut
Sveci ex ea discederent, quia Imperatoris
potentia adeo minuta erat, ut religio-
nis libertas etiam sine Svecis obtineri
posset. Quia igitur Sveci pecunia contenti
non erant, A. 1635. ad arma ventum est, et
belli initium in Magdeburgica terra fiebat,

quia Sueci Electorali Principi Aug[...]
velut postulato, et in pace Pragensi [...]
firmato Administratori, tradere nolebant [...]
Ad Domitium Saxones A. 1635 infelic[iter]
pugnabant, quia exercitus septem
millium virorum, cujus Dux Baudis[sin]
erat, tum caedebatur, tum capiebatur
econtra Elector A. 1636. Magdebur-
gum expugnabat, quod ob defectum
pulveris tormentarii, quia copiae au-
xiliares non accedebant, [...]
dedere cogebatur. d. 3. Februarii.

XCI.

Quod praelium ad Wittstochium commis-
sum est?

Magdeburgô expugnato, Saxones in Mar-
chiam progrediebantur, et Suecos in Po-
merania et Ducatu Mecklenburgico bel-
lo persequi volebant. Quia vero bellicus
Dux Banner accedentes hos hospites pati
nolebat, A. 1636. ad Wittstochium in Mar-
chia inter eos armis dimicabatur, et
quamvis Sueci viribus Saxonibus compa-
res non essent, fortuna tamen Saxonibus
honorem invidebat, Suecos amovendi
è Germania. Itaque Sueci victoriam ob-
tinebant, Saxonum quinque millia oc-
cumbebant, et duo millia fuga distracta
erant; unde Sueci denique [...]
turum, ut tandem salvo honore et feli-
citer Germanico bello perfun[gerentur].
d. 5. Febr.

XCII.

Quid secum ferebat mors Ducis Pomeraniæ?
Bogislaus XIV. ultimus Dux Pomeraniæ obibat,
mense Martio 1637. et Elector Branden-
burgicus vigore pacti 1338. initi ad suc-
cessionem Pomeraniæ vocabatur. Quia
vero per has terras Suecis domum eundum
erat, eisq; ad satisfaciendum illa destinatum
erat, Bannerus mandabatur, ut ante omnia
portus in Pomerania et Ducatu Megapoli-
tano muniret, nec Electorem Brandenburgicum
possesionem admitteret. Inde, etsi Bannerus
1637. Lipsiam obsidebat, et in terris suis
Electorem premere volebat, attamen ani-
mum mutare, et in Pomeraniam redire co-
gebatur; ubi Saxones et Imperatoris exercitus
illi instabant, quibus iam cautus videbatur,
amissis iam Usedomiâ, Wolgastiâ, Demminô,
Ackermundâ aliisq; locis. d. 6. Febr.
Sed novis auxiliaribus copiis è Sueciâ
accedentibus, Bannerus exercitum ita re-
ficiebat, ut A. 1638. eum hosti opponere
vellet, et sequenti 1639. Misniam et Bohe-
miam invaderet, ubi contra Saxones et
Bohemos feliciter pugnabat ad Olsnicium,
Chemnitium, et Brandesium.

XCIII.

Quando Romanus Imperator decedebat?
Ferdinandus II. A. 1637. d. 15. Februarii morie-
batur, auspiciis imperii sui maximo religionis

suae promovendae ardebat studio, et iure-
iurando identidem sese obstringebat, Pro-
testantium Religionem deleturum: Ne-
negandum est, Protestantes ab incuna-
bulis ~~reformatae~~ Evangelicae Religionis in maiori
periculo versatos non esse, quam cum A. 16
Edictum Restitutorium promulgaret.
Tandem verò tranquillitatem expetebat
quam duodecim post elapsis annis filius
et successor afferebat. d. 9. Febr.

FERDINANDUS III.

Natus 1608. Rex Hungariae 1625. Rex
Bohemiae 1627. Romanus Rex 1636. Impe-
rator 1637. mor. 1657. d. 2. April. aeta-
tis suae 49. ann. regn. 20. ann.

Qui hactenus Imperatorium exercitum
duxerat, et praeprimis ad Nordlin-
gam specimen suae fortitudinis et
fortunae ediderat.

XCIV.

Quid de morte Ducis Bernhardi
Vinariensis notandum?

Huius Ducis opera in praelio Luce-
nensi post mortem Regis ad victo-
riam parandam ponderis plurimum
momentique afferebat et à causa Evan-
gelicorum usque ad mortem non recede-

bat. Ad Nordlingam A. 1634. victus
discedebat, ubi culpa huius cladis in eum
conferebatur; sed neglecta ad Rhenum
resarciebat, et validissimum propugna-
culum Brisacum A. 1638. expugnabat.
Imperatorii maxime nitebantur urbem
hanc conservare, quae summâ rei fru-
mentariae inopiâ premebatur; sed Dux
Bernhardus copias auxiliares repellebat;
bellica gloria insignem belli Ducem Jo-
hannem de Werth capiebat, civitas se dedere
cogebatur, civitates sylvestres potestati ejus se
permittebant, exercitus ejus firmissimus quindecim
militibus constabat.
Dux huic terrae oculum forsan adjece-
rat. Verum Cardinalis Richelius Brisacum d. 10. Febr.
ambibat, à Duce vero repulsam ferens,
ei venenum afferebat, ut eôdem adhuc
1638. Annô Neoburgi vitam suam finiret.
Galli statim magnas pecuniae summas in
promptu habebant, quibus Officiales bellicos
in partes suas pertrahebant, ut subito non
solum propugnaculum Brisacum sed etiam
egregia militum manus in Gallorum manus
venirent; quod Caesareis aeque detrimentosum
erat, ac si praelio superati fuissent.

N. CV.

Quid in quinto Quinquennio belli tricen-
nalis contigit?

In Quinquennio ab A. 1640. usque ad A.
1645. notatur:

1. Sveciæ belli Ducis Banneri mors.
2. Tertium prælium ad Lipsiam.
3. Inopinatum bellum cum Danis.
4. Prælium ad Iuterbocum, in quo S[...]ci prosperô pugnabant eve[...]
5. Prælium ad Duttlingam cum Gall[...] commissum. d. 12. Fe[...]

XCVI.

Quid de morte Banneri notandum.

Postquam Bannerus è Sacco in Pomer[...] ut dicebatur, elapsus erat, in Misniam [...] Bohemiam se convertebat, cogniturus qua fortuna novus Imperatoris belli Du[...] usurus esset; alter alterum usque in Th[...]ringiam sequebatur, ubi A. 1640. prælio decreturi ad Erfordiam videbantur; sequenti 1641. A. Bannerus Ratisbonæ occupandæ totum oculum adjecerat, u[...] in comitiis, ut ita loquar totum Romanum Imperium convenerat, sed hoc consilium ab Imperatoriis frangebatur; [...]nerus ocyssime per Bohemiam pedem referre cogebatur, et Belli Ducem Slangium cum aliquibus legionibus amit[...]tebat. Postea Halberstadii diem sup[...]mum Suecis mortem ejus dolentibus obib[...] sine dubio è veneno, quod ei in convivi[...] Hildeshemii allatum fuerat.

ô adhuc quinquennis omine praeclare
facta in Germania significabantur.
Nam more infantum, quaedam linteola
e fenestra suspendebat dicens aequalibus,
vela esse, quibus in Ger-
maniam navigare vellet, d. 15. Febr.
Cum vero ventus vehementius vela afflaret;
mulier è fenestra delabebatur, et periculum
erat, ne iugulum frangeret. Sed salvus et
incolumis evadens referebat, se virum quen-
dam albo vestitu indutum excepisse, quem
Angelum fuisse, quis dubitet!
Hô mortuô primarii quatuor belli Duces
Stalhius, Wrangelius, Wittenbergius et Königs-
marckius exercitum interea ducebant, et A. 1641.
Imperatorias copias ad Guelpherbytum praelio
fundebant. Tandem novus Suecicus summus belli
Dux Linnartus Torstensohn accedebat, qui
initio oblatum munus repudiabat, et morbum
excusabat, quia Podagra vehementer urge-
retur: Cum vero Cancellarius regni diceret, Gusta-
vum Adolphum eum plurimum amasse, imo dixisse:
Linnartum dignum esse, qui toti exercitui
imperaret; dignitatem hanc accipiebat. d. 16. Febr.

XCVII.

Quid in tertio praelio ad Lipsiam contigit?
Torstensohn saepius ab ipso Rege Gustavo Adol-
pho audiverat, Suecos, nisi bellum in Im-
peratorias terras haereditarias transferrent,

honestas atq; salutares pacis conditiones non impetraturos: Hoc consilio impulsus A. 1642. Silesiam invadebat, brevi tempore Glogaviam maiorem violenta manu expugnabat, Franciscum Albertum Ducem Lauenburgensem ad montem Zobtenberg dictum in fugam conjiciebat, Schweidnicium, Nissam, Oppoliam, Olmutium, et Lusatiam superiorem occupabat.
Postea uterq; exercitus in Misniam proficiscebatur, ubi A. 1642. ad Lipsiam cruento praelio dimicatum est. Summus Imperatoris belli Dux Leopoldus Wilhelmus victus discedebat, quindecim millia Imperatoriorum occumbebant, quatuor millia et quingenti capiebantur; Torstensohn
d. 17. Febr. vero nonnisi duo millia amiserat. Imperatoris summus belli Dux exercitum in Bohemiam abducebat, et de illis graves poenas sumebat, qui in praelio officio suo defuerant, strenuosq; se milites non praestiterant: Torstensohn vero Lipsiam A. 1642. deditione capiebat, quae ex eo tempore usq; ad finem pacis octo nimirum annos in Suecorum potestate permansit. A Freiberga

vero Torstensohn sequenti 1643 aô. re infectâ discedebat, quia urbs fortissime obsidionem ferebat. Postea consilium semel susceptum sequens cum exercitu in Silesiam et Moraviam proficiscebatur, et aliquid effecisset, nisi bellum Danicum eum avocasset.

XCVIII.

Quod bellum inter Danos et Suecos ortum est?

Dani diu multumq; Suecos laeserant, donec patientia laesa, Torstensohnio negotium darent, ut terras Danicas inopinato adoriretur. Id A. 1643. praeter spem et opinionem faciebat, omniaq; illi secunda veniebant, ut intra tres menses Danis in Ducatibus Holsatiae et Slesvicensi ut et in Jutlandia non nisi Crempa et Glückstadium relinqueretur. Ex altera parte Gustavus Hornius in Scandia eodem prospero fortunae flatu utebatur, in mari etiam classis Danis superior erat, et si perfrigida hyems incidisset, ut Sueci per glaciem in Daniam venire potuissent, maxime periculosa Daniae conditio extitisset. Tandem sequenti

BIBLIOTEKA

1645. annô inter Svecos et Danos
Febroa pax componebatur. Specialia i
Sveciam et Daniam historiam p
tinent.

XCIX.

Quod prælium ad Juterbocum commi
est?

Leopoldus Wilhelmus Imperatoris frat
post prælium infaustum ad Lipsiam
dignitatem supremi belli Ducis dep
d. 20. Febr. fuerat, eaque in Gallasium collata fu
Cum Torstensohn A. 1643. bello Dani
destineretur, Imperatorii Lusatiam
recuperabant, et usque in Holsatiam
Torstensohnium sequebantur, qui
ille occurrebat, donec uterque exer-
citus perveniret Juterbocum; ubi
anno 1644. d. 23. November cru-
ento prælio dimicabatur, et Imper
torio exercitui tanta clades affer
batur, ut Imperatoris belli Dux Galla
vix mille viris comitatus domum re-
verteretur, cum tamen valido exerci
accessisset.

C.

Quid cum Gallis ad superiorem Rheni partem accidebat?

Hic dictus Vinariensis exercitus, cui Gallicus Dux Guebrian praeerat, A. 1643. Suecicam urbem Rotevillam obsidebat; sed non solum belli Dux occumbebat, sed etiam Bavari ad Dutlingam duo millia caedebant, et duplo maiorem partem capiebant. d. 28. Febr.

Hoc malum aegre ferens Dux de Enguien postea Dux de Conde dictus par pari referre volebat, et Anno 1644. Philippoburgo expugnato Bavaros ad Friburgum in fugam coniiciebat; cum etiam in castris oppugnandis duo millia virorum amisisset, hoc consolationem ipsi afferebat, Lutetiae una nocte tot liberos [illegible] gigni.

CI.

Quae tandem in sexto Quinquennio tricennalis belli evenerunt?

Hoc ultimo Quinquennio ab 1645. usque ad A. 1650. tandem diu exoptata pax, sed inter arma signabatur. Notentur

1. Induciae Suecorum cum Saxonibus.
2. Praelium ad Jankowitzium, ubi Sueci superiores discedebant.
3. Induciae inter Suecos et Bavaros.
4. Adventus novi ~~Imperatoris~~ Suecici belli Ducis Comitis Palatini Caroli Gustavi.
5. Expugnatio urbis Pragae.
6. Pax Westphalica ~~ad~~ Monasterii et Osnabrugae.
7. Executio pacis Norimbergensis.

d. 27. Febr.

CII.

Quæ induciæ inter Svecos et Saxones [illegible]tæ sunt?

Cum Torstensohnius è Daniâ reversus, Imperatorias copias ad Jüterbocum in fugam conjecisset, Elector Saxoniæ A. 1645. inducias cum Svecis paciscebatur, partim ut bellum à terris suis averteret, partim ut pacem promoveret: Attamen Sveci Lipsiam retinebant, usq; ad pacis confirmationem Anno 1650.

CIII.

Qualem victoriam Torstensohnius ad Jancovitium adipiscebatur?

Torstensohnius more solito in Imperatoris hæreditarias terras irrumpebat. Imperatoris belli Dux Hatzfeldius exercitum ei opponebat, sed à Torstensohnio in Bohemia ad Jancovitium A. 1645. ita excipiebatur, ut quatuor millia mortem oppeterent et totidem caperentur, inter quos belli Dux Hatzfeldius ipse erat. d. 24. M[illegible]

Posteà Torstensohn in meditullium Imperatoriarum regionum penetrabat, et in Moravia propugnaculum Brinnum invadebat, sed quia obsessi obsidionem fortissime tenebant, re infecta discedebat. Quanquam etiam Ragozius è Transsylvaniâ viginti quinq; millibus militum Svecis succurrebat, ut Torstensohnius in animo haberet copias suas ad Viennam Istro traducere, attamen certis conditionibus ab Imperatore propositis Transylvanus domum reverteretur, et uterq; exercitus in hyberna deducebatur.

postea Torstensohn Imperatorium munus deponebat, quia nodosa Podagra excruciabatur, et Lipsiâ in Sueciam se recipiebat. Militi autem Gustavus Wrangelius imperabat.

CIV.

Quae induciae inter Suecos et Bavaros factae sunt?
Suecicus belli Dux Wrangelius A. 1646. longiori infractu in Bavariam progrediebatur, et hinc in Sueviam, ubi Bregentiam ad lacum Podamicum ~~[illegible]~~, obsidionem vero urbium Augustae Vindelicorum et Lindaviae relinquebat, hinc Bavarus adducebatur, ut inducias cum Suecis Ulmae pacisceretur. 3. Martii.
Quod etiam Ulmae factum est. Postea quidem belli Dux Wrangelius exercitum in hostem promovebat, Imperatorioque exercitui belli Dux Holzapffel vel Melander praesente Imperatore praeerat, qui urbem Egra A. 1647. potiebatur, Imperatoriosque hinc inde sequens nihil efficiebat. Quia vero Elector Bavariae quod inducias attinet, causa recedebat Suecorum Imperatori ut gratificaretur, Bavariam anno 1648. Wrangel repetebat, praedamque ex ea agebat. Interea temporis pax componebatur.

CV.

Qui summus belli Dux in Germaniam veniebat?
Erat ille Comes Palatinus Bipontinus Carolus Gustavus, proximus Reginae Sueciae Christinae

cognatus. Illi Regina regnum iam de-
naverat, quod etiam postea obtinuit.
Quia vero ad promovendos pacis stabili-
tatis supplementum militum require-
batur, hic Comes Palatinus A. 1648. or-
natissimis copiis, septem nimirum
millibus in Germaniam appellebat.

CVI.

Quid tandem cum urbe Praga
eveniebat?

Belli Dux Königsmarck cum Sue-
cico exercitu in Bohemia haerebat
commorabatur. Ad hunc veteranus
Tribunus ab Imperatorio belli Duce
dimissus Franciscus Ottowalsky
citus accedebat, eique aperiebat, quo pa-
cto Pragam opprimere posset, Königs-
marck in rem praesentem veniebat,
consilioque approbato nocte sic dictam
minorem Pragae partem nonnisi
60 milite amisso occupabat. Quia ip-
titur tota Bohemia in tuto ibi bona sua
collocari posse crediderat, Sueci
tis millionibus opes suas augebant. d. s.

Praga
[illegible]am partem, quae vetus urbs dicitur, Sueci
[illegible]idem etiam obsidione premebant, quia
[illegible]o cives, studiosi et milites Suecorum
[illegible]petum fortissime sustinebant, nihil efficie-
[illegible]nt. Et priusquam Wrangelii copiis exercitus
[illegible]sidentium Pragam augeretur, pax composita
[illegible]rat. Ut fato quodam Praga et initium et
[illegible]nis belli esset.

CVII.

[Q]uando tandem Westphalica pax constituta est?
Ultimo Decennio primum Coloniae Agrippinae,
[d]einde Lubecae nec non Hamburgi pacis tractatus
[s]uscipiebantur: sed omnes abrumpebantur.
[T]andem A. 1643. in Westphaliâ Monasterii et
[O]snabrugae denuo de pace tractabatur, tandemque
[c]eleberrima Westphalica pax conciliabatur.
[P]acificatio simul in duobus locis instituebatur,
[n]imirum Monasterii cum Gallis et Osnabrugae
[c]um Suecis, ut lites de Praerogativa inter
[G]allos et Suecos, similiter omnes molestiae,
[q]uas Pontificius Nuncius exhibere potuisset
[e]vitarentur: Attamen ambo tractatus pro una
[ta]ntum pace existimari debebant, quae generali
[n]omine Westphalica vocatur. d. 6. Mart.
[Q]uod ad Religionem attinet, in hac pace pactio
[fi]ebat, ut imposterum tres religiones, nimirum
[Pont]ificia, Lutherana et Reformata et nulla alia
[i]n Romano Imperio ~~[illegible]~~ serventur, et quamvis Imperator in
[s]uis terris haereditariis, nullis conditionibus ad-
[stri]ngi ~~[illegible]~~ vellet, attamen in foedere hoc cavebatur,

ut Principes Silesiae [Vratislav.] libero exercitio
Augustanae Confessionis gauderent, et
in suburbiis Glogaviae, Jauriae, et Sch-
nitii tria Lutherana templa aedifica-
rentur. Ob bona ecclesiastica pactum Pa-
viense et pax religionis fundamentum
statuebatur, et denique transigebatur,
omnia in eum statum reponerentur, quo
A. 1624. d. 1. Jan. fuissent. Sic dictum
etiam Reservatum Ecclesiasticum re-
vabatur, ut si ecclesiasticus imperii sta-
Religionem mutaret, suo iure cade-
ret. d. 9. Martii.

Quod Politica negotia concernit, haec
ta erant. Galli accipiebant superiorem
inferiorem Alsatiam, nimirum omnia
loca, quae ad Domum Austriacam in eâ p-
tinuerant: Ita tamen, ut urbs Argent-
tum, reliquae decem Imperiales civita-
et episcopatus immediata Imperii feuda
manerent. Porrò in illum transferebat-
Suntgovia, et munitissimae urbes Bri-
cum et Philippoburgum. Ut iam Re-
Sueciae satisfieret, tradebantur ei tota
merania citerior, cum Rugia, Stetin
Gartia, Damo, Colnavia et Wollina
inde et Archiepiscopatus Bremensis,
Episcopatus Verdensis. Praeterea un

[illegible]maria, et quinq milliones thalerorum.
[E]lector Bavariæ retinebat electoralem digni-
[ta]tem, una cum Palatinatu superiori, et
[ca]usa Donaverdæ ad proxima comitia
[re]iciebatur. d. 10. Martii.
[E]lector Brandenburgicus adipiscebatur Pomeraniam
[u]lteriorem, et in ea Episcopatum Caminiensem,
[ne]c non Episcopatum Halberstadiensem,
[Ep]iscopatum Mindanum, et spem successionis
[in] Archiepiscopatum Magdenburgicum,
[p]ost excessum è vita Administratoris Augusti
[S]axonis, ita tamen, ut Principatus Quern-
[fu]rtensis Domui Saxonicæ obveniret. Comiti
[P]alatino Carolo Ludovico dabatur Palatinatus
[in]ferior, una cum octava et ultima Electorali
[di]gnitate, et quatuor auri tonnis. Econtra
[E]lectori Moguntino Stradam Montanam
[ac]cepto pretio hypothecæ nomine obligatam
[re]stituebat. Loco Francodaliæ concedebatur
[H]ispanis libera Imperii urbs Vesontio
[i]n Burgundia. Domui Brunsvicensi et Lune-
[bu]rgensi obtingebat Alternatio in Episcopatu
[O]snabrugensi, ita, ut semper modo Pontificiæ
[mo]de Lutheranæ Religioni addictus è
[D]omo Luneburgica alternative Episcopatui
[p]räficeretur. Similiter illis ditissimum
[C]oenobium Walckenriense tradebatur.
d. 16. Martii.

Duci Hasso-Cassellensi assignabatur Abb[atia]
Hirschfeldensis, et maxima pars comitat[us]
Schaumburgici, in quo durante bello Aō. 16[..]
hæredes defecerunt, præterea sex aur[i]
tonnæ pro compensando damno. Terra[m]
cis Mecklenburgensis duoq[ue] Episcop[atus]
Suerinensi et Racenburgensi augeb[antur]
similiter duaq[ue] Præfecturis sacris f[…]
Commendis Hierosolymitani Ordinis
Mirawiæ et Nemorowiæ. Præterea [Hel-]
vetii liberi declarabantur, in quibus [Ro-]
mano Imperio nihil iuris esset. Hæc co[m-]
pendiaria narratio tyroni sufficiat. [Spe-]
ciales Conditiones cuiuslibet articuli [ad]
speciales historias pertinent.

CIIX.

Quid tandem de pace Noribergensi [?]
tandem.

Composita pace, Sueci exercitum [ses-]
quicenta millium virorum prius abduc[ere]
nolebant, priusquam expleta pac[is]
conditiones essent. d. 19. Martii.
Deinde Pontifex huic paci vehemen[ter]
contradicebat, quia ferre non pote[rat,]
nt, ut in Protestantium gratiam ta[m]
præclara bona Ecclesiastica secular[ia]
efficerentur, qui potius fore speraver[at,]
ut Ecclesiastica bona ante mutata
hoc bello recuperarentur. Itaq[ue] demu[m]

de pace exequenda Noribergæ deliberan-
dum erat; Denique executio pacis A. 1650."
sequebat, et quamvis Pontifex sequenti 1651.
A. Pontificio diplomate omnes Pontificios
iureiurando ob pacem præstito absol-
veret, attamen neque Pontificii neque Pro-
testantes id curabant, et pax, quam Reg.
Germaniæ post tricennale bellum desi-
deraverat, tandem sequebatur."

CIX.

Quid post pacem usque ad mortem Impe-
ratoris Ferdinandi contigit?

Ut à Leodio initium faciam 1649. inter
civitatem et Episcopum acris erat con-
tentio, ut tandem Episcopus urbem obsidere
cogeretur. Sed civibus imperata facientibus,
factiosi graviter plectebantur Citadelle
locant, exstruebatur et tanquam iugum
quoddam urbis amplissimæ cervicibus
imponebatur. d. 20. Martii.

A. 1654. Carolus Dux Lotharingiæ homo
deceptosissimus à Hispanis Bruxellis com-
prehendebatur et in Hispaniam abducebatur,
ubi custodiis usque ad Pyrenæam pacem

tenebatur. Res vero Lotharingicae
in speciali historia exhibendae
sunt.

Imperator Ferdinandus III. interea Aō. 1653.
natu maximum filium Ferdinandum IV. Ro-
num Regem Augustae Vindelicorum eligen-
dum et Ratisbonae coronandum curabat
sed sequenti Anno 1654. ex papulis aetatis
suae A. vigesimo primo decedebat. Tandem
cum etiam Imperator A. 1657. die 2. Aprilis
mortalitatem explevisset, controversia
oriebatur de Vicariatu, utrum ad Electorem
Bavariae an Electorem Palatinum
pertineret, quem ante Elector Heidelber-
gensis semper exercuerat. Disceptatio
haec tamdiu continuabatur, usque ad electi-
onem novi Imperatoris, qua facta ipsa
controversia exspirabat. Res ad Suecos
cum pertinet, d. 23. Martii.
Aō hoc etiam Imperatore Ferdinando
Comites Auerspergici, Lobkowitzii,
menses, Lichtensteinii, Frisiae Ori-
entalis (Ostfrisiae) et Piccolominei
et 1654. ad Principale fastigium evecti
sunt. Similiter A. 1655. Elector Bran-
denburgicus Academiam Duisburgi
Ducatu Clivensi constituit.

Leopoldus I.

tt. 1640. d. 9. Jun. Rex Hungariae 1655.
hemiae 1656. Romanus Imperator 1658. regnat
m 43. ann. aetatis suae 58. ann.
peratoris Ferdinandi III. filius est, pacificus,
gnanimus, constans, eruditus, et artium
mans Princeps. Die 18. Julii. A. 1658. Fran-
furti eligebatur, et d. 22. Julii corona-
tur, postquam sese iureiurando obstrin-
xerat, CAPITULATIONI à Caroli V. tempo-
ribus introductae.
r Imperator matrimonium contraxit,
rimis nuptiis sibi copulavit Regis Hi-
aniae filiam Margaretham Teresi-
, cuius unica filia defuncta Electrix
variae erat. In secundam uxorem
xit A. 1673. Claudiam Felicitatem
pjonte iunctam Imperatori secundo
adu consanguinitatis, ex qua liberos
n habuit. A. 1676. ascivit in thorum
leonoram Magdalenam è domo Neobur-
ca, ex qua Imperator masculam et
mineam prolem suscepit. Nomina
Genealogiâ videantur. d. 26. Martii.

Non sine dexterô omine, cùm Imperium
susciperet, ab omnib9 partib9 Germaniae
componebatur. Bellum enim inter Hisp-
nos et Gallos A. 1659. notissimâ Pyrenaea
pace conficiebatur. Bellum in Septentr
inter Danos et Suecos in Rothschilden,
Hafnensi pace 1658. et 1660. tollebatur.
Et bellum inter Polonos, Suecos et Ele-
rem Brandenburgicum pace Olivensi
absolvebatur:

CX.

Quid Leopoldô regnante evenit?

Innumerae res, quae commodissimè in du
classes distribuuntur; Quia enim nihil ma-
ris momenti contigit Noviomagensi pac
1679. quae Imperium huius Imperatoris
fere in duas aequales partes dividit,
quaeritur, quid factum sit,

1. Ante Noviomagensem pacem.
2. Post Noviomagensem pacem.

CXI.

Quid ante pacem Noviomagensem notan-
dum est?

Si res cum reb9 conferantur, vel Hun-
ricae, vel domesticae, vel Gallicae fuerun
omnia brevissime indicabim9, ut intel
possit, quid in historiis specialib9 pro-
videri debeat.

CXII.

Quid ante pacem Noviomagensem in Hun-
gariâ contigit.

Primo 1660. inter Turcicum Imperatorem
Mahomethum IV. et Principem Trans

nia Ragocium bellum oriebatur, de quô supra Turcicâ historiâ mentio facta est. Cum itaque Turcae Aô. 1660. promurale Hungariae Waradinum opprimerent, bellum etiam Hungariam invasit, et causa belli praetendebatur novissimè extructum propugnaculum Serinwar Comitis Serini. Cum igitur Turcae 1663. Neuhuseliô victô Viennae imminerent, ingens timor universum Romanum Imperium occupabat; tamen auxiliante Deô Christiani 1664. in praeliô ad fanum S. Gotthardi victoriam de Turcis reportabant.

D. 31. Martii.

Etsi verò Gallicae auxiliares copiae adjutrices victoriae fuerant, attamen Gallia etiam in culpa erat, quod Christiani victoriâ uti non possent, et A. 1664. inducias vicennales cum Turcis pacisci, et Neuhuselium Turcis relinquere cogebantur. Aliquot annis post nimirum A. 1670. conspiratio in Hungaria ab aliquibus Hungaricis Magnatibus conflata detegebatur contra Imperatorem; duo Comites de Serini et Frangipani eodem annô in arce Czaken-Thurn comprehendebantur: Brevi post duo alii Comites de Nadasti et Tettenbach in vincula coniiciebantur. Licet verò rebellio haec restitueretur, cum in reos hos severissime animadverteretur, et Nadasti Viennae; Serini et Frangipani Neostadii; Tettenbach vero A. 1671. Graecii capite plecterentur: attamen subsequens rigorosa Reformatio in Hungariâ Hungaros in cruentum bellum coniiciebat, quod verò primum post Noviomagensem pacem suscipiebatur;

Specialia ad Historiam de Hungar
pertinent. d. 2. Aprile.

CXIII.

Quid ante pacem Noviomagensem
Romano Imperio contigit?

Monasterium in Westphalia hactenus li-
bertatem suam adversus Episcopos def-
endit. Cum vero bellicosus Episcopus Chri-
stophorus Bernhardus de Gahlen electus fuis-
set, postulabat, ut civitas praesidium re-
ciperet et denegantem A. 1657. obsidio
cingebat, quam vero tum nobilitate
intercedente solvebat, sed Episcopus
urbem A. 1660. invadens incendiis
acerrima ignitorum globulorum eiacu-
latione in urbe excitatis cives ad dedi-
tionem cogebat. Sequenti 1661. aô. u
ei subiectionem confitebatur, suis
sumtibus castellum extruebat, quod Epis-
copus in eorum ludibrium -Dic briefe
nominavit. Cum magnum periculum
à Turcis toti Germaniae imminere[t]
A. 1662. Ratisbonae Comitia indic[e]-
bantur, quae in hunc usque diem, nu-
rum triginta sex Annos celebran-
tur. d. 3. Aprilis 16.

Durante Turcico bello inter urbem Erfordi[ensem]
et Electorem Moguntinum Iohannem Phil[ippum]
acris controversia intercedebat. Postulabat
ut publice de suggestu pro se Erfordiae

tur, quia vero hoc urbs recusabat, quod nimi-
n salva libertate id fieri non posset, magnus
multus excitabatur. Imperator sententiam fere-
secundum Electorem Moguntinum, et quia
itiosi et turbulenti cives Imperatorium pre-
em temerario ausu fustibus ceciderant, urbs
1664. proscribebatur. Quia igitur tum tempo
Gallicae auxiliares copiae ex Hungariâ do-
m revertebantur, Elector Moguntinus eos addu
at, ut Erfordenses invaderent. Hoc facto Elector
m ad deditionem et certam subiectionis confessio-
m subigebat. Res in Moguntina speciali historiâ
iosius explicanda est. A. 1665. Academia Chiloniis
Duce Holsato-Gottorpiensi Christianô Albertô fundamenta
erigebantur et inaugurabatur. d. 6. Aprilis.
Qui post ius Wildfangiatus in disceptationem
ducebatur. Competit nimirum Electori Palatino
privilegium, in numerum propriorum hominum
optandi extra legitimum thorum natos et adventitios
vicinis regionibus. Tales igitur homines, qui
extra legitimum thorum nati vel adventitii sunt
Wildfange vocantur, quia nimirum dominio et
societate civili carent, et ab Electoris Heidelbergensis
praefectis in morem ferarum in casses pertrahuntur.
Cum igitur post Westphalicam pacem regiones ad
Rhenum sitae bello hactenus desolatae rursus habitari
et coli inciperent, in Episcopatus Moguntinensem
Wormatiensem Spirensem et vicina loca multi
advenae passim advolabant, quos Elector Heidelbergensis
tanquam Wildfangios per praefectos suos
statim vocatos vindicabat. d. 16. Aprilis.
Primum praeprimis Elector Moguntinus aegre admodum
impatienter ferebat, tanta facultate alium in
terris suis pollere, et cum Elector Palatinus de iure
suo cedere nollet, Elector Moguntinus Ducem Lotha-

ringiæ ad partes suas perducebat, et An
1665. eam ob causam Electori Palatino
lum indicebat, Gallica etiam auxilia, qu
rum opera brevi antè contra Erfordens
usus fuerat, sibi adiungebat. Tandem in
ges Galliæ et Sveciæ tanquam arbitros com
mittebatur sub utraque parte, et eorum oper
A. 1667. Heilbrunnæ Laudum pronuntia
tur, quo Electori Palatino iura Wildfangi
tûs in locis controversis adiudicata sunt,
sed eô modô exercenda ne normam privil
gii et antiquam consvetudinem excedant.
Ita Rex Svecicus ius in urbem Bremam sibi asser
affirmabat, urbem ad Archiepiscopatum
Bremensem iam in secularem Principa
tum conversum pertinere, locumque A. 16
prima et Anno. 1666. secunda vice per be
Ducem Chr. Wrangelium circumvalla
bat. d. 17. Aprilis.
Sed interventu Electorum Coloniensis Br
denburgici, et Ducis Luneburgensis, amic
controversia componebatur, et inter ali
pactum hoc sancitum, ut urbs usque ad
exitum huius decimi septimi seculi
mitiis abstineret. Anno 1667. Comes Ant
nius Guntherus Oldenburgicus et Del
menhorstianus stirpem suam terminabat
Competitores huius hæreditatis erant, Fr
dericus III. Rex Daniæ; Christianus Albe
tus Dux Holsato-Gottorpiensis, et Ioa
nnus Ernestus Dux Holsato-Plænensis.

[o]ptimo iure Dux Plönensis nitebatur, qui [m]ortui comitis proximus agnatus erat, quam [o]b causam etiam illi hæreditas ab Imperatore [a]djudicata est. Rex Daniæ tamen ante omnia [p]ossessionem arripiebat, et postea Dux Plönensis [e]o perducebatur, ut, acceptis compensationis [n]omine aliquibus locis totam hæreditatem Regi [r]elinqueret. d. 20. Aprilis.

[H]ic comes etiam aliqua bona Allodialia reli[qu]erat, et nepoti suo è filia Johanni Principi [S]ervestano urbem et Dynastiam Heveranam; [f]ilio vero suo naturali ~~Antonio~~ Dominium [K]nighausen per tabulas [supremas] assignaverat. [U]ltimo memoratum Dominium post mortem [fi]lii naturalis A. 1680. ad Regem devolutum [es]t: De Dynastia vero Heverana A. 1684. [di]uturna movebatur controversia, donec [ta]ndem domus Anhaltina Servestana A. 1689. [c]ausam obtinuit.

[B]revi post Ducatus Lotharingiæ in manus [R]egis Galliæ incidebat. Breviter hæc pauca [n]otentur, et reliqua in speciali historia de [h]oc Ducatu legantur. Carolus Dux Lotharin[g]iæ in Regis Galliæ offensam incurrebat, [q]uia partibus studebat Joh. Baptistæ Gasto[n]is Ducis Aurelianensis turbulenti fratris [R]egis; et cum quædam munita loca amisisset, [p]atientiæ expers fratri Nicolao Francisco [A]. 1634. Ducatum tradebat, quia nullum [l]egitimum hæredem genuerat, sed tantum [n]aturalem filium, nimirum adhuc viventem [D]ucem de Vaudemont. d. 24. Aprilis.

Quia etiam brevi post bellum inter Regem G
et Hispanos suscipiebatur, nobilis Du
partes Hispanorum defendebat, et q
modo reponere iniuriam Regi Galliae
nabatur. Sed uterque fratrum male s
spexerat. Nam Nicolaus Franciscus Gall
servitute oppressus tenebatur, et Caro
Hispani A. 1654. Bruxellis custodia
mittebant. Tandem Carolus in Pyrenae
ce A. 1659. maxima pars Ducatûs re
batur, ita tamen, ut ei exercitum ale
non liceret. Sed frater Nicolaus Fran
filium habebat, nomine Carolum, ad
haereditas Ducatus Lotharingiae tan
perventura erat. Hic iunior Carolus
offensionem senioris Caroli propter
ptias, qui, ut aegre agnato faceret
catum Lotharingiae A. 1662. Regi G
vendebat, ea tamen conditione, ut o
Lotharingici Principes annumerare
Principibus Regii sanguinis. d. 27. A
Quo facto iunior Carolus in Imperatori
aulam se recipiebat, quo etiam senior p
aliquot annos se conferebat. Quia enim
nior~~em~~ poenitentia duci videbatur, G
illum A. 1669. terris suis eiiciebant,
tamen vi pactorum ad vitae suae di
sidere debuerat. Ambo Duces senior
nior Carolus postea in castris Imperat
stipendia meruerunt, et nunc ~~iam~~

senior A. 1675. junior 1690. obierunt.
Ducatus Lotharingicus usque ad pacem Rys-
wycensem 1697. atque ita octodecim annos
sub Gallica potestate fu~~erunt~~ it; tandem
nunc junior ~~Princeps~~ Dux Lotharingiae Leopoldus
Josephus restitutus est, ea tamen conditione
ut in matrimonium duceret filiam Ducis
Aurelianensis Elisabetham Charlottam.
Evolvantur quae infra de Ryswicensi
pace dicuntur.
Ao. 1670. Judaei severô Edictô Viennâ Im-
peratoriâ sede expellebantur.
Sequenti A. 1671. controversia oriebatur
de urbe Huxariâ. Urbs pertinet ad
Abbatem Corvejensem, multis vero gaudet
privilegiis. d. 28. Aprilis.
Cum igitur ~~militaris~~ bellicosus Episcopus Monasterien-
sis Christophorus Bernhardus de Gahlen Admi-
nistrator Abbatiae Corbeiensis designaretur;
urbem Huxariam subiicere volebat: quia
vero Ducibus Brunswicensibus jus patrocinii
clientelaris competit, Dux Rudolphus Augustus
urbem praesidio vinciebat, quod Episcopus
pati nolebat. Tandem res sic transigebatur,
ut urbs pristinam libertatem retineret.
Quia vero hac occasione Domus Brunswicensis
exercitum comparaverat, praeter spem et
opinionem A. 1671. urbem Brunsvigam armis
aggrediebatur, et sub iugum mittebat, postquam
libertatem suam ultra centum annos adversus
omnes machinationes defenderat. Specialia
ad historiam Brunsvicensem pertinent.

Aô. 1627. Dux Fridericus Wilhelmus Line-
am Altenburgicam claudebat, totamque hæ-
reditatem, quæ complectebatur duos Prin-
cipatus Altenburgensem et Coburgensem,
ad totam hæreditatem Ernestus deferebat,
qui Vinariensi lineæ sponte ad omnes
lites evitandas quinque Altenburgicas præ-
fecturas, Dornburg, Alstadt, Roslau, Bu-
gel et Heusdorff assignabat. De quo in
historiâ Saxonicâ pluribus. d. 30. Aprilis

Tribus annis post nimirum Aô. 1675. stirps Pi-
astea cum ultimo huius familiæ Georgio Wil-
helmo Duce Lignicensi extinguebatur, et tres
egregii Principatus Lignicensis, Bregensis
Wolawiensis ad Imperatorem iure caduci devolvebantur transibant.

CXIV.

Quid tandem ante Noviomagensem pacem Gal-
lis evenit?

Cruentum bellum, quod ab A. 1672. usque ad A. 16..
adeoque octo annos duravit, occurrit in mu...
tas particulares historias; si vero quædam
de eo generaliter monenda sunt, probe no-
tentur, initium, progressus et exitus.

CCXV.

Quod initium Gallicum bellum habebat?
In Pyrenæa pace A. 1659. Ludovicus XIV. Rex
Galliæ Mariam Theresiam filiam Regis His-
paniæ natu maximam in matrimonium
assumebat. Et licet illa hæreditati Hispa-
nicarum terrarum iureiurando acceptâ
certâ pecuniæ summâ renunciasset, atta-
men Rex Galliæ mortuo eius patre A. 1665.
successionem Belgii Hispania sibi tribuebat.

d. 4. Maji.

Praetendebat vero Rex Galliae ita dictum Jus Devolutionis, qui A. 1667. armis possesionem arripere volebat. Quia vero id Batavorum permagni intererat, cum Anglia et Svecia celeberrimum triplum foedus ad defendendum Hispanicum Belgium jungebant, eoq Regem Galliae adigebant, ut sequenti 1668. A. ad conditiones pacis Aquisgranensis descenderet, et de praetensione in Belgium decederet. Quia igitur id Regis consilia disjiciebat; Batavis parem gratiam referre volebat: Ideoq magnum triplum foedus ~~inter~~ post aliquot annos rumpebat, tantoq impetu Hollandos A. 1672. invadebat, ut de tota Republica actum esse videretur. Socios et consortes asciverat, Carolum II. Regem Angliae, Maximilianum Henricum Electorem Coloniensem, et Christophorum Bernhardum Episcopum Monasteriensem. d. 5. Maji.

Bellum quidem initio ad solos Batavos spectabat; quia vero Hispani et Elector Brandenburgicus proximi sunt vicini, et in Rege Galliae illud locum obtinebat: Qui non mecum est, contra me est; statim initio bello immiscebantur. Et sic Regi Galliae bellum quadruplum inferebatur, nimirum à Batavis terra; à Batavis mari; ab Electore Brandenburgico in Clivia et Westphalia; ab Hispanis in Burgundia, Belgio et Catalonia.

CXVI.

Quid Batavis terra accidebat?

Rex A. 1672. ab una parte arma contra Hollandos movens, intra paucas hebdomadas tres foederatas provincias, nimirum Geldriam, Ultraiectum et Transisalanam occupabat, et si primo impetu Gallicae copiae Amstelodamum invasissent, facile Reipublicae lethiferum ictum inflixissent. Sequenti Anno invictissima urbs Traiectum ad Mosam à Gallis, multo tamen sanguine, expugnabatur. d. 7. Maji.

Ex alterâ parte Episcopus Monasteriensis validissimas portas Covordiam A. 1672. [...]piebat, urbs Groninga vero moderatore [Ra]benhauptio impetum tam fortiter ferebat, ut Episcopus re infectâ discederet, imo idem Rabenhauptius propugnaculum Covordiae eadem hyeme dolo recuperabat.

Hoc magnum malum potissimum inde ortum trahebat, quia ordines fœderati Belgii nim[i]um securi validissima propugnacula juve[n]ibus et belli adhuc expertibus filiis committerant, praeterea progressus hostiles multum adjuverat aestatis ardor Anni 1672, qui omnia palustria loca exiccaverat. Quae tamen videantur in Belgica historiâ.

CXVII.

Quid Batavis mari everit?

Conjunctae classes Gallica et Anglica cum Batavis quater confligebant, attamen Batavis acriter se opponentibus, hostilis classis vix sibi victoriam adscribere poterat. d. 8. Maji.

Imo fortuna ipsa Anglis adversabatur: C[um] enim A. 1672. in insulam Texeliam navi[bus] appellere vellent, fluxus maris mirandum in m[o]dum duplo longius, hoc est duodecim hor[as] durabat, et consilia eorum frangebat. [...] bellum hoc ex commodo Anglicorum merca[to]rum cadebat; hoc vero ad Anglicam hist[o]riam pertinet.

CXIIX.

Quomodo Hispania huic bello immiscebatur?

Hispani initio nudi tantum spectatores afflictae fortunae Hollandorum erant, qu[um] vero Galli ultra modum nimis progrediebantur

A. 1673. in Batavorum partes descendebant. Et sic bellum primum in Comitatu Burgundiæ exardescebat, quæ universa terra A. 1674. in una militari expeditione occupabatur: Cujus mali Helvetii in culpa erant, qui promurale patriæ suæ melius defendere debuissent. Eodem tempore in Catalonia primum bellum erumpebat.

CXIX. d. 11. Maji.

Quomodo Elector Brandenburgicus ad arma vocabatur?

Quia optimus hic Elector Fridericus Wilhelmus una cum Electore Coloniensi et Episcopo Monasteriensi Gallicas partes fovere nolebat, Ducatus Clivensis ad eum pertinens statim initio 1672. misere vastabatur, et loca Orsoium, Reesium, Emmericum, Vesalia, Duisburgum, et vicinum Schenckenschanzium opprimebantur.

Quia vero nec sic quoque Elector Brandenburgicus ad Gallicam causam adiungi poterat, Galli bellico Duce Turennio sequenti 1673. A. per Westphaliam ad Visurgin penetrabant, et præter Unnam, Hammonam, Susatum, Comitatum Ravensbergicum urbem etiam Huxariam expugnabant. Quo tandem Elector cogebatur, ut 1673. Susati in Gallia pacis conditiones acciperet: Postea tamen Elector Brandenburgicus cum foederatis arma sua rursus conjungebat, receptis locis in Clivia et Westphalia: d. 12. Maji.

CXX.

Quomodo postea Gallicum bellum continuatum est.

Anno 1674. belli facies immutata est. Quia enim Rex Angliæ animadvertebat, se nihil compendii ex hoc bello facturum, inprimis cum Parlamentum Regem pecunia sublevare renueret, A. 1674. cum Batavis specialem pacem Westmonasterii paciscebatur. Quia etiam præterea Imperator summis viribus Belgas defendebat, duo etiam Germaniæ Principes Elector Coloniensis et Episcopus Monasteriensis a causa Gallica

recedebant, Colonia A. 1674. cum Gallis pa[cem]
faciebant, et cum Imperatore reconciliaban[tur]
Et hoc modo solus Rex Galliæ onere belli pr[e-]
batur: quare etiam A. 1674. omnes Hollan[do-]
rum urbes præsidiis nudare cogebatur, ex[-]
ceptis Trajecto ad Mosam et Grava; ut am[-]
pliori exercitu Fœderatis se opponeret. 2.W.[...]
Equidem A. 1674. Coloniæ Fœderati cum
Gallis pacem conciliare conabantur. Cum
vero comes Fürstenbergius Wilhelmus Ego, q[ui]
adhuc in vivis est Coloniæ eodem Anno, u[t]
perfidus Vasallus, iussu Imperatoris compreh[en-]
sus Viennam captivus duceretur; Galli que[re-]
bantur, Jus Gentium violatum esse, quia [...]
comes Fürstenbergius ut dicebant, Legati Co[lo-]
niensis personam sustinuisset et pacificatio[-]
nem extinguebant.
Quia igitur Rex Galliæ se Fœderatis parem
futurum dubitabat, Carolum XI. Regem S[ve-]
ciæ in partes suas invitabat, ut trans ma[-]
re Balthicum Electori Brandenburgico bel[-]
lum inferendo copias hostium distraheret.
Itaque unum bellum duo generabat, Fœdera[ti]
sic dividebantur, ut Imperator, Batavi et [His-]
pani cum Gallis, Dani Elector Brandenbu[r-]
gicus, Duces Luneburgenses et Episcopus Mon[a-]
steriensis cum Rege Sveciæ dimicarent. 2.[...]

CXXI.

Quid cum Gallis accidit?

Ut supra dictum est, Imperator, Hispani [et]
Batavi armis Gallicis se opponebant; e[t]
quidem bellum partim in Belgio, partim
ad Rhenum, partim in Catalonia, parti[m]

in Sicilia, partim in Americâ continuabatur.

CXX[illegible]II.

Quid in Belgio eveniebat?

Interea Princeps Arausionensis modernus Rex Angliæ, in munus gubernatoris Hollandiæ hæreditario iure restituebatur; is quidem omnes nervos intendebat, sed invida Fortuna vim suam ei obiiciebat.

Ao. 1673. urbs Narda in potestatem Principis veniebat, et brevi post Rex Galliæ cæteris Hollandicis urbibus præsidium adimere cogebatur, cuius supra mentio facta.

Ao. 1674. prælio ad Senniffam decertabatur. Dux Condeus copias Batavorum fundebat; contra Galli ab Imperatoriis superabantur. Eôdem Annô Princeps re infecta ab Aldenarda discedebat; Gravam verò post diuturnam obsidionem recuperabat. Similiter Dinantum ab Imperatoriis expugnabatur. d. 18. May.

Ao. 1675. Leodium, Huum, Dinantum et Limburgum in Gallorum potestatem veniebant.

Ao. 1676. Galli Condatum, Bocchanium, et Ariam occupabant; et Princeps Arausionensis obsidionem Traiecti ad Mosam relinquebat.

Ao. 1677. Galli Valentianas, Cameracum, Audomaropolin, et Fanum S. Gislenii opprimebant:

econtra Princeps Arausionensis à Colo
loregio recedebat: et exercitus ejus eodem
Ao. ad castellum Mortnorum in Flandri
à Gallis vincebatur.
A. 1678. Galli Gandavum, Ipram, et Lovi
nium devincebant, brevique post pax sta
batur. CXXIII.
Quid ad Rhenum gestum est?
Ibi Imperii exercitus bellum agebat, et in
primis nominari merentur Saxonicae et
Lüneburgicae copiae.
A. 1673. Gallici belli dux Turennius in Fr
coniam irrumpebat, sed impetum hostis
Imperii exercitus reprimebat d. 19. Ma
Eodem anno 1673. Bonnam Electoris Col
niensis sedem Foederati expugnabant, e
Electorem à Gallis abstrahebant.
Interea eodem A. 1673. liberae im
periales urbes in Alsatia, ut et Treviri
Electoris Trevirensis sedes à Gallis o
mebantur.
A. 1674. Germani inauspicato milita
Iam Palatinatus à Gallis misere vasta
tur; et deinde ad Sintzheimium, Lad
burgum, Ensisheimum, Turichemium,
husiam cruenta praelia Germanis

Lotharingia cum Turennio committebantur.
Brisacum etiam impetum Germanorum fran-
gebat. Et sequenti anno Germani ex Alsa-
tia exterminabantur.
t. 1675. Belli Duci Montecuculi fortuna
facilior et benignior se praebebat, licet enim
ab urbe Hagenoa Imperatorii re infecta dis-
cederent, et Dachsteinium à Gallis caperetur;
maiori tamen damno afficiebantur Galli morte
magni Turenni, qui castra hostilia explo-
rans globo tormenti ictus occumbebat. d. 27. Maji.
Non brevi post Germani traiecto Rheno,
supremum Gallicorum castrorum Praefectum
Crequium ad Treviros praelio debellabant,
expugnataq Treviri ipsum Crequium ca-
piebant, quia conditiones subscribere renue-
bat. Qui tamen postea obligata fide di-
mittebatur.
t. 1676. Foederati Philippoburgo potieban-
tur, consumto ab obsessis pulvere igniario.
Contra Galli eodem annō Comitatum Mon-
tem Bellicardum capiebant.
t. 1677. Germani in Lotharingiam irrum-

gebant; sed non solum à Cregvis gradu referre cogebantur, verum idem Dux a eodem propugnaculum Friburgum in Briss viâ devincebat.

A. 1678. Galli obsidionem Civitatis Sylvestris Rhenofeldae relinqvebant: opprimebant tamen munitissimum castrum Lichtenbergam. Postea pax seqvebatur.

CXXIV.

Qvid in Cataloniâ gestum est?

A. 1678. in Gallorum potestatem veniebat Puiccerda, in Cerritania Ducatu Catalon. qvo in loco aô. 1679. castellum Mons Ludovici exstructum est. d. 25. May.

CXXV.

Qvid in America contingebat?

A. 1674. Ruyter Praefectq classis Hollandiae se ferebat, ex spensum è narib. in mari Britannico: sed postea cursum iter flectebat in Americam, qvoniam in mandatis acceperat Gallorum colonias in insula Martinica aliisq locis perdere. Qvia vero Galli tempori id subolverat, Ruyter in America omnia ad defensionem parata reperiebat, ut re infecta discederet.

CXXVI.

Qvomodo bellum in Siciliam devolutum est?

A. 1674. urbs Messana à Rege Hispaniæ desciscens, Gallorum auxilium implorabat, qui Marchionem de Vivonne cum copiis eo mittebat. Equidem Messana in Regis Galliæ verba iurabat; ad Augustam etiam celeberrimus classis Hollandicæ Praefectus Ruyter aô. 1676. globo plumbeo traiiciebatur, et ad Panormum Hispanica classis superabatur. Nihilominus Sicilianos odium Gallorum tempestive capiebat, qui metuebant, novam Sicilianam Vesperam cervicibus suis impendere, et Insulam sponte A. 1678. relinquebant.

CXXVII. d. 26. Maij.

Quomodo vero bellum contra Suecos gestum est?
Quia Elector Brandenburgicus A. 1674. denuo in Gallos arma sumebat, et quidem ad superiorem Rheni partem: Sueci A. 1674. irruptione in Marchiam factâ hostilia non exercebant, quia credebant, Electorem solo terrore à Gallico bello avocatum iri.
Sed cum Sueci aliquandiu quasi hospites in Marchiâ commorati fuissent, Elector A. 1675 Suecis nihil tale opinantibus à Rheno magnis itineribus domum redibat, et Suecos primum ad Ratenaviam et postea ad Fehrbellinum fundebat, eorumque belli Duci Seni Wrangelio tantum terrorem incutiebat, ut attonitus in Pomeraniam confugeret. Quo facto Suecia pro Imperii hoste habebatur, et uno tempore simul quatuor hostium armis, nimirum Regis Daniæ, Electoris Brandenburgici, Ducum Luneburgensium, et Episcopi Monasteriensis obiiciebatur. d. 28. Maij.

CXXVIII.

Quomodo inter Danos et Suecos armis decertatum est?

Rex Daniæ ante omnia A. 1675. Christianum Albertum Ducem Holsato-Gottorpiensem captivum ducebat, ne sibi ab hâc domo in bello Suecico timere cogeretur.

Postea Rex urbe Wismaria potiebatur A. 1675. Sequenti A. 1676. bellum in ipsa Suecia gerebatur. [redacted] Dani[redacted] non solum superiores mari erant, sed et expugnabant Helsingburgum, Coropiam et Christianostadium, similiter insulam Gotlandiam; econtra verò eodem annô duobus prœliis victi à Suecis ad Helmostadium et Lundin, [redacted] in ultimô prœliô octo millia virorum amittebant, quo ipso Sueci occasionem [redacted] nanciscebantur Helsingoburgum expugnandi.

A. 1677. Dani Rugiam insulam occupabant, ab obsidione verò Malmogiæ recedebant, Dani mari victores existebant, ad Coroniam verò Suecorum arma prævalebant.

A. 1678. Danis Helsingoburgum redibat. Dani verò ab obsidione Stetinii desistebant, et in Suecorum potestatem postea Christianostadium veniebat. d. 29. Maji.

CXXIX.

Quomodo Elector Brandenburgicus bellum gerebat?

Elector Brandenburgicus Pomeraniam invadebat, et intra triennium totam Suecicam partem in potestatem suam redigebat.

Aō. 1675. Wolgastia et Usedomia expugnabantur.
Aō. 1676. Gartia, Greiffenhaga, Damum, Pribe-
secium, Wollina, Anclamum, Demminum et Pe-
nemunda sub ditionem Electoris cadebant.
Aō. 1677. universa expeditio militaris in vali-
dissimam urbem Stetinum impendebatur, quae
tandem post sex menses mense Decembri ab
Electore Brandenburgico ad deditionem cogebatur.
Aō. 1678. Insula Rugia coniunctis Danicis
et Brandenburgicis armis appetebatur, et belli
Dux Königsmarck ea depellebatur.
Eodem Aō. 1678. praestantissima urbs Stralsunda
intra breve temporis spatium bolidibus ignariis
incensa in potestatem Electoris Brandenburgici
veniebat. Ultima Pomeraniae urbs erat Grips-
waldia, quae vero eodem 1678. aō. opprime-
batur. [illegible]

Religuis Svecicis copiis liber quidem discessus
concedebatur, et commeatus à Rege Daniae acce-
perant; sed paucissimis contingebat patriam
suam salutare. Cum enim de improviso vel ex
insidiis ad Danicam insulam Boringiam offen-
dissent, alii in aquis extinguebantur, alii à Da-
nis trucidabantur, aut capiebantur; sub praetextu,
datum commeatum in mari tantum valere, non
verò ad insulam vim eius extendi.
Aō. 1679. Rex Sveciae Henricum Hornium cum
sedecies mille militibus in Prussiam mittebat; sed
Elector Brandenburgicus Fridericus Wilhelmus, acerbo
frigore non obstante, adulta hyeme opera potissi-
mum trahariorum usque iter eo dirigebat, et Svecos
intra aliquot dies è Prussia eiiciebat, ut vix
quarta pars domum rediret.

CXXX.

Quid Dux Luneburgensis et Episcopus Monasteriensis faciebant?

Invadebant Ducatum Bremensem et Verdensem. Minora loca statim opprimebantur Stada vero 1675. post diuturnam obsidionem imperata faciebat. d. 8. Junii.

CXXXI.

Quem tandem exitum hoc bellum habebat?

Iam A. 1675. Hollandica urbs Noviomagus ad pacem tractandam designabatur: quae tamen demum A. 1679. conficiebatur.

Batavi initium faciebant, et A. 1678. Noviomagi particularem pacem cum Gallis componebant: qua eis omnia erepta loca imo etiam Traiectum ad Mosam restituebantur.

Hispani sequebantur, et Anno 1678. mense Septembri Noviomagi pacem particularem cum Gallis paciscebantur, qua illis totum Burgundiae Comitatum et in Belgio munitissimas urbes Cameracum, Valentianas, Ipram, Audomaropolin, Condatum et Bochanium cedebant; Carolomontium vero commutandum erat cum Leodiensi urbe Dinanto; sed Rex Galliae utramque retinebat. In Catalonia omnia in priorem statum restituebantur. d. 9. Junii.

Imperator pacem demum A. 1679. mense Februario Noviomagi jungebat, et Philippoburgum retinebat; econtra Gallis Friburgum in Brisgoviâ relinquebatur. Ducatus Lotharingiæ legitimo quidem hæredi restituendus erat, sed quia nimis duræ et iniquæ conditiones adiiciebantur, Dux potius eo modo toto Ducatu carere volebat.
Dux Brunsvicensis et Episcopus Monasteriensis Noviomagensem pacem probabant, omniaque occupata Suecis reddebant.
Elector Brandenburgicus hanc pacem respuebat, sed Rex Galliæ apud animum suum statuerat, Regem Sueciæ, qui ob Regem Galliæ sua amiserat, in pristinum statum restituere; ideoque Galli Electorem Brandenburgicum bello invadebant, A. 1679. Ducatum Clivensem opprimebant, et in Westphalia Lippiam et Mindam expugnabant. Et quia Domus Lüneburgica iam ad pacis conditiones accesserat, Elector Brandenburgicus contra Gallos consistere non poterat, et acceptâ certa pecuniæ summâ Pomeraniam Suecis tradebat. Pax A. 1679. ad Fanum S. Germani in Gallia conficiebatur. d. 12. Junii.
Rex Daniæ solus bello sustinendo et continuando par non erat, hinc Suecis omnia reddebat, et cum Gallis Fonte Bellaqueo; cum Suecis vero Lundi in Scandia (pax in [illegible] conficiebatur); idque Anno 1679. Nova amicitia statim etiam coniugio inter Regis Daniæ sororem, Ulricam Eleonoram, Regemque Sueciæ Carolum XI. confirmabatur.

CXXXII.

Quid ante Noviomagensem pacem porro evenit?

Nihil, praeterquam quod Imperator A. 1664. Fürstenbergicam et Portianam familiam, postea A. 1672. comitem Schwartzenbergensem; porro A. 1674. comitem Oettingensem, et A. 1682. comitem Waldeccensem principali axiomate decoravit. Cui addi potest, quod A. 1674. Imperatoris Primarius Minister Wenceslaus Eusebius Lobkowizius gratiam Imperatoris offenderet, et reliquum vitae suae in praediis suis transigeret. d. 15. 9bris

CXXXIII.

Quid post pacem Noviomagensem in Romano Imperio accidit?

Magnus numerus rerum notabilium. Notabitur

1. Magnum Turcicum bellum, quod adhuc geritur
2. Induciae vicenariae cum Rege Galliae initae
3. Ultimum bellum cum Rege Galliae.
4. Particularia quaedam, quae in Romano Imperio contigerunt.

CXXXIV.

Quod bellum Turcicum post pacem Noviomagensem extitit?

Hungari Imperatori se opponebant propter reformationem Duce Hungarico Comite Tekelio. Hic A. 1683. Turcarum auxilium sibi adiungebat, qui eodem anno tantos progressus faciebant, ut Imperatoriam sedem Viennam irrito tamen impetu, armis circumsederent

Totum bellum cum omnibus vicissitudinibus in Turcica historia prolixe explicatum est.

120

CXXXV.

Quae induciae cum Gallis factae sunt?

Equidem pax Noviomagensis initio multis iubilis celebrabatur: sed brevi post cum fletu deplorabatur. Nam foederatis disiunctis Imperator adeo bello Turcico implicatus erat, ut de tuendis terris suis haereditariis cogitaret, Rex Galliae partim in Belgio, partim ad Rhenum pro lubitu suo agebat, nec videri volebat, Monasteriensem vel septentrionalicam pacem à se violari. d. 16. Junii.

Rex Hispaniae aō. 1680. non modo eximere titulo nomen Comitatus Burgundiae, sed etiam Hispanicae classis Praefectu Papachino cogebatur honoris causa submittere vela navibus Gallicis. Luxenburgicus Comitatus Chiniacum A. 1681. cum fisco coniungebatur. Quae urbes Cortracum et Dixmuda A. 1682. praesidio Gallico muniebantur. Munitissima urbs Luxemburgum 1682. obsidione et igniariis bolidibusque premebatur; sed biennio post A. 1684. mense Junio gravissima obsidione opprimebatur. Versus Germaniam multa propugnacula operibus et munitionibus cingebantur, ut Mons Regius ad Mosellam; Huninga ad Rhenum; Landavia in Palatinatu; et propugnaculum Charlovis ad Saram. Electoralis sedis Treveris munimenta expugnato Luxemburgo munimenta destruebantur,

ex hâc ratione, quia sub tutela Regis Galliæ vallis et moenibus carere posset. d. 18. 12 Junii.

Imo Rex A. 1680. duo magna Collegia Iureconsultorum instituebat, qui examinarent, quæ provinciæ Germaniæ olim ad Galliam pertinuissent, adeoque nunc patrimonio Regis restituendæ de iure coadunandæ essent. Tale Collegium Metis erat, quod cognoscebat, quid Ducatui Lotharingiæ quondam adhæsisset; aliud huiusmodi Collegium erat Brisaci, quod inquirebat, quid alias ad Alsatiam spectavisset: utrumque vero pronuntiabat, iuxta mentem et voluntatem Regis, et interposito decreto militaris Executio servebatur. Si etiam Gallicis Officialibus bellicis manifesta iniquitas ostendebatur, solatium in hoc consistebat: Vous avés raison, mais c'est l'ordre du Roy. hoc est: Recte dicis, sed alia e voluntas Regis. d. 19. 12 Junii.

His Collegiis Iureconsultorum decem Imperiales urbes in Alsatiâ Regi adiudicabantur; it. Comes Palatini Bipontini, Bircofeldensis, et Veldentinus; Dux Mongelicardensis, et Marchiones Badenses Ducatus suos lege beneficiaria à Rege Galliæ accipere iubebantur, qui vero id recusabant, terras suas deserere cogebantur: omnes etiam

in exilium proficiscebantur, praeter Comitem Palatinum
Bircofeldensem Christianum, qui tempori serviens
Regi Galliae militabat. Et hac agendi ratione
videri volebant Galli, neq. Westphaliam neq. Monasteri-
ensem pacem violari.
Maxima iniuria ~~Regno~~ Regni Imperio fiebat occupatione Argento-
rati, quod à Rege A. 1681. sine iactura unius militis
accipiebatur. Optimis quidem conditionibus, quomodo
vero Rex promissis steterit, ~~in~~ cives cum damno
experti sunt. d. 23. Junii.
Praestantia nobilissimae urbis praeter incompa-
rabile munimentum in eo consistit potissimum,
quod urbs omnibus necessariis instructa sit,
pro universo exercitu. Rex ipse veniebat Ar-
gentoratum ad urbem contemplandam, et in Basi-
licâ ab Episcopo Furstenbergio Francisco Egone
inter alia etiam his verbis excipiebatur: Nunc
dimittis servum tuum Domine, ~~secundum verbum~~
~~tuum~~, in pace; quia viderunt oculi mei salutare
tuum.
Haec omnia Romanum Imperium perferebat, quia
tum temporis propter Turcicum bellum et alia
obstacula in statu non erat, ~~cum~~ contra Regem Galliae
ad arma descendere. Ne vero Galli ultra loca
invaderent, Ratisbonae Tractatus suscipiebantur,
quibus tandem A. 1684. vicennales induciae inter
Imperatorem, Regem Galliae, Hispanos et Belgas
initae sunt, iisq. Galli omnia relinquebant. Quare
igitur Rex eo tempore inducias pactus sit, nec
bellum Turcicum in maiores usq. contulerit, aliis
iudicandum relinquo. d. 25. Junii.

Minimè tamen Gallo illi fides adhibenda est, qui scribit, Regem suum eo tempore sicut Sol in Gibeone datâ operâ cursum tenuisse, ut interea Josua Cananaeos, h. e. Leopoldus Turcas persequeretur. Forsan animo tum temporis concepta extirpatio Hugonottarum praecipua causa fuit.

CXXXVI.

Quod verò bellum denuò cum Gallis ortum est: Totos duos annos nimirum A. 1685. et 1686. Rex Hugonottis opprimendis occupatus erat, quid passi sint, partim ad Gallicam partim ad Ecclesiasticam historiam pertinet. Sed facile cerni poterat, Regem non magis pactum induciarum servaturum esse, quam conventis hactenus stetisset. d. 26. Junii.

Totos tres annos, nimirum A. 1685. 1686. et 1687. materia belli excitandi comportabatur, tandem A. 1688. ipsum incendium oriebatur, quod demum elapso decennio reprimi potuit. In Germania flamma perrumpebat, deinde etiam Belgium, Hispania, Catalonia et Italia corripiebantur.

CXXXVII.

Quomodo bellum in Germania commotum est. Obitus duorum Electorum Heidelbergensis et [illegible]niensis occasionem praebebant, de quo breviter dicendum.

A. 1685. Linea Heidelbergensis reformatae Religioni addicta cum Carolo Electore extinguebatur. Quâ occasione controversia excitata est, utrum Philippus Wilhelmus Comes Palatinus Neoburgensis, an Leopoldus Ludovicus Comes Palatinus Veldentinus in

debeviet.
ratu succedere Linea Neoburgensis erat proxima ab extincta linea; econtra Comes Palatinus Veldentinus defunctum Electorem uno gradu agnationis propius contingebat. Sed Neoburgensis linea prælata possessionem arripiebat. d. 30. Junii.
Sed ultimus Elector Carolus sororem Charlottam Elisabetham reliquerat, ~~ab~~ A. 1671. adhuc viventi Duci Philippo de Orleans Regis Galliæ fratri nuptam, ideoque Madame (Domina Dominarum regni primaria) de Orleans vocatam. Huius sua fratris nomine Rex ius et prætensionem in Palatinatum sibi competebat. Equidem hæreditas in variis præfecturis consistebat, inter quas etiam aliquæ feuda fæminea erant, sed Caroli soror solenniter ~~in~~ terris illis Duci Aurelianensi in matrimonium data renunciaverat: nihilominus Galli hanc renunciationem perperam interpretabantur et pro lubitu suo, et licet executio non statim A. 1685. sequeretur, sed usque ad A. 1688. differretur, tamen id locum hic inveniebat: Tarditatem gravitate compensabant. d. 3. Julii A. 1686. cum Romanus Imperator imminentem calamitatem è longinquo prævideret, tempore de avertenda hac tempestate consultabant, quare A. 1686. Augustæ Vindelicorum arctum fœdus inter Imperatorem, Regem Hispaniæ et præcipuos Germani Imperii Principes ad Westphalicam pacem ~~et~~ vicennales inducias tuendas iungebatur; quod fœdus postea auctum et renovatum et usque ad finem belli continuatum est.

Mortuo A. 1688. d. 3. Jun. Maximiliano
Henrico Electore Coloniensi Canonici in no-
va electione in duas partes discedebant.
Qui à partibus Regis Galliae stabant eligebant
supra dictum Wilhelmum Egonem de Fürsten-
berg Episcopum Argentoratensem: Josephus Cle-
mens vero Dux Bavariae suffragatores habe-
bat Episcopos Ratisbonensis et Freisingensis
Imperatorios. Uterque Competitor alium
Episcopatum iam habebat, et ob hoc impe-
dimentum non eligi sed tantum postulari
poterat: si igitur Candidatus uterque in pari
conditione permansisset, Fürstenbergius plu-
ribus suffragiis electus fuisset. Quia vero Pon-
tifex Innocentius XI. pro Duce Bavariae dispen-
sabat, Competitores inaequales fiebant et iu-
ius Canonicum pro Fürstenbergio tanquam
postulando requirebantur sedecim vota; con-
tra Duci Bavariae tanquam eligendo suffici-
bant octo suffragia. d. 4. Julii.

CXL

Quomodo Rex Angliae incitabatur?

Res ex praecedentibus facile apparet. Cum enim 1688. Rex Jacobus Pontificiae Religioni addictus regnum deseruisset et Wilhelmus in eius vicem substitutus esset; fugiens Jacobus ad foederatum Regem Galliae se conferebat, et a Jesuita quodam in concione praesente Rege his verbis excipiebatur: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quia igitur Rex Galliae hoc vi et armis conficere voluit, Regem Angliae se cum aliis foedere arctissimo iungere oportuit.

CXLI

Quomodo in Italiam bellum detrusum est?

Cum Hugonottae A. 1686. in Gallia persecutione premerentur, Rex persecutionem hanc in valles Waldensium extendebat, quorum plurimi in Ducis Sabaudiae ditione sunt, et Dux in gratiam Tyranni miseros Waldenses, quos ipse fidissimos subditorum agnoverat, A. 1686. severo edicto exterminare, et executionem Gallicis copiis committere cogebatur. d. 10. Julii.
Quia igitur Hispani in Ducatu Mediolanensi Ducis offensionem in commodum suum conferre, et illum in partes suas pertrahere volebant, a Gallis omni contumeliarum genere lacerabatur, donec tandem A. 1690. in partes foederatorum descendere cogebatur.

CXLII.

Quid igitur in hoc longe lateq; diviso ac disper-
so bello notabile gestum est?

Optime juxta regiones, in quibus bellum gestum
est, in specie explicabitur, quid ad Rhenum,
in Belgio, in Irrlandia, in Italia et in mari
acciderit.

CXLIII.

Quomodo Rhenum ad bellum gestum est?

A. 1688. primus impetus per Palatinatum fiebat,
tanta vehementia, ut in una militari expe-
ditione Moguntia, Heidelberga, Philippobur-
gum, Manheimium, Spira, Wormatia, Franco-
dalia, Oppenheimium minoribus non numeratis locis,
et quidem plurimi deditione à Gallis caperentur.
Rheni partem vero inferiorem Archiepisco-
patus Coloniensis à Fürstenbergio Gallis tra-
debatur. Urbs vero Confluentia frustrà à Gal-
lis impetebatur. d. 13. Julii.

Aō. 1689. Moguntia, Bonna, Caesariswerda et
Rheinberga à Brandenburgicis, Bavaricis, Saxo-
nicis, Hassiacis, et aliis circulorum Romani
Imperii copiis recuperabantur: Econtra urbes in
Palatinatu, nimirum Hejdelberga, Mannheimium,
Francodalia, Spira, et Wormatia contra condi-
tiones deditionis non solum munimentis suis
privabantur, sed igne delebantur et funditus
evertebantur, et multa millia miserorum ho-
minum in exilium mittebantur; milites etiam
Heidelbergae corporibus ibi sepultorum Electo-
rum non abstinebant, sed ea nefariè profanabant.

Aō. 1690. nihil notatu dignum accidebat, nisi quod
Foederati sibi praecaverent ab ulteriori irruptione,
et consilia hostium everterent.

Nec A. 1691. res momenti alicujus peracta est, quia tum temporis Galli maximam exercituum partem in Belgium deducebant; et ita per hos duos annos adversus foederatorum exercitum, cui Serenissimus Elector Saxoniae Johannes Georgius III. praeerat, defensivum saltem bellum gerebatur, quia hostis omnem occasionem dimicandi evitabat. d. 17. Julii.

Equidem A. 1692. in Belgio magna armorum vi dimicabatur; attamen ad Rhenum Fridericus Carolus Dux Würtenbergensis profligabatur et captivus Parisios ducebatur, brevi post vero dimittebatur.

Ab A. 1693. fortis Princeps Ludovicus Marchio Badensis Exercitui Imperii ad Rhenum superiorem praefuit, et quidem tanta prudentia, ut omnia Gallorum consilia adversus Germaniam everteret. Cum etiam Hassiacum castrum Rhenofeldam obsiderent, re infectâ discedebant.

CXLIV.

Quid durante bello in Belgio accidit?

A. 1690. cruentum praelium ad Floriacum committebatur, in quo Georgius Fridericus Princeps Waldeccensis, tum temporis Dux foederati exercitus magnam cladem Gallorum accepit.

A. 1691. Rex Galliae initium faciebat expeditionis militaris obsidione urbis Montis Hannoviae; Constitutum quidem erat

oppidum ab obsidione vindicare, sed non audebant:
hic locq amittebatur: et in praelio ad Lotusam
belliq belli Dux Luxemburg superior discede-
bat. d. 20. Julii.
Aô. 1692. initium expeditionis militaris obsi-
dione fiebat, et munitissima urbs Namurcum
ita obsidebatur, ut impossibile esset urbem ab
obsidione liberare. In praelio ad Steinkerckam
neutro inclinabat victoria et aequo Marte pug-
nabatur: et hactenus vires Gallorum indies
auctae erant; ab hoc vero tempore paulatim
diminuebantur.
Aô. 1693. validissima urbs Caroloregium à Gallis
quidem expugnabatur, attamen consilium Leodii
occupandi illis non succedebat, licet iam pro-
vinciale eius urbis; nimirum validissimum castrum
Hujum caepissent.
Aô. 1694. Hujum à foederatis recuperabatur, et
immissis igniariis bolidibus vexabatur.
Aô. 1695. quidem Dixmuda et Deinsa cum omnibus
praesidiariis militibus à proditore Ellenbergero
Gallis tradebantur; econtra Galli Martem suum
ducem Luxemburgium ~~amittebant~~, ~~et Regi~~ Wilhelmus III.
munitissimam urbem Namurcum in conspectu
Gallici exercitus potiebatur, qui sub imperio
belli Ducis Villeroy centies mille militibus
constabat. d. 21. Julii.
Ob hac iactura Gallis eo maiorem dolorem
afferebat, quia munimenta huius urbis non solum
invictissima praedicaverant, sed etiam in porta

insolentia haec verba inscripserant: REN
SED VINCI NON POTEST. Ut iniuriam [illegible]
gie ulciscerentur, in Bruxellas igniariis
lidibus saeviebant.
A. 1696. nihil notatu dignum contigit, se[d]
tractatus pacis instigabantur.

CXXV.

Quomodo bellum in Catalonia gestum e[st]
Infeliciter à parte Hispanorum. Ut enim
levia proelia taceam, 1693. portus Rhoda,
1694. munitissima loca Gerunda et Palo[s]
expugnabantur: urbes Barcino et Alon
1691. igniariis bolidibus aspere tractatae
et tandem brevi ante pacem 1697. metro[po]
lis Cataloniae Barcino à Duce de Vend[ôme]
terra marique invadebatur, à Landgravio
so-Darmstadiensi quidem defendebatur
tandem vero Gallis tradebatur. d. 23. Ju[l]

CXXVI.

Quid in Italia in hôc bellô gestum e[st]
A. 1690. cum Dux in partes Imperatoris
descendisset, non solum Salutiae et Seg[usi]
um duo magni momenti aditus expugna[ba]
bantur, sed etiam Ducis exercitus ad St[af]
fordiam à bellico Duce de Cattinat pro[f]
fligabatur.
A. 1691. urbs Nicaea, et portus Villa franca
Gallis expugnabantur, Cuneum vero frustra
sidione cingebatur. Adulta hyeme verò Mo[nt]
lianum cuius munimenta invictissima hab[ita]
fuerunt, et simul cum eo totus Sabaudiae Du[catus]
amissa sunt.
A. 1692. Dux Sabaudiae irruptionem fac[it]
in Delphinatum: Postea vero cognitum e[st]

tantum imaginariam militiam et umbra-
-pugnam fuisse, et Ducem iam tum tempo-
-ris scivisse, se cum Rege Galliae bene convenire.
1693. Gallici belli Dux Cattinat iterum victoriam
foederatis ad Marsagliam reportabat, eâq Pina-
rolum ex obsidione eripiebatur.
1694. nihil notatu dignum actum ê. Sequenti
vero Anno st. 1695. foederati Casale in Monte-
ferrato obsidebant, et locum eâ conditione acci-
piebant, ut munimenta funditus everterentur. d. 27. Julii.
1696. tandem Dux Sabaudiae particularem pacem
cum Rege Galliae constituit, in qua Rex non solum
ei omnia restituit, sed etiam validissimum pro-
pugnaculum Pinarolum everti iussit. Hispani
in Ducatu Mediolanensi neutram partem indi-
care debebant, et cum diutius deliberarent, in Du-
catu Mediolanensi Valentia invadebatur, sed con-
ditionibus acceptis iterum liberabatur.

CXLVII.

Quid in Irrlandiâ actum est?
Hoc quidem huc non pertinet. Notetur saltem.
cum fugitivus Jacobus regnum recuperare niteretur,
in Irrlandiâ initium fiebat, ubi multos Pontificios
partibus suis habebat: Sed fortis heros Schom-
bergius tam diu illi resistebat, donec Rex Wilhelmus
accederet, et intra duos annos nimirum 1690.
1691. universum Irrlandiae Regnum sibi subli-
cet. Conspirationes creberrimae ~~contra~~ in necem
Regis conflatae in Anglicâ historiâ videantur. d. 30. Julii.

CXLVIII.

Quid classibus mari gestum est?
Galli ubiq superiores erant, licet Anglica
classis cum Hollandica se coniunxisset, quod
maximam partem Praefectorum perfidiae tribuebatur.

Sed A. 1691. Anglicæ classis præfectus Rus
ad Ogigiam à Gallicæ classis præfecto celeb-
rimam Tourvillio victoriam reportabat,
quo tempore Rex Galliæ fœderatis Domini-
um maris licet invitus concessit. Coniuncta
classis postea hostilib. littoribus pernicio
fuit, et Caletum, Deppam, Portum S. Ma-
vii, Portum Gratiæ et alia loca igniarii
bolidibus infestavit.

CXLIX.

Quomodo tandem hoc bellum confectum e
Rex Galliæ videns opes suas potius imminu
quam crescere, et fœderatos belli et mili-
tiæ magis gnaros factos esse, fœderatis
pacem offerebat; et quia prævidebat, mi-
me honorificas Conditiones sibi propositum
iri, fœderatis in unitatem coniunctis
fœdus dissolvi oportebat, quocunque etiam
id fieret dispendio aut sumptibus. d. 31. Jul
Quemadmodum verò in proximo bello Rex
Galliæ ad voluntatem suam Hollandos pel-
rat, ita Duci Sabaudiæ conditiones oblatæ
cebant, ut A. 1696. ad particularem pacem
scenderet, eamque adeo salutarem, ut non so
Dux Sabaudiæ, sed et tota Italia de ea si
gratularetur.
Quod enim ad Ducem attinebat, omnia adem
loca in Sabaudia et Pedemontio ei restitueba
filia natu maxima Duci Burgundiæ nuptum
dabatur, qui natu maximus filius Principis Del
ni est, et rumor de clandestinis pactionibus spar
est, Duci Sabaudiæ etiam maxime utilibus.

alia vero duobus suspectis munitis urbibus liberaba-
nimirum Pinarolii in Pedemontio et Casali
Monte ferrato; illa sexaginta sex et haec sede-
m Annos sub Regis imperio fuerat, et totae Ita-
valde formidolosae extiterant: In hâc pace
ro ambae funditus solo aequabantur. d. 4. Augusti.
stquam igitur Dux Sabaudiae optimas conditio-
s impetraverat, caeteri foederati magis ad pacem in-
nabant; et quia in hoc casu illud Horatii locum
tinet:
cupet extremum scabies, mihi turpe relinqui est.
ilibet rationibus suis consulere volebat, sicque
ra anni spatium A. 1697. in castro Ryswyck
Hollandia Generalis pax sequebatur.

CL.

uomodo tandem pax Ryswyckii inita est?
num negotium duobus actibus conficiebatur: Mense
m Septembri pax cum Batavis et Hispanis con-
uebatur: et mense Octobri cum Anglia et Romano
perio componebatur. Pontifex operam suam offe-
at in componendis Principum adversantium
troversiis, rejiciebatur, nec Pontificius
ncius ad pacificationem admittebatur. Econtra
diator et arbiter denominabatur Rex Suecia.
gotio vero pacis ineundae praeerat Suecicus
nipotentiarius de Lilierroth: Gallici verò
nipotentiarii erant: 1. Harlay Dominus de
nnevil; 2. Verius Comes de Crecy; 3. Dominus de
lliceres. Locus vero Tractatuum erat villa suburbana
yswyck sita inter Delphi Hagamque Comitum d. 6. Aug.

CCII.

Quid pax inter Reges Galliæ et Hispaniæ complectebatur?

In Italiâ iam 1696. induciæ fiebant, et omnia in eo statu manserunt, in quo ante pacem erant. In Cataloniâ Barcino et Rhoda ca

omnibus aliis locis reddebantur, nihil excepto. 128
In Belgio Hispanis amplissima loca restituebantur: Nimirum munitissima urbs Luceburgum cum omnibus munimentis, Comitatus Chiniacum in Ducatu Luceburgensi; validissima urbs Caroloregium in statu, in quo tempore pacis tractatum erat; urbs Mons Hannoviae cum omnibus operibus et munitionibus; similiter Atthum in statu, in quo expugnabatur; urbs Cortracum; munimenta Dinanti vero funditus tollebantur, et ipsa urbs Episcopo Leodicensi tradebatur. De quibusdam pagis adhuc conferendum est. Hispanici Plenipotentiarii erant Dominus de Quiros, et comes de Tiremont. d. 10. Augusti.

CCIII.

Quid pax cum Rege Galliae et Angliae continet?
Quod praecipuum est, agnoscebat Rex Galliae Wilhelmum III. legitimum Regem magnae Britanniae, et se hostes neque directe neque indirecte auxilio atque opibus sustentaturum esse promittebat.
Deinde utrinque omnia loca in omnibus mundi partibus restituebantur, et inprimis Regi Wilhelmo patrimonium suum Ducatus Arausionensis in Gallia cum supremi iurisdictione et religionis libertate.
Punctum de Rege Jacobo et Principe eius de Wallis altae vice silentio praetermittebatur. Anglici Plenipotentiarii erant, Pembroke, Villiers, et Williamson.

CCIV.

Quid tandem pax cum Romano Imperio complectitur?
Quod ad Germaniam attinet, Westphalica et Neomagensis fundamenti loco ponebatur: et hoc fundamento notabantur sequentes mutationes. Primo omnes Reunionis Cameranum Metis Brisaci, ut et Vesontionis praetensiones in nonnullas imperii provincias irritae esse debent. d. 11. Augusti.

Electori Trevirensi sedes cum Episcopat
Spirensi restituebatur; in eo verò statu,
quo tempore pacis tractatum erat: Muni
menta Montis Regii ad Mosellam destru
ebatur.
Electori Heidelbergensi totq Palatinatu se
desertq et desolatus reddebatur: Pretens
Dominae de Orleans ad amicabilem composit
nem differebatur, nisi verò succederet
peratorem et Regem Galliae arbitraturi
si his inter etiam non conveniret, Pontif
laudo controversia finienda erat; pende
lite verò Dominam Dominarum Regni
mariam de Orleans quotannis centies mill
Rhenanis florenis ex Electoratu solven
erant.
Regi Sveciae Ducatq Bipontinq nulla inter
sita conditione retradebatur.
Principatq Veldentiang linea hac deficien
Regno restituebatur, et controversia hac
dirimenda e, cui haereditas illa obvener
d.14. Aug. Ad
Elector Coloniensis tanquam Episcopus
sdiensis, Dinantum sed munimentis nu
tum recuperabat.
Domui Wirtembergicae Comitatq Mons B
licardus reddebatur.
Marchionatum suum Marchiones Bad
ses recipiebant, sed damnum infinitum
nemo rependit.
Eodem modo comites Hanovici, Leinin
gici, Almenses et Nassovici in integru

BIBLIOTH. SAVOR. WILCZA. LEOPOLIEN.
Rkps. Nr. 49.
k. 128.

Skanowanie i opracowanie graficzne na CD-ROM :

DIGITAL – CENTER

ul. Krzemowa 1
62-002 Suchy Las
www.digital-center.pl
biuro@digital-center.pl
tel./fax (0-61) 665 82 72
tel./fax (0-61) 665 82 82

Wszelkie prawa producenta i właściciela zastrzeżone.
Kopiowanie, wypożyczenie, oraz publiczne odtwarzanie w całości lub we fragmentach zabronione.

All rights reserved. Unauthorized copying, reproduction, lending, public performance and broadcasting of the whole or fragments prohibited.

Оссолінські колекції.

CD – диск виконано в рамах угоди укладеної з квітня 2004 р. між Львівською науковою бібліотекою НАН України у Львові і Національним Закладом ім. Оссолінських у Вроцлаві.